

nuorisotutkimus

2•2020 / 38. vuosikerta

*Luottamukselliset ihmissuhteet ovat merkityksellisiä
nuorten tulevaisuuden tavoitteille.*

- >> Talous, kulutus ja erilaiset elämäntyylit lasten puheissa
- >> Nuorten miesten luottamus- ja epäluottamuskokemukset
- >> Nuorten palvelut yksinäisyyden lievittäjinä?

Toimitus

päätoimittaja VTT **Päivi Berg** (Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu)

toimitussihteeri **Tanja Konttinen** (Nuorisotutkimusseura)

Toimituskunta

Leena Haanpää, KT, dosentti

Tarja Juvonen, VTT, Helsingin yliopisto

Mira Kalalahti, VTT, KM, dosentti, Turun yliopisto

Riikka Korkiamäki, YTT, Tampereen yliopisto

Maija Lanas, KT, Oulun Yliopisto

Sirpa Lappalainen, FT, dosentti, Itä-Suomen yliopisto

Heta Marttinen, FT, Jyväskylän yliopisto

Marko Merikukka, FM, Itsenäisyyden juhluvuoden lastensäätiö

Minna Nikunen, YTT, dosentti, Jyväskylän yliopisto

Eriikka Oinonen, YTT, dosentti, Tampereen yliopisto

Anni Rannikko, YTT, Itä-Suomen yliopisto

Kari Saari, YTT, dosentti, Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu

Vappu Turunen, FM, Nuorisotiedon kirjasto

Mari Vuorisalo, KT, Tampereen yliopisto

38. vuosikerta, 2/2020

ISSN 0780 - 0886

Nuorisotutkimus-lehteä julkaisee Nuorisotutkimusseura ry. Lehti ilmestyy neljästi vuodessa. Kestotilaus 30 euroa, vuositilaus 32 euroa ja irtonumero 8 euroa. Nuorisotutkimusseura on saanut tukea tähän julkaisuun opetus- ja kulttuuriministeriöltä.

Toimitus

Nuorisotutkimusseura ry.
Asemapäällikönkatu 1, 00520 Helsinki
GSM 044 416 5311
s-posti: tanja.konttinen@nuorisotutkimus.fi
www.nuorisotutkimusseura.fi/nuorisotutkimus-lehti

Tilaukset

<http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisut/tilaa-lehti>

Taitto: Tanja Konttinen
Kansidesign: Jussi Konttinen
Hansaprint, Turku 2020

VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

Ohjeita kirjoittajalle

Nuorisotutkimus-lehdessä julkaistaan vertaisarvioituja artikkeleita, katsauksia, haastatteluja, ajankohtaisia puheenvuoroja nuoriso- ja yhteiskuntapolitiikasta sekä kirja-arvioita ja lektioita. Lehti julkaisee artikkeleita, jotka käsittelevät lapsiin tai nuoriin, lapsuuteen tai nuoruuteen, nuorisokulttuureihin, nuorisopolitiikkaan, nuorten elinoloihin tai palveluihin kohdentuvia käytänteitä, käsitteitä, instituutioita, puhetapoja ja politiikkaa. Artikkelit voivat olla empiiriä, teoreettisia tai metodologisia. Nuorisotutkimuksen on hyvä olla yksi tarjottavien tekstien läpileikkaava teema, mutta lehteen voi tarjota artikkeleita eri tieteenaloilta. Lehti painottaa artikkeleita, joissa nuori tai nuoruus ei ole vain ilmiön, esimerkiksi oppimisen, tapahtumapaikka.

Artikkelien maksimipituus on 50 000 merkkiä välilyönteineen. Käsikirjoitukset lähetetään toimitukseen (tanja.konttinen@nuorisotutkimus.fi) sähköpostin liitetiedostona. Artikkelit lähetetään ennen julkaisupäätöstä referee-lausuntokierrokselle niiden tieteellisen tason takaamiseksi. Toimituksen ja referee-lukijoiden arvioinnin jälkeen artikkeli palautetaan kirjoittajalle mahdollisia korjauksia varten. Kirjoittajan edellytetään olevan valmis työstämään tekstiään.

Artikkelin mukana toimitetaan lyhyt (alle 2 000 merkkiä) suomen- ja englanninkielinen tiivistelmä sisällöstä. Tiivistelmän tulee sisältää Yleisen suomalaisen asiansanaston mukaiset 3–5 asiansanaa. Artikkelin avainsanat on hyvä kääntää englanniksi itse. Käsikirjoituksen mukana lähetetään Tässä numerossa kirjoittavat -palsta varten kirjoittajan nimi, osoite, oppiarvo, toimi ja toimipaikka sekä paikkakunta.

Katsauksen ja puheenvuoron maksimipituus on 15 000 merkkiä välilyönteineen. Lektiot julkaistaan (editoituna) sellaisenaan. Mukaan tulee liittää tieto väitöksen ajankohdasta ja paikasta sekä vastaväittäjästä.

Kirja-arvioiden pituus on enintään 6 000 merkkiä välilyönteineen. Arvosteltavista kirjoista annetaan seuraavat tiedot: kirjoittajan nimi, kirjan nimi, kustantaja, ilmestymisvuosi ja sivumäärä liitteineen. Kirja-arvostelujen yhteydessä ei julkaista lähdeluetteloa.

Kirjoittaja antaa materiaalia luovuttaessaan oikeuden julkaista sen myös verkossa sähköisessä muodossa.

Vaarallinen kevät

Tänä vuonna kevät oli poikkeuksellista aikaa. Koronaepidemia vaikutti lasten ja nuorten elämään monella tavalla. Ensin sulkeutuivat koulut, kirjastot, valtaosa liikuntapaikoista ja rajat, sitten myös ravintolat ja kahvilat – ylipääntään lähes kaikki paikat, joissa nuoret tapaavat toisiaan. Jäljelle jäivät kodit, kadunkulmat, sosiaalinen media ja etäyhteydet sekä virtuaalimaailmat. Syntyi myös viranomaisten näkökulmasta epätoivottuja kokoontumisia: koronabileitä ja comebackin tehneitä automiittejä. Monet tahot ilmaisivat huolensa siitä, että harrastusten ja monien muiden lähikontakteihin perustuvien tukiverkkojen poissa ollessa tiedetään vähemmän siitä, miten lapset ja nuoret voivat kodeissaan. Kaikille koti ei ole se turvallisin paikka.

Monelle lapsia ja nuoria tutkivallekin tilanne on ollut haasteellinen. Aineistonkeruita on jouduttu siirtämään koronan jälkeiseen aikaan. Toisaalta tutkijat ovat pyrkineet löytämään keinoja, joilla voitaisiin kerätä aineistoa nimenomaan koronan vaikutuksista lasten ja nuorten arkeen – olipa kyse sitten esimerkiksi etäopetuksesta, sosiaalisista suhteista tai erilaisista hyvinvointiin liittyvistä asioista. Monet tutkijat ovat jatkaneet pre-corona-aiheiden parissa, mutta pyrkineet rajoitustoimien aikana ottamaan haltuun lähikontakteille vaihtoehtoisia tapoja tehdä esimerkiksi tutkimushaastatteluja.

Tähän numeroon kirjoittaneet tutkijat ovat työstäneet artikkelinsa, puheenvuoronsa, arvionsa ja lektionsa ennen koronaa. Yhtä kaikki, lasten ja nuorten elämään liittyvät taloudelliset kysymykset, yksinäisyyden lievittäminen sekä luottamus- ja epäluottamuskokemukset ovat nyt ja tulevaisuudessa monella tapaa merkityksellisiä ja ajankohtaisia.

Ulla-Maija Salo ja Susanna Sallamaa käsittelevät artikkelissaan *Talous, kulutus ja erilaiset elämäntyylyt lasten puheissa* keskiluokkaisista perheistä tulevien 12–13-vuotiaiden talouspuheita – taloutta, rahaa ja kulutusta katsotaan helsinkiläislasten ja nuorten näkökulmasta. Miten ja minkälaisin käsittein lasten erilaisia talouden määrittämiä elämänmuotoja yhteiskunnallisena ilmiönä voidaan tunnistaa ja sanoittaa? Aineistosta käy ilmi, että varattomuus – mutta toisaalta myös varallisuus – voi aiheuttaa häpeän kokemista.

Vesa Välimäki, Sanna Aaltonen ja Antti Kivijärvi tarkastelevat *Palvelut yksinäisyyden lievittäjinä? Kohdennetun nuorisotyön piirissä olevien nuorten aikuisten ja ammattilaisten näkemysten tarkastelua* -artikkelissaan kohdennettua nuorisotyötä nuorten aikuisten ja nuorisotyöntekijöiden näkökulmista keskittyen yksinäisyyden lievittämisen mahdollisuuksiin. Yksilöohjaus ja ryhmätyöskentely näyttävät molemmat sosiaalisena tukena. Kirjoittajat pitävät tärkeänä, että nuorten palveluissa huomioitaisiin systemaattisemmin yksilö- ja ryhmälähtöiset yksinäisyyden lieventämisen mahdollisuudet.

Eija Raatikaisen ja Jaana Poikolaisen artikkeli *Nuorten miesten luottamus- ja epäluottamuskokemukset nuoren tulevaisuuden raamittajina* pureutuu työpajanuorten luottamuskokemuksiin. Esiin piiryy se, että nuoret miehet luottavat itselleen läheisiin, luottamuksensa ansainneisiin ihmisiin. Luottamukselliset ihmissuhteet ja oman osaaminen tunnistaminen ovat puolestaan merkityksellisiä nuorten tulevaisuuden tavoitteille. Myös esimerkiksi Juha Siltala (2020, 124) on todennut uusimmassa *Nuorisobarometrissa*, että epäilyt kasvavat sitä mukaa, mitä etäämmälle itsestä, perheestä ja tukea antavien luottoystävien piiristä edetään.

PÄÄKIRJOITUS

Eivätkä lehden aihepiirit tähän loppu. Olli Lehtonen, Miikka-Petteri Lesonen, Marja-Leena Kauronen, Kirsi Purhonen ja Angelika Polak tarkastelevat katsauksessaan pelillisyyttä nuorten tupakoinnin ehkäisyssä käyttäen esimerkkinä tutkimuspeli *Other storya*. Tuija Oikarinen, Suvi-Jonna Martikainen, Laura Mellanen, Hilikka Laakso, Anja Kuhalampi, Eemeli Hakoköngäs, Paavo Heinonen, Piia Välimäki-Kleemola, Elli Keisteri-Sipilä ja Elina Elme peräänkuuluttavat humanismia yrittäjäyyskasvatukseen.

Maija Gellinin kasvatustieteiden alaan kuuluvan väitöskirjan lektio käsittelee restoratiiivista lähestymistapaa ja sovittelua peruskoulukontekstissa. Jarkko Kososen sotilassosiologian alaan kuuluvassa lehtiössä puolestaan käsitellään maanpuolustustahtoa. Kirja-arvioissa ovat tällä kertaa aihepiirinä kriittinen nuorisotutkimus Päivi Honkatukian, Jenni Palomäen, Juuso Tuulisen ja Merja Viljasen arvioimana sekä osallistavan käänteen kriittistä arviointia Kari Saaren kirjoittamana.

Nuorisotutkimus-lehti toivottaa kaikille lukijoilleen oikein hyvää ja rentouttavaa kesää.

Lähteet

Siltala, Juha (2020) Nuoret henkilökohtaisen toivon ja yleisen näköalattomuuden ristivedossa. Teoksessa Lotta Haikkola & Sami Myllyniemi (toim.) 2020. *Hyvää työtä! Nuorisobarometri 2019*. Valtion nuorisoneuvosto, julkaisuja nro 65 & Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 225 & Opetus- ja kulttuuriministeriö, 111–133.

Päivi Berg

päätoimittaja

Talous, kulutus ja erilaiset elämäntyylit lasten puheissa

Ulla-Maija Salo & Susanna Sallamaa

Artikkelissa tarkastellaan helsinkiläislasten talouspuheita, kuten niitä tässä yhteydessä kutsumme. Olemme kiinnostuneita siitä, miten lapset ja nuoret itse taloudellisista eroista, kulutuksesta ja rahasta puhuvat, miten he tekevät erotteluja ja minkälaisia merkityksiä he näihin rakentavat. Jäsennämme ilmiötä Pierre Bourdieun teoreettisilla ideoilla taloudellisesta, sosiaalisesta ja kulttuurisesta pääomasta. Aineistona on 29 helsinkiläisen, 12–13-vuotiaan lapsen ja nuoren kirjoittamaa eläytymiskertomusta ja yhdeksän haastattelua. Lapset ja nuoret tulevat keskiluokkaisista perheistä ja aineiston erityisyys tulee esiin siinä, että heidän on vaikea sanallistaa puutetta tai köyhyyttä. Erilaiset taloudelliset resurssit, elämäntyylit ja tapaisuudet ovat lasten arkea ja sosiaalista elämää, josta aineistossa kerrotaan. Selkeimmin tämä tulee esille materiaalisesti erilaisissa tavaroissa, kulutusmahdollisuuksissa, harrastuksissa ja kaverisuhteissa. Kouluttautuminen, menestyminen, hyvät harrastukset, suunnitelmallisuus ja säästäminen ovat kulttuurista ja tiedollista pääomaa, jota keskiluokkaiset lapset tottuneesti arvostavat. Kun aineisto on tuotettu koulussa, se on tuonut tekstiin myös yhteiskuntatiedollisen juonen.

Asiasanat: elämäntyyli, tapaisuus, pääoma, kulutus, lapset ja nuoret

Tyypillinen tapa tutkia lapsuutta talouden näkökulmasta on ollut keskittyä siihen, miten lapset asettuvat kotitalouden ja perheyksiköiden osaksi (Alanen 2009) tai miten aikuisten talous vaikuttaa lapsiin ja miten lapset sopeutuvat tähän (Ruckenstein 2013, 12). Kotitalouksien käytössä olevat tulot vaihtelevat ja tiedetään esimerkiksi se, että Suomessa lähes kymmenesosa tuloista keskittyy rikkaimmalle yhdelle prosentille (Vaalavuo & Moisio 2014, 99–100).

On myös osoitettu, että taloudellinen eriarvoisuus on lisääntynyt Suomessa viimeisten kolmen vuosikymmenen aikana ja että lapsiperheiden köyhyys on pysynyt koko 2010-luvun noin kymmenen prosentin tasolla. Vuonna 2014 köyhissä lapsiperheissä asui 126 000 lasta. Lasten elämän kannalta taloudelliset resurssit ja erilaisuudet ovat kuitenkin määrällistä mitaamista moniulotteisempi ilmiö. Perheiden toimeentulo-ongelmat heijastuvat lasten elämään monin tavoin esimerkiksi erilaisina kulutusmahdollisuuksina ja taloudellisilla ongelmilla on seuraamuksia muun muassa lasten terveyteen ja koulutuksellisiin valintoihin (Vaalavuo & Moisio 2014, 98–99; Karvonen & Salmi 2016, 3, 6). Erilaiset taloudelliset resurssit, tuloerojen kasvu ja kulutuskeskeisyys ovat yhteiskunnallisia tosiasioita, jotka erottelevat ja ovat myös osa lasten elämää.

Eriarvoisuuden rakenteita ja määrällistä tarkastelua enemmän olemme tässä artikkelissa kiinnostuneita siitä, miten lapset itse puhuvat taloudellisista eroista, kulutuksesta ja rahasta ja miten he tekevät erotteluja sekä minkälaisia merkityksiä he näihin rakentavat. Jäsenämme ilmiötä Bourdieun (1984, 1986) teoreettisilla ideoilla erilaisista pääomista, eli taloudellisesta, sosiaalisesta ja kulttuurisesta pääomasta. Bourdieun pääomiin sisältyy oivalluksia, jotka ovat osoittautuneet käyttökelpoisiksi lasten ja nuorten elämää ja koke-

muksia tutkittaessa (ks. esim. Kiili 2006; Holland 2009; Tolonen 2010; Vuorisalo 2013).

Taloudellinen pääoma on varallisuutta, rahaa ja rahassa mitattavaa omaisuutta. Bourdieun käsitteistössä taloudellinen pääoma on nimenomaan se, joka luo perustukset sosiaaliselle ja kulttuuriselle pääomalle. Taloudellinen pääoma helpottaa kulttuurisen pääoman kerryttämistä, kun rahalla voi hankkia tavaraa, kokemuksia ja koulutusta. Tämän artikkelin kehityksessä kulttuurinen pääoma tarkoittaa esimerkiksi lasten ja nuorten suhtautumistapoja, taipumuksia ja tottumuksia, kulttuurisesti tärkeiden tavaroiden ja esineiden hankkimista tai esimerkiksi koulutusta, kotikasvatusta ja kehittäviä harrastuksia sekä näiden arvostamista. Sosiaalinen pääoma rakentuu sosiaalisissa suhteissa ja verkostoissa, ja se voi mahdollistaa vaikkapa kaveripiirissä pääsyn kulttuurisen ja taloudellisen pääoman kartuttamisen kannalta tärkeisiin suhteisiin (Bourdieu 1986, 241–243; Bullen & Kenway 2005, 52). Pääomat kietoutuvat toisiinsa, saavat erilaisia muotoja ja muuntuvat toisikseen.

Erilaisia pääomia kerryttämällä rakennetaan elämäntapaa ja erilaisia 'tapaisuuksia' (Jokinen 2004, 285; Tolonen 2010, 4). *Elämäntavan* käsitteellä viitataan yleensä toistoon ja tottumuksiin, oman elämän itsestänselvyyksiin, joiden taustalla on sosiaalisesti eriytyneitä kulttuurisia käytäntöjä, erilaisia tapaisuuksia (Jokinen 2004, 285; Tolonen 2010, 4). *Elämäntapaisuus* on siis toimijoiden omaa puhetta ja tulkintaa siitä, mikä on heidän elämässään tavallista ja kyseenalaistamatonta (Jokinen 2004, 285; Tolonen 2010, 4). Elämäntapaisuudet ovat tulkittavissa myös yhteiskuntaluokkaisesti ja tämän artikkelin erityisyyttä on se, että aineistossamme omaa olemista, tyylejä ja tapaisuuksia rakennetaan korostuneen keskiluokkaisesti.

Bourdieuun (1984) *elämäntyylin* käsite on myös tässä yhteydessä käyttökelpoinen, koska

sillä viitataan tyyleihin ja tottumuksiin, joita rakennetaan esimerkiksi kulutuksella (Wilksa 2006; Tolonen 2010, 4). Erilaisuutta ja eron- tekoja (Bourdieu 1984) tuotetaan sosiaalisesti samalla kun asioita yhdistellään, arvotetaan ja hierarkisoidaan. Se miten valitaan, kulutetaan tai arvotetaan asioita ei Bourdieun ajattelussa palaudu subjektiin vaan yksilön aikaisempia kokemuksia kokoavaan ja hänen toimintaansa suuntaavaan taipumusten (dispositioiden) järjestelmään, *habitukseseen* (Bourdieu 1984; Liljander 2012, 144). Habitus ohjaa valintoja ja sitä, miten pääomat asettuvat osaksi tapoja olla ja osallistua sosiaaliseen elämään. Bourdieu kutsuu habitusta myös *käytännöntajuksi* eli sen tajuamiseksi, miten eri tilanteissa toimitaan (Bourdieu 1998, 36; Vuorisalo 2013, 33). Käytännöntaju ohjaa tekemään valintoja, jotka koetaan itselle luonteviksi.

Käytämme artikkelissamme käsitteitä resurssi ja pääoma synonyymisesti, jolloin viittaamme niillä tavaroihin, taitoihin, tapaisuuksiin ja taipumuksiin, joita lapsille on ominaisuuksiensa, taustansa ja kokemustensa perusteella kertynyt. Taloudelliseen pääomaan viittaamme myös termeillä varallisuus ja vähävaraisuus.

Aineistona eläytymiskertomukset ja haastattelut

Tutkimusaineisto hankittiin kahden helsinkiläisen koulun kuudensilta luokilta vuoden- vaihteessa 2017–2018. Oppilaat kirjoittivat koulussa eläytymiskertomuksia ja näiden pohjalta muutamit oppilaat osallistuivat vielä haastatteluun. Tutkimusluvut hankittiin asianmukaisesti luokanopettajilta, oppilailta, heidän vanhemmiltaan ja koulujen rehtoreilta sekä Helsingin kaupungilta. Tutkimukseen osallistuneet olivat 12–13-vuotiaita, joita tässä

yhteydessä kutsumme ’lapsiksi’, vaikka käsite lapsi ei ole ongelmaton. Parhaiten asia olisi ratkennut, jos nimeäminen olisi tullut puheeksi haastattelujen yhteydessä, mutta niin ei tapahtunut. Käytämme myös yhdistettyä ilmaisua ’lapset ja nuoret’, jota englanninkielinen tutkimuskirjallisuus käyttää. Lapsia tutkittaessa koulu on usein paikka, jossa tutkimusaineisto tuotetaan. Tämän vuoksi aineiston tuotantoehdot ovat erityiset ja tämä institutionaalinen kouluerityisyys näkyy väistämättä myös tutkijatulkinnossa (vrt. Anderson & Jones 2009). Aineistossamme eläytymiskertomuksia on yhteensä 29 ja haastatteluja 9. Kutsumme aineistoa talouspuheiksi.

Eläytymismenetelmä on aineiston hankinnan tapa, jossa vastaajille annetaan kehyskertomus eli kertomuksen alku, jonka tutkittavat kirjoittavat loppuun eläytymällä ja asettumalla kerrottuun tilanteeseen. Eskolan (1997, 6) mukaan menetelmän käytössä on keskeistä variointi eli samasta peruskehyskertomuksesta on useimmiten kaksi versiota, jotka poikkeavat jonkun keskeisen seikan suhteen. Tässä tutkimusasetelmassa se oli taloudelliset resurssit tai varallisuus. Kirjoittaja sai asettua Oonan tai Oskarin asemaan. Varakkaan lapsen versiossa perheellä oli paljon rahaa, lapsi sai harrastaa mitä halusi ja uusia vaatteita sai aina pyydettyä. Toisessa versiossa perheellä oli usein pulaa rahasta, harrastukset olivat liian kalliita ja uusia vaatteita sai vain harvoin. Molemmissa versioissa varsinainen eläytymistehtävä oli muotoiltu näin: *Kirjoita Oonan tai Oskarin elämästä. Voit esimerkiksi kertoa, miten hän viettää vapaa-aikaansa ja miltä hänestä tuntuu. Kerro myös, mitä hän ajattelee rahasta.*

Kehyskertomukset jaettiin oppilaille siten, että vaihtoehtoisia kertomuksen aloituksia oli saman verran. Kertomuksen päähenkilön, Oonan tai Oskarin, sukupuoli oli periaatteessa valittavissa. Kertomusten kirjoittamiseen oli aikaa yksi oppitunti ja tekstit kirjoitet-

tiin A4-kokoisille papereille. Kirjoitelmien minimipituudeksi oli sovittu viisi lausetta ja kirjoitelmat kerättiin kaikilta, vaikka tutkimusaineistoon sisältyvät vain ne tekstit, joihin oli tutkimuslupa. Kirjoitelmien pituudet vaihtelivat pyydetystä viidestä lauseesta kahden sivun pituisiin kertomuksiin. Toteutus oli aika koulumainen ja jälkeensä ajatellen esimerkiksi kännykän käyttö, kuvien ottamien ja vapaamuotoiset ryhmäkeskustelut olisivat purkaneet koulumaisuutta. Myös se, että aineisto olisi tuotettu koulun ulkopuolella, olisi mitä todennäköisimmin tuonut siihen lisää epävirallisuutta. Aineiston hankinnan kannalta paikka ei ole merkityksetön ja erilaiset paikat, varsinkin lapsia ja nuoria tutkittaessa, tuottavat erilaista aineistoa (ks. Anderson & Jones 2009).

Eläytymismenetelmän on sanottu soveltuvan tutkimusasetelmiin, joissa ollaan kiinnostuneita ihmisten erilaisista näkemyksistä ja ajattelun tavoista (Wallin ym. 2015, 247–248, 256.) Eläytymiskertomusten analyysissä tulee kuitenkin olla tietoinen siitä, etteivät kirjoitelmat ole välttämättä kuvauksia vastaajan omista kokemuksista vaan sen pohjimuksesta, minkälaisia merkityksiä asioilla voisi toteutuessaan olla. Koska taloudelliset resurssit ovat mitä ilmeisimmin lapsen näkökulmasta monimutkainen asia, eläytymismenetelmä saattaa auttaa kirjoittajaa etäännyttämään vaikeasta aiheesta. Toisaalta menetelmän heikkoutena voi olla se, että sillä on taipumus tuottaa mustavalkoista, nopeasti kuviteltua kirjoitusta pyydetystä aiheesta. Aineistomme eläytymiskertomuksissa näkyy myös pyrkimys mustavalkoisuuteen ja vaihtoehdottomiin todellisuuksiin. Toisaalta eläytymiskertomukset tuottivat kokonaisia, juonellisia kertomuksia toisin kuin haastattelut.

Haastattelut tehtiin eläytymiskirjoitusten litteroinnin ja lukemisen jälkeen. Haastateltaviksi valittiin ne oppilaat, joiden kirjoitukset herättivät uusia havaintoja ja kysymyksiä.

Päätökseen vaikutti myös lukemamme aiheenmukainen tutkimuskirjallisuus ja sen tuomat vihjeet (ks. Ruusuvuori ym. 2010, 15). Koska opettajat ovat vastuussa luokistaan, he toimivat informantteina siinä, ketkä kirjoittajista lopulta päätyivät haastateltaviksi. Osittain tämä johtui tutkimusluvista, osittain siitä, että tämä oli osa opettajien kanssa tehtyä sopimusta, jolla aineistonhankinta ylipäänsä tuli mahdolliseksi. Tarkoituksena oli haastatella kymmenen oppilasta, mutta yhden oppilaan tutkimuslupa ei palautunut haastattelupäivään mennessä. Opettajien oppilaantuntemuksen avulla haastatteluun valikoituivat lopulta sellaiset oppilaat – toisesta koulusta neljä, toisesta viisi oppilasta – joiden eläytymiskertomukset olivat tutkimuksellisesti inspiroivia ja joille haastattelutilanne vieraan aikuisen kanssa ei olisi aiheuttanut liikaa epämukavuutta. Haastattelut olivat keskustelunomaisia, kirjoitelmat olivat haastattelussa mukana ja aiheet nousivat pitkälti näistä kertomuksista. Eläytymiskertomukset ja haastattelut ovat aineistoina erilaisia, mutta yhdessä ne ovat samamaailmaisia. Niissä puhutaan taloudellisista resursseista, elämäntyyleistä, tottumuksista sekä näiden kulttuurisista ja sosiaalisista yhteyksistä.

Kahdenkeskinen haastattelu vastikään esittäytyneen ihmisen kanssa saattoi olla vaikea tilanne ja sen vuoksi kirjoitelmien tarkoituksena oli tarjota haastateltaville mahdollisuus kertoa vapaammin ajatuksistaan. Valta-asetelmat ovat keskeisiä kaikissa lasten ja nuorten kanssa tehtävissä haastatteluissa ja erityisesti silloin, kun tutkimusaihe on hankala tai arka. Sen vuoksi tutkijan tulee olla sensitiivinen aiheen herättämien tunteiden suhteen ja hyväksi on osoittautunut tapa, jossa haastateltava saa kuljettaa keskustelua hänelle sopivalla tasolla ja kertoa niin paljon kuin itse haluaa (Phelan & Kinsella 2013, 84). Lähtökohtaisesti kertominen on kuitenkin lapsille luonteva tapa ilmaista asioita, jäsentää

maailmaa ja omaa paikkaansa siinä (ks. esim. Greene & Hogan 2005, 201). Haastatteluissa korostettiin taloudellisista asioista kertomista lähinnä ”sinun ikäisesi lapsen” näkökulmasta menemättä liian henkilökohtaiselle tasolle. Tätä tilannetta myös eläytymiskertomukset kehystivät. Aineistokatkelmassa viittaamme haastatteluihin H-kirjaimella ja eläytymiskertomuksiin E-kirjaimella.

Joillekin haastateltaville tilanne oli kaiketta huolimatta hankala. Hankaluus tuli esille esimerkiksi toistuvina ”emmä oikein tiedä”-vastauksina, pitkinä taukoina ja niukkasnaisuutena. Yhden haastateltavan kohdalla vaikeus näkyi lyhyenä haastatteluna, joka kesti vain seitsemän minuuttia. Hän oli kirjoitelmassaan yrittänyt eläytyä vähävaraisen Oskarin elämään. Tutkimusasetelmallisesti on merkityksellistä, että aineistomme oppilaat tulivat keskiluokkaisista perheistä – ”paremmista perheistä” kuten opettaja asian ilmaisi – eivätkä he olleet omien sanojensa mukaan joutuneet aikaisemmin miettimään rahan puutetta. Juuri tämä seikka tekee aineistotamme erityisen ja tätä keskiluokkaisuutta kuljetamme aineiston analyysin mukana. Toisaalta jotkut haastateltavat mielsivät taloudesta ja rahasta puhumisen tutummaksi, kun asioita oli käsitelty yhteiskuntaopin tunneilla ja se helpotti aiheesta puhumista. Myös tätä yhteiskuntatiedollista ulottuvuutta kuljetamme artikkelin mukana.

Tukea opettajan huomiolle paremmista perheistä löytyy asuinalueita koskevista tilastollisista taustatiedoista, ”objektiivisista rakenteista” (Bourdieu 1984). Näiden perusteella aineistomme koulut sijaitsevat alueilla, joissa on pääosin omakoti- ja pientaloasutusta, tulot ovat keskiarvoa korkeammat, työttömyysaste matala ja tutkimuksenteon aikaan kunnallisvaaleissa puolueista Kokoomus sai eniten ääniä (Helsinki alueittain 2017).

Artikkelimme aineisto on tuotettu osana pro gradu-tutkielmaa (Sallamaa 2018) ja ai-

neistonhankintatapa inspiroitui Hakovirran ja Rantalaihon (2012) samaa aihetta sivuavasta tutkimuksesta. Aineistomme erityislaatu, sen keskiluokkaisuus, teoreettiset ideat ja analyysi erkaantuvat kuitenkin mainitusta tutkimuksesta, jonka tavoitteena oli luokitella ilmiö sisällönanalyysin avulla. Tarkoituksemme ei ole rakentaa luokitteluja vaan tavoittaa erityisiä puhetapoja, joilla lapset rakentavat talouspuheissaan elämäänsä, resurssejaan, elämäntapaisuuksiaan ja tyylejään. Toinen metodologinen huomio liittyy siihen, että emme pyri niin kutsuttuun ”aineistolähtöiseen analyysiin”, jos se edes on mahdollista, vaan pyrimme teoretisoimaan aineistomme *kanssa* (Jackson & Mazzei 2012; Salo 2015b).

Aineistojen ajattelemisen teorian kanssa

Aineistoomme perustuvassa tutkielmassa (Sallamaa 2018) kiinnostuksen kohteena oli taloudellinen eriarvoisuus ja lasten toimijuus. Tuossa yhteydessä aineisto paloiteltiin, teemoiteltiin ja luokiteltiin. Tässä artikkelissa kokoamme palaset yhteen, katsomme aineistoa uudessa valossa ja etsimme palasille teoreettista perustaa. Tämä tarkoittaa, että luemme Bourdieun (1984, 1986) teoreettisia ideoita pääomista, elämäntyylistä ja tapaisuuksista aineiston kanssa (ks. Jackson & Mazzei 2012; Salo 2015b). Samalla etäännyimme perinteisestä, seikkaperäisestä teemoittelusta ja luokittelusta. Välillä innostumme toisista teoreettisista käsitteistä, kuten arvonluonnista, työn järjestyksistä, aikatauluista ja valmentamisesta. Jackson ja Mazzei (2012) opastavat, miten aineistoja ajatellaan teorian kanssa: otetaan katkelma aineistosta, kytetään se inspiroiviin käsitteisiin ja kartoitetaan, miten yhteydet kehkeytyvät aineiston ja valittujen käsitteiden väleissä (Salo 2015b, 181–183).

Tällaista lähestymistapaa laadullisen aineiston analyysiin voisi kuvata myös näytteenäkökulmaksi. Aineisto koostuu näytteistä, jotka ovat pala tutkittavaa maailmaa. Ehkä tuo pala ei koskaan mahdu kokonaisuena tutkijan pöydälle, mutta jo pienempänä se on avoin monenlaisille tarkasteluille. Laadullinen aineisto on näyte tutkimuksen kohteena olevasta kielestä ja kulttuurista (Alasuutari 2019, 87–88.) Tällä tavalla lähestymme lasten puheita ja puhetapoja, joilla he jäsentävät elämänsä materiaalisia ehtoja, rahaa, kulutusta ja taloutta. Tutkimisen kohteena ovat nimenomaan puheet ja puhettavat, eivät esimerkiksi yksittäiset puhujat. Aineisto on kokonaisuus, josta otamme katkelmia, luemme läheltä ja ajattelemme niitä teorian kanssa.

Tavat, joilla lapset omista taloudellisista, sosiaalisista ja kulttuurisista resurssistaan, elämäntapaisuuksistaan ja tyyleistään puhuvat, ovat luonteeltaan kerronnallisia ja sellaisina niitä tulkitsemme. Tarkastelemme, miten tutkittavat tuovat ilmi ja välittävät kokemuksiaan erilaisten kertomusten avulla (Hyvärinen 2010, 90–91; Riessman 2008, 3). Kertomuksiin liitetään tietty tilanteisuus eli ne sijoittuvat aina tiettyyn vuorovaikutukselliseen kontekstiin ja niillä on kertoja. Tässä tapauksessa se on keskustelunomainen haastattelutilanne. Kertomukset kuvailevat tapahtumien ajallista kulkua, vaikka eivät edellytäkään kronologista järjestystä. Tällä tavalla esimerkiksi omista ”hankkeista” kerrotaan aineistossa. Kolmantena huomiona on esitetty, että kertomuksilla on kyky luoda maailmoja ja häiriöitä niissä. Rahasta puhuttaessa näin voi usein käydä, suunnitelmat muuttuvat ja rahat eivät riitä. Neljänneksi elementiksi kertomuksissa on nostettu kokemuksellisuus eli se, miten kertoja itse on kokenut kerrotut tapahtumat ja miten hän arvioi niitä (Herman 2009, 17–22; Hyvärinen 2010, 92.) Kertomusten kokemuksellinen ulottuvuus on erityisen kiinnostava asetelmassamme ja

se korostuu haastatteluissa: mikä on kertojen elämässä tavallista, kyseenalaistamatonta ja itsestään selvää. Eläytymiskertomuksissa esiintyvät useimmiten kaikki neljä kerronnan peruselementtiä. Näin tapahtuu esimerkiksi silloin, kun poika (myöhemmin artikkelissa) eläytyy liikuntatunnilla tilanteeseen, jossa Oskari ei harrasta mitään ja joutuu sen vuoksi kavereiden naurun kohteeksi.

Aineistomme kertomuksiin sisältyy myös hyvin lyhyitä ja lähes huomaamattomia kuvauksia asioista, joita välttämättä ei ole tapahtunut tai jotka ovat meneillään. Alexandra Georgakopoulou nimittää tällaisia hetkellisiä ja keskeneräisiä ’enemmän-tai-vähemmän’-kertomustyyppisiä (Georgakopoulou 2006, 2015; Bamberg & Georgakopoulou 2008, 381) kertomuksen palasia pikku kertomuksiksi.

Pikku kertomukset ovat osoittautuneet kiinnostavaksi erityisesti lapsia ja nuoria tutkittaessa, sillä niiden etuna on se, että ne tuovat kuuluville myös marginaaliin jääviä, vaiennettuja tai kiellettyjä asioita (Georgakopoulou 2015). Menetelmä on inspiroinut esimerkiksi tekstiviestien, twiittien ja sosiaalisen median keskustelujen analyysia. Pikku kertomuksissa kertomisen pointti on koko ajan kehkeyty-mässä, ja ajallinen yhteys kertomuksen ja sen tapahtumien välillä on varsin lyhyt. Näitä leimaa tietty epävirallisuus, hetkellisyys ja perinteisistä kertomisen säännöistä poikkeaminen. Varsinkin aineistomme haastattelut ovat keskeneräisiä ja hetkellisiä ’enemmän-tai-vähemmän’-kertomustyyppisiä pikku kertomuksia. Niinpä esimerkiksi yksi poika kuvittelee elämää ilman kännykkää, lyhyesti, hypoteettisesti, eräänlaisena mahdollisena tapahtumana, jota ei ole tapahtunut: ”Silleen että se ei periaatteessa vois soitella sen kavereille, että se joutuis ite menemään niille. Et jos se asuis vaikka kaukana ni se ei vois pitää kontaktia kavereiin sen takii” (poikaH).

Tavallisia ovat myös tilanteet, joissa kertomus jätetään kesken. Aloitukset viestivät,

että kertomus on olemassa, mutta sitä ei syystä tai toisesta haluta kertoa kokonaan (Bamberg & Georgakopoulou 2008, 381). Esimerkiksi yksi tyttö kertoo rahan pyytämistä vanhemmiltaan: ”No mä en itse asiassa tykkää kauheesti pyytää rahaa mun vanhemmilta. Tai mä kyllä saisin, mä tiedän että saisin rahaa. Mut mä en tykkää kysyä sitä mun vanhemmilta. Koska, niin. Mä en oikein tiedä minkä takia.” (tyttöH) Voi myös olla, että hän tietää, mutta ei halua puhua siitä haastattelussa.

Artikkelimme rakentuu neljästä sisältöluvusta ja yhteenvetoluvusta. Aloitamme kaveripiiristä, siirrymme luku luvulta laajempiin kehyksiin ja päädyimme yhteiskunnallisiin rakenteisiin. Ensin näkökulma on lasten kuluttamisessa, sosiaalisessa pääomassa ja siinä, miten nämä kietoutuvat kulttuurisiin ja symbolisiin pääomiin. Sitten luemme aineistomme taloudellisen pääoman, rahankäytön ja talousosaamisen näkökulmista, jotka tarkemmin ajateltuna solmiutuvat kulttuurisen pääoman muotojen kanssa. Kolmanneksi tarkastelemme sitä, miten taloudelliset resurssit näkyvät ja normittuvat lasten puheissa. Lopuksi päädyimme yhteiskunnallisiin rakenteisiin ja osoitamme, miten rakenteet kietoutuvat osaksi sitä, miten yksilölliset tulkinnat muodostuvat (Bourdieu 1989, 18).

Kulutuksella rakennetaan yhteisyyksiä ja eroja

Rahalla, materiaalilla ja kulutuksella on nykyään korostunut merkitys lasten ja nuorten elämässä (ks. esim. Ridge 2002; Olsson 2007; Harju 2008; Pugh 2009). Lapset ja nuoret ovat keskeinen markkinoiden ja mainonnan kohde, ja palveluja suunnataan juuri heille. Tiettyjen tavaroiden ja brändien omistaminen voi merkitä myös yhteenkuuluvuutta ja valtaa ystäväpiirissä, sosiaalista pääomaa, kun taas ilman näitä saattaa jäädä ryhmän ulkopuolelle

(Elliott & Leonard 2004, 357; Löfström ym. 2017, 42–43). ”Että jos iteki haluis jotain vähän parempaa ja kalliimpaa niin totta kai itelle tulee paha mieli ja sit voi aatella et ei ehkä kuulukaan siihen kaveriporukkaan yhtä hyvin kun kaikilla muilla on hienot jutut” (tyttöH).

Kulutus on siis enemmän kuin materian haalimista. Sillä on sosiaalisia, kulttuurisia, symbolisia ja elämyksellisiä merkityksiä. Kuluttajina lapset ovat paitsi tavaroiden ostajia, myös harrastusten, viihteen, palveluiden ja elämysten kuluttajia. Kaverisuhteiden kannalta symbolisesti merkityksellisimmäksi tavaraksi aineistossamme osoittautuu kännykkä. Kaveripiiriin kuulumisen kannalta on tärkeää, että voi pelata uusimpia pelejä uusimmalla laitteella. Ulkopuoliseksi voi joutua vaikkapa sen vuoksi, että omistaa vanhan mallisen kännykän:

Ja emmä tiedä, ei saa välttämättä kaikkia uusia pelejä, ja sit jos kaikki on silleen ’Oh my god mä pelaan tätä tosi uutta ja hienoa peliä’ ja näin, niin sit sä et voi välttämättä pelata sitä. Ja sitten kaikki puhuu siitä ja sit sä jäät ulkopuolelle. (tyttöH)

Sama huomio toistuu kirjoitelmissa: ”Olen yleensä aika surullinen koska kaikilla [on aina kaikkia hienoja juttuja] ja aina uusia puhelimia, toisin ku minulla joku vanha Samsung.” (poikaE) Kännykkä ei ole vain yksityinen asia, vaan yhteisesti jaettu ja julkisesti näytetty, symbolisesti ja sosiaalisesti merkityksellinen esine (vrt. Hakovirta & Rantalaiho 2012, 49).

Mistä tahansa pääomasta voi tulla symbolista, kun se tunnustetaan merkinä jostakin erityisen tärkeästä ja merkityksellisestä. Symbolisen pääoman vaikutuksesta pääomien epätasainen jakautuminen alkaa näyttää myös eriarvoisuudelta ja sillä voi olla perustava merkitys jopa koko olemassaololle. Bourdieulle symbolinen pääoma on käsite, jonka avulla

sosiaalisen elämän eriarvoisuus ja eriarvoistumisen prosessit tulevat esille (Bourdieu 2000, 240–242; Vuorisalo 2013, 30–31).

Tavarat symboloivat lapsille esimerkiksi suosiota ja vaurautta, tuottavat sosiaalista pääomaa. Tämä tulee esille Elliotin ja Leonardin (2004, 347–348, 358) tutkimuksessa, jossa tarkastellaan 8–12-vuotiaiden lasten luomia symboleja erilaisille Nike-kengille. He ajattelevat, että uuden mallisissa kengissä kulkevat ovat suosittuja, rikkaita ja arvostetussa työpaikassa, kun taas vanhempia kenkiä käyttävät ovat köyhiä tai ikäloppuja. Tietyntylaisista kengistä tulee tapa erottautua ja vääränlaisia tossuja käyttävälle ei välttämättä haluta edes jutella. Episodi osoittaa, miten sosiaalinen, taloudellinen ja kulttuurinen pääoma risteilevät, ja myös sen, miten hienovaraisia erottelut ovat ja kuinka ne osataan tunnistaa eriarvoisuuden merkkeinä.

Kulutuskulttuuri hallitsee ja mahdollistaa samanaikaisesti (Ruckenstein 2013, 68). Tavaroiden ja harrastuksilla luodaan yhteisyyksiä, mutta niillä myös erottaudutaan ja lisätään lasten välistä eriarvoisuutta. Jos kuluttaminen käsitetään yksilöiden valinnoiksi, minuuksien rakentamiseksi ja erilaisten välttämättömien tavaroiden luokitteluksi (ks. esim. Hakovirta & Rajas 2016), se ei lisää ymmärrystä kuluttamisesta yhteiskunnallisena ilmiönä (vrt. Ruckenstein 2013, 69). Taloudellinen pääoma mahdollistaa asioita ja esimerkiksi avokätisen kuluttamisen, mutta se on vahvasti yhteydessä sosiaaliseen, kulttuuriseen ja symboliseen pääomaan. Esineillä tehdään asioita, mutta myös esineet tekevät (Ruckenstein 2013, 69). Esineillä erotutaan ja sen aineistomme keskiluokkaiset lapset osaavat. Lasten samanlaiset taustat luovat tuttuutta ja tällaisten (saman)tapaisuuksien varassa kaveruuksien rakentaminen onnistuu.

Aineistossamme korostetaan, että tavaroita ei haluta niinkään niiden itsensä vuoksi kuin siksi, että voisi kokea olevansa kuin muut.

Tärkeintä näyttää olevan, ettei erotu liiaksi joukosta hienoilla ja muodikkailta tavaroiden, vaan että olisi ihan ”normaali”. Erilaisuus johtaa häpeään ja nolatuksi tulemiseen. Yhdessä eläytymiskertomuksessa asiaa kuvaillaan seuraavasti:

Liikuntatunti on meneillään ja vuorollaan pitäisi kertoa, mitä harrastaa. Tunnen, kuinka sormeni alkavat hikoilla ja kuumottaa, sillä en harrasta mitään, koska perheelläni ei ole ylimääräistä rahaa.

– ”No niin Oskari, sinun vuorosi kertoa”, sanoo Maija-ope.

Olin kuunnellut, kuinka kaikki muut luokan pojat olivat sanoneet futista, lätkää ja sählyä... No nyt on vuoroni, antaa mennä!

– ”Öö, en harrasta mitään” (epävarmasti sanoen). Koko luokan pojat alkavat huutaa.

– ”Hääh, eiks teidän perheel oo massii?? Senkö takii käytät aina niitä samoja kuluneita vaatteita?” Eikä ajattelen, miten tässä nyt näin kävi, ois vaan pitänyt valehdella. (PoikaE)

Katkelma osoittaa, että vähävaraisen Oskarin osaan on osattu eläytyä, eikä kirjoitustaitokkaan ole merkityksetön. Kertoja luo erilaisia maailmoja, häiriöitä niissä ja samalla kokonaisen kertomuksen. Harrastukset muodostavat selkeän yhteyden talouden ja lasten sosiaalisen elämän välille ja vaikuttavat esimerkiksi siihen, kuinka usein lapset tapaavat ystäviään (Pekkarinen & Myllyniemi 2017, 70).

Perheen taloudelliset resurssit rajaavat kulutukseen liittyviä vaihtoehtoja, mutta talous ei kuitenkaan määritä tapoja luoda mielekästä elämää (ks. Ruckenstein 2013, 25). Tiukkaa taloustilannetta voi kaveripiirissä kompensoida esimerkiksi omien vahvuuksien korostaminen ja vähävaraisuuden haitoilta suojaavat tekijät, kuten sosiaalinen turvaverkosto. Tällaisia vahvuuksia voivat olla esimerkiksi jalkapallon pelaaminen ja koulussa menestyminen (ks. Harju 2008, 91). Pääomat ovat vaihdettavissa ja varsinkin sosiaalisen pääoman luonteeseen kuuluu, että

se muuntuu helposti muiksi pääoman muodoiksi (Bullen & Kenway 2005).

Kun aineistossamme eläydytään vähävaraisen lapsen elämään, materian ei uskota tuovan onnea samalla tavalla kuin suhteet ystäviin ja perheeseen. ”Raha ei vaikuta Oonan elämään, kun on mukava perhe ja paljon kavereita” (tyttöE). Haastattelussa sama tyttö kertoo, että vaikka jotkut ystävät saattavat närkästyä vähävaraiselle lapselle, joka ei vapaa-ajalla voi tehdä asioita, useimmiten ”on kuitenkin varmaan muitakin kavereita, jotka ei niinku silleen suutu” (tyttöH). Puheesta välittyy tietty sosiaalinen ja kulttuurinen etäisyys ja vaikeus asettua vähävaraisen paikalle. Sitä paitsi Oona saattaa aina löytää ”niitä muita”, jotka ”ei niinku suutu” siitä, vaikka hänellä ei ole rahaa.

Siihen, miten hyvin vähävaraisen lapsen elämään osataan eläytyä, vaikuttaa eläytyjän omat pääomat ja elämäntapaisuudet. Keski-luokkaisten lasten on hankala kuvailla taloudellisia vaikeuksia ja eläytyä niukasti elävien tilanteeseen: ”Mut ei sitte, tota noin no... Emmä oikeen tiitä ku tota. Tähän on jotenki vähän vaikee vastata ku itelläkin on kuitenkin aina ollu rahaa ja varaa tehdä kaikkea.” (tyttöH)

Sama tyttö kertoi, että hänen oli aluksi vaikeaa kirjoittaa eläytymiskertomusta lapsesta, jonka perheellä on pulaa rahasta. Pienen mietinnän jälkeen pohtiminen onnistui ja tämä lienee osoitus koulutehtävien pakottavuudesta. Tytön mielestä tilannetta helpotti, kun asioista oltiin aiemmin keskusteltu yhteiskuntaopin tunnilla. Tällainen taloudellisten kysymysten eettinen arviointikyky on yksi alakoulun yhteiskuntaopin opetuksen tavoitteista (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet, POPS 2014, 260).

Aineistomme kuvauksissa vähävaraisten lasten elämää leimasivat vaatimattomuus ja pyrkimys tehdä itseään huomaamattomaksi. ”No se on ehkä vähän niinkun ... Mä en nyt muista sitä sanaa mut niinkun että ei vaadi

niin paljon. Vaatimaton! [Vaatimaton on se sana.] Sillain että se ei niinkun kauheesti halua mitään.” (tyttöH) Kommentti on pyssäyttävä, kun ajattelee, että lasten joukossa on vähävaraisia ”vaatimattomia”, jotka tulevat luokitelluiksi sellaisiksi, jotka eivät vain halua mitään. Taloudellinen etäisyys luo sosiaalista etäisyyttä. Haastattelukatkelma on kuvaava näyte pikku kertomuksesta, jossa kertomus kehkeytyy, on tuloillaan ja lopulta tulee valmiiksi, kun etsitty ratkaiseva sana löytyy. Kerronnallisesti tätä voisi tulkita myös hypoteettisena kertomuksena, hypoteettisena vähävaraisuutena, josta ei ole kokemusta, joka ei ole itselle tapahtunut (vrt. Hyvärinen 2010, 111).

Toisen heikkoon taloudelliseen tilanteeseen voi yrittää suhtautua myös empaattisesti, vaikka erontekojen mekanismit ovat tiedossa: ”No ehkä saattaa sit ite välillä niinku ajatella, et kelpaaks vaatteet ja tälle. Et sit se [tilanne] saattais parantua jos joku kavero niinku sanois sille et kivat vaatteet, vaik ei ees olis kovin uudet.” (tyttöH) Kelpaaminen on tärkeää ystävyuden markkinoilla. Voi myös olla, että kun eläytymistehtävää tehtiin koulussa, kirjoittajat oppilaina tiesivät, miten kuuluu sanoa ja tietää.

Bourdieu kutsuu kulttuurista pääomaa myös tiedolliseksi pääomaksi. Tiedollisena pääomana kulttuurinen pääoma voi merkitä kaikkea tiedostettua ja tiedostamatontakin tietoa, jota ihmiselle on kertynyt. Kulttuurisen pääoman voi käsittää muun muassa hyväksytyksi tiedoksi ja oikeanlaiseksi käytökseksi (Bourdieu 1986, 244). Tällaista ruumiillistunutta kulttuurista pääomaa ja sisäistettyä ymmärrystä tarvitaan esimerkiksi silloin, kun hankitaan merkityksellisiä ja ”oikeanlaisia” esineitä ja tavaroita. Kulttuurinen pääoma on ennen kaikkea osaamista ja tietoa siitä, miten toimitaan ja miten on edullisinta toimia (Bourdieu 1986, 246). Sitä, että tietää, miten pitää tietää. Habituksen käsite

tulee lähelle ruumiillistuneen kulttuurisen pääoman käsitettä.

Raha ja tavarat ovat tärkeitä, ja jos näitä puuttuu, kavereitakin puuttuu: ”Kylhän se vois olla että niinku jotkut kaverit ei haluu olla sen kaa koska se ei pysty tekee mitään erilaista koska ei oo rahaa. Et kyllähän sillä voi olla vähän vähemmän kavereita” (tyttöH). Kuluttaminen on pakottavaa ja shoppailu on elämäntyyllinen asia, koska ”jos vaikka kaikki menevät ostoksille niin sit sä et voi mennä mukaan, ku sulla ei ole rahaa ostaa mitään” (tyttöH). Suoranaista kiusaamista erilaisuuden vuoksi ei aineistossa tunnusteta, mutta vähävaraisuus herättää keskiluokkaisuissa kavereissa sääliä ja halua auttaa. Jotkut eivät reagoi asiaan mitenkään vaan ”on vaan ihan normaalisti ja tekee sen kaa mitä pystyy tehdä” (tyttöH).

Melkein omat rahat ja resurssit

Omalla rahalla on merkitystä ja raha mahdollistaa asioita. Monet lapset saavat vanhemmiltaan tasku- tai viikkorahaa, jolla on suuri merkitys heidän sosiaalisten suhteidensa ylläpidolle. Taskurahan avulla voi opetella vastuullista rahankäyttöä ja raha on myös kasvatuksen väline. Allison Pugh (2009, 6–10; Ruckenstein 2013, 75) osoittaa, miten rahankäytöllä ja kulutusvalinnoilla on myös kasvatuksellinen kytkös, ja miten erityisesti keskiluokkaiset vanhemmat ovat kiinnostuneita lastensa kehityksestä ja oppimisesta. He opettavat lapsilleen järkevää kuluttamista, talousosaamista ja elämässä pärjäämisen taitoja. Kulutuksesta käydään jatkuvia neuvotteluja ja vanhemmat kieltäytyvät ostamasta liikaa tavaroita, säätelevät lastensa haluja ja samalla vahvistavat omaa arvoaan vanhempana.

Pugh (2009) tulkitsee, että viikkorahakäytäntö vapauttaa vanhemmat aikuisen moraalista vastuusta ja viikkoraha avaa lapsille

toiminnan alueen, jolla he ottavat vastuuta omasta rahankäytöstään. Pugh puhuu tässä yhteydessä välitteisestä vanhemmuudesta, jolla vanhemmat voivat siirtyä etämmäksi, ikään kuin tarkastelemaan lasten rahankäyttöä sivusta menettämättä auktoriteettiaan (Pugh 2009; Ruckenstein 2013.)

Aineistossamme rahaa myös säästetään ja aihe nousi haastattelussa esille pyytämättä. Arjen budjetointia opetellaan ahkerasti ja säästäminen kuuluu elämäntyyliin: ”No siis yleensä mun vanhemmat ostaa niinku mun vaatteet ja ne tarpeelliset jutut, mut sit ain välillä jos menee niinku leffaan ja tälle, ja sit on säästössä rahaa ni sit mä en ehkä pyydä ees. Et sit mä käytän niinku omista säästöistä.” (tyttöH)

Monet kertovat, että sekä aikuiset että lapset säästävät, ja lasten odotetaan osallistuvan säästöillään esimerkiksi oman harrastuksen kustannuksiin. Lasten rahat ovat usein korvamerkittyä rahaa eli rahaan liittyy erilaisia ehtoja: ”Kyllä mä saan niinku niihin mun hankkeisiin rahaa, mutta se pohjaa siihen että mä käyttäisin niitä omia rahoja niihin, ettei kaikki tuu esimerkiks isken taskusta. Et puolet tulee esimerkiksi mun säästöistä. Esimerkiksi, ku mun harrastus on uinti niin mun pitää ostaa esimerkiksi siihen niitä kamoja” (tyttöH). Katkelma osoittaa, että säästämispykälä on sisäistetty ja käytäntö toimii. Säästäminen voi kohdistua lyhyemmän tai pidemmän ajan tavoitteisiin ja joskus tosi pitkälle:

Haastattelija: Miten, saatko sä viikko- tai kuukausirahaa?

Tyttö: Mä en saa [viikkorahaa], mä saan vaan tiiäkö joka kuussa kaksikymppiä mun säästötilille.

H: Okei. Onks se sellasta rahaa, mitä sä et periaatteessa sais vielä käyttää vaan sit sä säästät sen jotakin myöhempää käyttöä varten?

Tyttö: Joo se on kai silleen, että lukiossa mä voin maksaa sillä kaikki kirjat ja tälläset.

Puhe säästämisestä ja viikkorahakäytäntö ovat asioita, joilla lapsille pyritään opetta-

maan, että markkinatalous ja kulutuskulttuuri ovat hallittavia kokonaisuuksia (Ruckenstein 2013, 131). Näyttää siltä, että lapset oppivat aikuisten hyveet kuuliaisesti ja ovat tulevaisuusorientoituneita rahankäytössään. Rahan avulla piirtyvät esiin myös lasten ja aikuisten väliset velvollisuudet ja oikeudet, keskinäiset riippuvuudet ja vapaudet (ks. Ruckenstein 2013, 26). Tällä tavalla luodaan kulttuurista pääomaa, opitaan tulevaisuuden taitoja ja säästämisestä tulee väline koulutuksen suunnitteluun ja sen merkityksen arviointiin.

Kulttuurinen pääoma on tuonut kiinnostavan näkökulman myös koulutuksen peirityvyyteen ja ennen kaikkea siihen, miten koulutus suosii ja uusintaa keskiluokkaista elämäntapaa. Tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, minkälaisia käsityksiä koulutuksen merkityksestä, menestyksestä ja työnteosta kotona opitaan (ks. Bourdieu 1986, 243–244). Lasten kouluttaminen ja valmentaminen ovat osa elämäntapaisuutta, jolla uusinnetaan yhteiskunnallista eriarvoisuutta ja luokkaeroja.

Annette Lareau (2003) osoittaa etnografiassaan, miten keskiluokkaiset vanhemmat kasvattavat lapsensa harjoittamalla heitä kielellisesti ja taidollisesti, koska ovat siihen kulttuurisesti kykeneviä. Keskiluokkaisten valmentajavanhempien orientaatio on tulevaisuudessa ja he ajattelevat, että heidän on tehtävä kaikkensa, jotta lapsista tulee pärjääviä ja osaavia. Tulevaisuuden menestystarinoiden rakentaminen on aloitettava jo lapsuudessa ja lapsia on opetettava hallitsemaan aikuisten maailmassa tarvittavia taitoja. Tämä edellyttää jatkuvaa neuvottelua, aikataulutusta ja järjestettyä toimintaa, johon osallistumalla opitaan työlle ominaista suunnitelmallisuutta. Lapsia valmentamalla uusinnetaan käsityksiä työnteon ensisijaisuudesta, koulutuksen merkityksestä sekä menestyksen ja kilpailun pakottavuudesta. Projekti harjaannuttaa lapset koulutetun keskiluokan elämäntyyliin. (Lareau 2003, 142; Ruckenstein 2013, 51.)

Minna Ruckensteinin (2013) käyttämä arvonluonnin käsite osoittautuu hedelmälliseksi pohdittaessa lapsuuden ja talouden välisiä kytköksiä. Säästämisen ohella osaamisen ja menestymisen mahdollisuudet, lasten kouluttautuminen ja harrastaminen muuttuvat uutta luovaksi, paitsi taloudellisesti, myös sosiaalisesti ja kulttuurisesti arvokkaaksi toiminnaksi. Arvonluonti on tulevaan varautumista ja sinne suuntautumista. Moderni lapsuus on jo itsessään arvonluonnin projekti, ja kasvatus, koulutus ja harrastukset tulevat näissä prosesseissa ensiarvoisen tärkeiksi: persoonaa rakennetaan, kansalaiseksi kasvatetaan, ihmiseksi opetetaan, koulutetaan ja kehitetään (ks. Löfström ym. 2017). Arvo on taloudellista, sosiaalista, kulttuurista ja moraalista, ja arvoon liittyvät kysymykset ovat vääjäämättä ideologisia ja poliittisia (vrt. Ruckenstein 2013, 27)

Aineistossamme valmentaminen, kouluttaminen ja tulevaan varautuminen tulevat esille monin tavoin. Lapset ajattelevat, että rahan eteen tulee nähdä vaivaa jo lapsena. Viikkoraha on vastikkeellista, se edellyttää työntekoa ja osa tätä tietoisuutta on se, että: ”Sit pitää oppii säästämään ja niinku miettii et tarviiks tätä ihan oikeesti vai ei, et se on hyvä” (tyttöH). Hyvänä asiana pidetään sitäkin, etteivät ”vanhemmat suostu joka kerta pyydetessä ostamaan turhia tavaroita” (tyttöH). Tämän voisi tulkita elämäntapaisuuden ja sisäistetyn kurin osoitukseksi, eli miten opetettu taloudellinen moraliteetti, kohtuus ja kuri ovat sisäistyneet ja muuttuneet itsekuriksi (Foucault 2001; Husa 2012). Aineistossa ollaan yksimielisiä siitä, että kohtuullinen viikkoraha, jonka eteen pitää tehdä töitä, on hyvä asia. Ajatuksen taustalla saattaa olla yleisempi pedagoginen huomio, että muilta saatu raha on helpompi tuhjata kuin itse ansaittu, itsekuria sekini.

Raha on moraalisesti latautunut asia: ”Ehkä ku mä oon tottunut vähän sellaseen,

tai mulla on vähän sillä lailla erilainen perhe kun muilla. Et siellä raha ei kasva puissa ja pitää tehdä töitä kaiken eteen ja näin niin” (tyttöH). Tällainen ”raha ei kasva puissa”-mentaliteetti, jossa itsekontrolli ja säästäväisyys nähdään hyveenä, näyttää olevan yleistä suomalaisessa keskustelussa niin lasten, nuorten kuin aikuistenkin puheissa (ks. Autio 2006, 135; Löfström ym. 2017, 42). Kulutukseen, rahaan ja omistamiseen on perinteisesti suhtauduttu hiukan epäluuloisesti. Kulutusta on pidetty pinnallisena, moraalisesti arveluttavana ja kohtuutta on arvostettu. Suomalaisesta näkökulmasta kohtuudessa pysyminen on jatkuvaa moraalista kamppailua. (ks. Heinonen 1998; Autio 2006).

Kohtuullisuus tulee monin tavoin esille aineistossamme, kun kaikkea haluamaansa ei saa tai varallisuuttaan ei pidä näyttää. ”No emmä tiedä joskus, tai niinkun meidän perhees ei oo rahasta pulaa. Mut sit tietty tietää et jotkut, mun esim kaverit meni just kaheks viikoks Amerikkaan. Niin ja niil on tosi hieno talo ja tälleen. Niin emmä tiedä, musta tuntuu ... Ku me ei käytetä niin paljon rahaa vaik meillä on sitä. Sillain että me säästetään ehkä kuitenkin enemmän.” (tyttöH). Ihmiset ovat köyhiä, mutta myös varakkaita toisistaan poikkeavilla tavoilla.

Kuluttamisen kohtuullisuus, raha-asioiden ymmärtäminen ja säästäväisyys ovat sitä moraliteettia ja elämäntapaisuutta, johon lapsia opetetaan. Heihin kohdistetaan yhteiskunnan odotuksia ja pyrkimyksiä. Lapset ovat keskeinen kuluttajaryhmä ja talousosaaminen on osa kuluttajakansalaisuuden ideaa. Esimerkiksi opetussuunnitelman perusteissa (POPS 2014) vuosiluokkien 4–6 yhteiskuntaopin opetuksen tavoitteiksi on mainittu ”tukea oppilasta ymmärtämään oman rahankäytön ja kulutusvalintojen perusteita sekä harjoittelemaan niihin liittyviä taitoja” ja ”tukea oppilasta harjaannuttamaan eettistä arviointikykyään liittyen erilaisiin inhimillisiin, yh-

teiskunnallisiin ja taloudellisiin kysymyksiin” (POPS 2014, 260).

Varallisuuden näkyminen ja normittaminen

Aineistossamme oli, kuten sanottu, vaikea eläytyä vähävaraisten elämään, mutta eläytymiskertomuksissa varakkaat laitetaan asumaan isoihin taloihin, joissa on paljon neliöitä ja kerroksia, hienot kalusteet, useita autoja, paljon rahaa ja lapsilla kalliit harrastukset. On ”baletti, hevoset ja hienot varusteet” ja toistuvasti lomaillaan ulkomailla. Varallisuuden havaitseekin usein tuosta ekstrasta: ”No päältä päin sen varmaan huomaa helpommin et esimerkiksi jos on jotain merkkivaatteita (...) ja harrastuksia paljon. Et on paljon tällast ekstraa” (tyttöH).

Suhtautuminen tuohon ekstraan riippuu kertojan omasta taustasta. Habitukseen sisältyy ymmärrys omasta asemasta, mutta myös ymmärrys muiden asemista. Habitus yhdistää ja erottaa (Bourdieu 1984, 172–173). Aineistossamme huomautetaan, että vähävaraiset tuomitsevat varakkaat helposti leuhkoiksi ja että he voivat vaatimattomuudestaan huolimatta olla varakkaille kateellisia. Varakkaista ajatellaan, että he elävät kuin ”pikkuprinsessat”, ylpeilevät ja leuhkivat ja ”normisti ei niinku paljon köyhistä silleen paljoo piittaa” (poikaH). Omistamisen moraalit otetaan toistuvasti puheeksi, eikä varakkaillakaan ole aina helppoa: ”No siis mun mielestä ei se takaa sitä et vaik sul ois ne tavarat, se ei takaa sitä et sulla ois onnellinen elämä ja et sä oisit onnellinen. Sä voit olla tosi yksinäinen ja onneton silti, mutta totta kai se voi olla sille lapselle tosi kiva [jos on uusimpia tavaroita] mut sit taas se voi olla et sit voi tulla jotenki vähän ahneempi, jos sä saat helpommin näitä asioita ja ostettua noin vaan et ei ehi edes kunnolla toivoo asiaa ennen kun saa sen jo”

(tyttöH). Omistaminen on suhteellista ja aineistossa nousee esiin lasten oma normisto, jolla varakkuutta ja vähävaraisuutta, tavaroita, niiden saamista ja ahneutta arvioidaan.

H: No huomaatko itse tai ajatteletko että toisesta voi huomata jollain tavalla, jos sillä on paljon rahaa tai jos sit sillä on vähän rahaa?

Poika: Kyllä sen silleen esim. vaatteista voi nähä. Normisti rikkaammilla on paljon hienommat päälly, tai vaatteet siis.

H: Entä sitte jos miettii vaikka mielialaa tai miltä se rahallinen tilanne voisi tuntua?

Poika: No kyl se voi silleen näkyä. Ää. Rikkail ne on vähän niinku, miten se nyt sanois. Tota. Mä en oikeen tiedä millä sanalla sitä kuvais.

Tämä on jälleen osoitus siitä, miten pikku kertomukset syntyvät vuorovaikutuksessa, kehittyvät tilanteisesti ja voivat jäädä kesken. Myöskään kertomisen tilat ja paikat eivät ole merkityksettömiä. Tässä tapauksessa haastattelutilanne tuottaa epärointiä ja pitkiä taukoja, ja kun oikeaa sanaa ei löydy, kertomus katkeaa (vrt. Georgakopoulou 2015).

Lasten näkemyksiä varakkaista ja vähävaraisista on usein pyritty selvittämään yksinkertaistuksien avulla, kuten käyttämällä köyhä–rikas-vastakohtia (esim. Weinger 2000). Useimmiten lapset kertovat ihan ensiksi ihmisten vaatteista, tavaroista ja ulkoisesta olemuksesta. Kerrotaan siitä, mitä heiltä puuttuu. Vain harvat kuvailevat köyhyyttä monimutkaisena ilmiönä, johon vaikuttavat samanaikaisesti monet tekijät (Chafel & Neitzel 2005, 437–438). Eläytymismenettelmää saattaa myös rasittaa tietynlainen yksiulotteisuus, varsinkin jos asia on itselle vieras. Niinpä aineistossamme varallisuutta pohditaan tunnistettavien ulkoisten asioiden perusteella. Kerrotaan, että hienommat vaatteet kyllä tunnistetaan tavallisista ”peruskaupan vaatteista” ja vähävaraisten vaatteet näyttävät ”vanhoilta kirpputorilta ostetuilta tai sisaruksilta perityiltä” (tyttöH). Se, että ihmisillä ei ole tietyn merkisiä vaatteita, ei

tietysti todellisuudessa kerro heidän elävän taloudellisessa niukkuudessa, mutta lapsille ja nuorille erilaisuus ilmenee vahvasti suhteessa muihin, näin erilaisuuksia – ja elämäntyyliä – sosiaalisesti rakennetaan. Sosiaalinen maailma rakentuu suhteista ja suhteissa (Bourdieu 1998, 43).

Tutkimukset ovat tuottaneet kohtalaisen stereotyyppisiä käsityksiä lasten suhtautumisesta varakkaisiin ja köyhiin. Varakkailta ihmisillä on esimerkiksi puhdas koti ja varaa korjata rikkiäinen ikkuna heti ilman säästämistä (Weinger 2000, 139, 141). Köyhyys näkyy siitä, onko ihmisellä varaa tiettyihin tavaroihin, mutta se saattaa yltyä luonteenpiirteisiin asti. Vähävaraiset saattavat olla liikaisia, surullisia, nälissään, peloissaan ja pitää haisevia sukkaa (Chafel & Neitzel 2005, 444; Hakovirta & Kallio 2014, 157). Köyhyyteen liitetään negatiivisia luonteenpiirteitä, kuten laiskuutta, ilkeyttä ja vihaisuutta, kun taas paremmin toimeentulevat ihmiset nähdään tavallisina, iloisisa ja ystävällisinä. Keskiluokkaisia ihmisiä kuvaillaan sellaisilla myönteisillä piirteillä kuten vastuullisuus, puhtaus, tavallisuus ja hyvätapaisuus. Osa lapsista näkee niukkuudessa kuitenkin myös positiivisia puolia, eikä vähävaraisuuden uskota olevan yhtä kuin henkinen köyhyys, eli köyhyys ei aina vaikuta ihmiseen itseensä (Weinger 2000, 140–141.) Köyhyydestä huolimatta voi elää merkityksellistä elämää.

Joidenkin mielestä varattomuus vaikuttaa kuitenkin ihmisten toimintaan esimerkiksi siten, että niukkuus tekee ihmisistä nöyriä, huomaamattomia ja he pyrkivät peittelemään taloudellisen tilanteensa (Elliott & Leonard 2004, 354–355). Nöyryyttä ja vaatimattomuutta vähävaraisten ominaisuutena korostetaan myös omassa aineistossamme. Toisaalta, kuten Weinger (2000, 144–145) osoittaa, vähävaraiset lapset suhtautuivat keskiluokkaisia lapsia empaattisemmin köyhiin ja köyhyyteen. He osaavat kuvata köyhyyteen

liittyviä vastoinkäymisiä ja näkevät sen tuovan mukanaan myös hyviä puolia, kuten vahvan stressinsietokyvyn ja selviytymiskeinot.

Yhteiskunnallisia tulkintoja ja perusteluja

Rahalla on maailmassa iso merkitys. Sen välttämättömyys elämisen kannalta ymmärretään, mutta osa lapsista ajattelee sen jakavan ihmisiä liikaa ja epäoikeudenmukaisesti. He selittävät tuloerojen johtuvan niin ihmisistä itsestään kuin yhteiskunnan rakenteistakin (Weinger 2000, 140; Chafel & Neitzel 2005, 440). Monelle lapselle kysymys köyhyyden syistä on vaikea, eikä tuloerojen syitä osata pukea sanoiksi. Tilanteissa, joissa syitä on pohdittu, esille nousevat enemmän rakenteelliset kuin ihmisestä itsestään johtuvat syyt. Tämä voi kertoa lasten halusta selittää pienituloisuutta kunniallisilla syillä syyttämättä ihmistä itseään. Kyse on moraalista ja siitä, ettei ihminen itse ole ajanut itseään köyhyyteen (ks. Hakovirta & Rantalaiho 2012, 72–73; Hakovirta & Kallio 2014, 158–159).

Aineistossamme huonon taloudellisen tilanteen ajateltiin johtuvan epävarmasta elämäntilanteesta ja huono-osaisuudesta. Tällaisiksi omaan talouteen negatiivisesti vaikuttaviksi asioiksi mainittiin alkoholismi, vanhempien ero ja työttömyys. Yksi tyttö otti myös puheeksi, että maahanmuutto ja sopeutuminen uuteen maahan voivat myös hankaloittaa perheen taloustilannetta. Ajateltiin, että äkilliseen rahatilanteen muutokseen paremmasta huonompaan voi olla hankala sopeutua ja tämän jälkeen ”jämhättää sitten huono-osaisuuteen” (tyttöH).

Rahan ja materian epätasainen jakautuminen nähdään aineistossamme myös fatalistisena, kohtalonomaisena asiana. Ajatellaan, että kysymys on sellaisista yhteiskunnallisista asioista, joille ihminen ei vain voi mitään.

Esimerkiksi köyhyyden ajatellaan olevan asia, joka yksinkertaisesti on olemassa. Toisilla on paljon rahaa ja toisilla vähemmän. Vanhempien ero tai toisen vanhemman kuolema voivat myös johtaa pienituloisuuteen. Pohdinnoista nousee esille, että myös vaurastuminen voi olla seurausta sattumasta, eikä se aina liity välttämättä työntekoon. ”No kyllähän se niinkun on epäreilua ja näin. Mutta ei sille oikeastaan mitään voi koska kumminkin maailma on tämmönen. Niin ei sille mitään voi, aina on niitä vähän köyhempiä ja rikkaimpia. Et aika suuri osa sen lapsen elämästä riippuu vanhemmista tai että paljonko niillä on varaa maksaa sen tarpeista ja tällasista” (tyttöH).

Yksilöllisiä, ihmisestä itsestään johtuvia syitä peilataan omaan perheeseen ja oma kokemus tulee kertomisen resurssiksi. Tällaisia yksilöllisiin valintoihin liittyviä perusteluja ovat esimerkiksi kouluttamattomuus, heikot kulut- ja rahan hallintataidot sekä itsetuhoinen käyttäytyminen (ks. Chafel & Neitzel 2005, 440). Ihmisen vastuuta omasta tilanteesta painotetaan aineistossamme tottuneesti koulutuksen ja työntöön kautta. Korkeakoulutuksen ajatellaan olevan suoraan kytköksissä hyvään taloudelliseen tilanteeseen ja kouluttautuminen nähdään omana valintana, jonka taustalla näkyy ”jokainen on oman onnensa seppä” -mukainen eetos ja oman vastuun korostaminen.

No siis mun mielestä se menee niinku perheestä. Et jollaki perheellä on enemmän rahaa ja joillaki taas ei ja must tuntuu et se taas johtaa siihen et vanhemmat valitsee semmosen ammatin josta saa sitte taas vähemmän tai enemmän rahaa. Et [osa] haluu mennä vähän korkeakouluttautumaan ja tällä tavalla. Ja sit ne saa, varmasti jos ne saa töitä siltä alalta ni ne saa enemmän rahaa. Ja sitte taas ne, jotka haluu mennä vaikka johonkin, tai ei haluu niin paljon kouluttautua ni saa sitte vähemmän rahaa niiden töistä. Mutta se on ihan OK koska jokainen niinku päättää oman ammattinsa ja jokainen on omilla töissään just hyvä eikä se raha kuitenkaan silleen perheeseen kuitenkaan vaikuta, et perhe voi olla ihan yhtä onnellinen ilmanki rahaa. (tyttöH)

Koulutuksen arvonluontia synnyttävä merkitys ja valintojen tekeminen ovat näille ”parempien perheiden” lapsille tuttuja ja koulutuksen kulttuurinen merkitys tunnetaan. Kertoja itse näyttää tietävän, miten päättää. Käytännöntaju ohjaa tekemään valintoja, jotka koetaan itselle luonteviksi (Bourdieu 1998, 36). Sen sijaan onnellisuudesta ilman rahaa ei kertojalla tunnu olevan kokemusta. Ahkera työnteke ja korkeakoulutus ovat osa tulevaisuuteen suuntautumista ja arvonluontia, kulttuurista pääomaa, jossa diplomien, hyvien harrastusten ja koulutuksen arvo tunnetaan. Seuraava katkelma on eräänlainen tyyppikertomus aineistostamme, jossa keskiluokkainen elämäntapa, arvonluonnin merkitys ja työnteon moraalit tiivistyvät. Erilaiset pääomat risteilevät ja Oonalla on varaa yksilöllisiin valintoihin, unelmiin ja vapauteen:

Hänen vanhempansa arvostavat hyvää korkeakoulutusta. Usein Oona törmää ennakkoluuloihin rikkaita lapsia kohtaan. Usein oletetaan että he ovat kiittämättömiä snobeja, vaikka Oona on kaikkea muuta. Vaikka hänen perheellään on paljon rahaa, he aina opettavat Oonalle, että ahkeralla työllä sekini ollaan saatu. Oonan unelma olisi tulla balettitanssijaksi, koska hän tuntee itsensä paljon vapaammaksi, kun hän tanssii. Mutta Oona ei unohda raataa itseänsä ja ahkeroida unelmansa eteen. (tyttöE)

Koulutuksen ja ammatillisen aseman seurauksena ansaittu korkea palkka nähdään normaalina ja oikeutettuna asiana. Pitkät työajat ja suuri vastuu ovat perusteita korkeille tuloille. Isojen tulojen peruste on myös työn fyysisyys, jos ”sun pitää tavallaan uhrata sun elämää koko ajan ja jos on vaarallinen työ” (tyttöH). Kertomuksissa ammatit asettuvat vertailuun: ”No se on ehkä siitä että ku just johtajilla, niidenhän täytyy katsoa sitä koko kuvaa et niiden pitää tehdä paljon enemmän töitä niinkun erilaisissa tilanteissa. Kun se työntekijä, jos se on just vaikka kahvilassa niin sen pitää vaan ottaa rahat vastaan ja siivota ja tarjoilla ja tälleen” (tyttöH).

Aineistomme nuoret olivat vastikään vierailleet Yrityskylässä (TAT 2019) ja se nosti esiin tulkintoja työnteosta, ammasteista ja palkkauksesta. Yrityskylässä oppilaat työskentelevät yhden päivän ajan erilaisissa työtehtävissä ja saivat palkkaa tehtäviensä mukaisesti. Se, kuinka paljon tuossa yhteydessä taloudellisia asioita pohdittiin yhteiskunnallisessa kehyksessä tai lasten arkielämän kannalta, jää nyt auki. ”No mun mielestä se on aika normaalia, että niinku ku toiset vaan tienaa vähän enemmän ja jotkut on niinkun vähän alempiarvosemmassa paikassa” (tyttöH). Oppilaiden tulkinnoissa keskiluokkaisuus, valmennus ja elämäntapaisuus näkyvät. ”Koko kuvassa” normaaliksi asettuu se maailma, joka kertojasta tuntuu omalta. Omat määrittelyt syntyvät aina tietystä asemasta käsin ja oma asema luo näkökulman ammatteihin ja koulutukseen. Näin rakenteet kietoutuvat osaksi sitä, miten yksilölliset tulkinnot muodostuvat (Bourdieu 1989, 18).

Myös tutkimuskirjallisuudessa lasten käsitykset taloudellisten resurssien oikeudenmukaisuudesta ja reiluudesta jakautuvat. Dickinsonin (1990, 366) tutkimuksessa Britanniassa 10–16-vuotiaista lapsista ja nuorista suuri osa hyväksyy taloudellisen eriarvoisuuden luonnollisena asiana, johon vaikuttavat muun muassa ihmisten yritteliäisyys, koulutus ja näistä johtuvat oikeudenmukaiset erot palkkauksessa. Tuloksiin voi tosin vaikuttaa moni tekijä, kuten kysymyksenasettelu. Chafel ja Neitzel (2005, 440) kysyivät amerikkalaislapsilta suoraan, onko heidän mielestään reilua, että jotkut ihmiset ovat köyhiä, kun taas Dickinsonin (1990, 354) tutkimuksessa lasten kanssa keskusteltiin taloudellisista resursseista epäsuoremmin eri ammattien ja niihin liittyvien sosiaalisten statusten kautta.

Käsitykset erilaisista taloudellisista resursseista näyttävät myös muuttuvan iän myötä. Chafel ja Neitzel (2005, 434, 446) huomauttavat, että mitä vanhemmaksi lapsi tai nuori

tulee, sitä vähemmän hän osoittaa sympatiaa vähäosaisia kohtaan. He tulkitsevat, että lasten yhteiskunnalliset perustelut köyhyydelle kertovat vain siitä, etteivät he ole vielä sisäistäneet amerikkalaisille aikuisille tyypillistä uhrin syyllistämisen mentaliteettia. Täällaisesta, etenkin hyväosaisten aikuisten köyhiä syyllistävästä mentaliteetista, on näyttöä myös Suomesta (ks. esim. Nykänen 2015).

Ulos kuplasta

Yhteiskunnalliset ja taloudelliset eriarvoisuudet on ymmärrystä vaativa asia. Käsitteitä rahan ja materian jakautumisesta yhteiskunnassa ei tulisi ohittaa, sillä ne voivat vaikuttaa esimerkiksi siihen, miten lapset ja nuoret suhtautuvat erilaisista yhteiskunnallisista taustoista tuleviin ihmisiin (Ramsey 1991). Jos esimerkiksi koulu- luokassa on lapsia, jotka ovat vain ”vaatimattomia, eivätkä kauheasti halua mitään”, voisi miettiä, mitkä ovat tuollaisen vaatimattomuuden ja haluamattomuuden yhteiskunnalliset ulottuvuudet ja miten nämä voisi ottaa puheeksi. Kulutusvalinnat, tottumukset, elämäntyyli ja tapaisuudet ovat erilaisia, eikä kaikkia lapsia ja nuoria ole samalla tavalla valmennettu. Taloudellista, sosiaalista ja kulttuurista arvontuontia olisi syytä tarkastella samanaikaisesti ja nähdä ne toisiaan vahvistavina.

Lasten ja nuorten oli aineistossamme helpompaa pohtia ja eläytyä varakkaiden kuin vähävaraisten elämään. Monet kertoivat tulevansa oloista, joissa on aina ollut varaa ostaa ja tehdä. Toinen opettaja totesikin oppilaittensa ”elävän kuplassa”, kun oman elämän ulkopuolisesta maailmasta tai vähävaraisuudesta ei tiedetä. Tämä on lasten ja nuorten arkielämän politiikka (Stenvall 2018), jota koulu ei voi sivuuttaa. Toisaalta myös koulu elää omassa kuplassaan, tunnistaa ja oikeuttaa tietynlaisen kulttuurin, puheen, tavat ja tottumukset (Bourdieu 1986, 243–244; Liljander 2012, 146). Koulu peilaa

keskiluokkaista arvomaailmaa ja tällöin ne lapset, jotka jo kotoa ovat omaksuneet saman mallin mukaiset pääomat, hyötyvät parhaiten siitä, mitä koulu heille tarjoaa.

Tarja Tolonen (2008, 12) puhuu tutkimuksessaan kunnianhimoisesta keskiluokkaisesta elämäntavasta, jossa nuorilla on kulttuurisia harrastuksia, omia projekteja ja monenlaista kulttuurista pääomaa. Myös oman aineistomme elämäntapaa voisi kutsua kunnianhimoiseksi keskiluokkaisuudeksi, jossa koulutusta, menestymistä ja hyviä harrastuksia pidetään itsestäänselvyyksinä, arvostetaan, ja joita koti ja koulu tukevat. Voisi hyvin kysyä, mitä jos aineistossamme olisi ollut vähävarainen lapsi, olisiko hän saanut tässä ryhmässä erilaista elämäntapaansa tuotua esille. Sitä emme tiedä, mutta on syytä epäillä, että hän ei olisi rohjennut tuoda erilaisuuttaan esille.

Siitä huolimatta, että lapset sosiaalistuvat kulutuskulttuuriin jo hyvin aikaisin, tavarat ja kulutus eivät määritä koko lapsuutta ja nuoruutta. Brändeihin kohdistunut aktiivinen vastustus esimerkiksi tuoteboikottien muodossa on lisääntynyt 2000-luvulla (Aledin 2005, 56; Löfström ym. 2017, 28) ja epäeettisiä tuotteita ja mainontaa vastustetaan herkästi (Vänskä 2012, 137). Viime aikoina puhe ekologisesta kuluttamisesta on myös vahvistunut ympäristöongelmien myötä ja yhä useammat lapset tietävät kuluttamisen kuormittavan ympäristöä. Toisaalta lasten kuluttamiseen liittyy kaksinaismoralistista ajattelua, kun heidän ei saa haluta tavaroita, mutta samalla niitä tehdään heille haluttaviksi, haluja keksitään ja tavaroita mainostetaan (Ruckenstein 2013). Ympäristön tila vaatii nykyistä kokonaisempaa suhtautumista lapsiin, talouteen ja kuluttajuuteen. Näillä asioilla on paitsi taloudellinen ja ekologinen, myös kulttuurinen ja sosiaalinen ulottuvuus (Löfström ym. 2017, 44).

Ympäristönäkökohdat nostattavat esille kysymyksiä siitä, onko enää mahdollista pitää

yllä totuttuja kyseenlaistamattomia rakenteita kulutuksen ja elämän materiaalisten ehtojen tärkeydestä. Isot tulot eivät yksioikoisesti ja välttämättä ole johdettavissa suureen kulutukseen, vaan ihmisten kulutusvalinnat, tottumukset ja elämäntyyli ovat erilaisia. Lasten puheissa esimerkiksi perheen yhteinen aika ja sosiaaliset suhteet voivat olla kuluttamista tärkeämpiä, johon myös aineistomme vihjaa.

Koulun tehtävä on sanoittaa talouden ilmiöitä, ja samalla välttää yhteiskunnallisten kysymysten psykologisoitua ja yksilöllistämistä. Tähän koululla on ilmeisesti pyrkimystä (POPS 2014), se tosin edellyttää erityisesti opettajalta yhteiskunnallista silmää, taitoa ja näkemystä (ks. Löfström ym. 2017).

Tarvitaan uudenlaisia tapoja käsitellä talouden ja kuluttajuuden kysymyksiä, ja näiden kehittäessä lasten ja nuorten näkökulmat voivat olla huomionarvoisia. Heillä on kykyä kyseenalaistaa vallitsevaa talousajattelua, pakottavan kasvun ideologiaa ja kilpailukykyretoriikan lähtökohtia. Tällaiset näkökulmat ovat arvонуontia ja tulevaisuuteen suuntaamista, joka on myös kasvatuksen ja koulutuksen suunta. Taloudelliset resurssit ja kulutus limittyvät myös kansalaisuuden kanssa, nivoutuvat osaksi itseilmaisua, kulttuurista kanssakäymistä ja poliittista toimintaa (Löfström ym. 2017, 41).

Yhteiskuntatieteellisesti orientoitunut lapsuudentutkimus on tuonut tuoretta näkökulmaa siihen, miten lapset halutaan nähdä yhteiskunnallisina toimijoina ja on alettu ymmärtää, että myös lapset itse osallistuvat lapsuuden tuottamiseen (ks. James & Prout 1997). Näistä lähtökohdista on myös alettu kiinnostua siitä, missä määrin lapsilla ja nuorilla itsellään on pääsy kulloinkin puheena oleviin pääomiin, miten he niitä itse luovat ja synnyttävät tai miten he hankkivat erilaisia pääomia (Holland 2009, 336–337).

Jotta päästäisiin ulos kuplasta, tarvitaan uudenlaista ajattelua, jolla lapsia rohkaistaan

tiedostamaan ja arvioimaan suhdettaan talouteen, rahaan, kulutukseen ja elämän materiaaliin ehtoihin (Ruckenstein 2013; Salo 2015a). Tässä artikkelissa olimme kiinnostuneita siitä, miten lapset itse taloudellisista eroista, kulutuksesta ja rahasta puhuvat, miten he tekevät erotteluja ja minkälaisia merkityksiä he näihin rakentavat. Keskiluokkaiset lapset puhuivat tottuneesti taloudesta, rahankäytöstä ja säästämisestä. Siihen heitä oli kasvatettu ja valmennettu. Yhtä tottuneesti he tekivät erotteluja, rakensivat merkityksiä ja tunnistivat vivahteita omien taloudellisten, kulttuuristen ja sosiaalisten pääomiensa varassa. He kertoivat miten itse lapsina luovat ja synnyttävät pääomia, miten hankkivat ja käyttävät niitä.

Lähteet

- Alanen, Leena (2009) Johdatus lapsuudentutkimukseen. Teoksessa Leena Alanen & Kirsti Karila (toim.) *Lapsuus, lapsuuden instituutiot ja lasten toiminta*. Tampere: Vastapaino, 9–30.
- Alasuutari, Pertti (2019) *Laadullinen tutkimus 2.0*. Tampere: Vastapaino.
- Aledin, Samil (2005) Brändit varhaisten elämässä. Teoksessa Minna Autio & Petri Paju (toim.) *Kuluttava nuoruus. Nuorten elinolot -vuosikirja 2005*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 62 & Nuorisosiain neuvottelukunta, julkaisuja 32 & Stakes, 56–65.
- Anderson, Jon & Jones, Katie (2009) The difference that place makes to methodology: uncovering the 'lived space' of young people's spatial practices. *Children's Geographies* 7, 3, 291–303.
- Autio, Minna (2006) *Kuluttajuuden rakentuminen nuorten kertomuksissa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura & Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 65.
- Bamberg, Michael & Georgakopoulou, Alexandra (2008) Small stories as a new perspective in narrative and identity analysis. *Text & Talk* 28, 3, 377–396.
- Bourdieu, Pierre (1984) *Distinction. A Social Critique of the Judgement of Taste*. Cambridge: Harvard University Press.
- Bourdieu, Pierre (1986) The forms of capital. Teoksessa John G. Richardson (toim.) *Handbook of theory*

- and research for the sociology of education*. New York: Greenwood, 241–258.
- Bourdieu, Pierre (1989) Social space and symbolic power. *Sociological theory* 7, 1, 14–25.
- Bourdieu, Pierre (1998) *Järjen käytännöllisyys*. Toiminnan teorian lähtökohtia. Suom. Mika Siimes. Tampere: Vastapaino.
- Bourdieu, Pierre (2000) *Pascalian meditations*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Bullen, Elizabeth & Kenway, Jane (2005) Bourdieu, subcultural capital and risky girlhood. *Theory and Research in Education* 3, 1, 47–61.
- Chafel, A. Judith & Neitzel, Carin (2005) Young children's ideas about the nature, causes, justification and alleviation of poverty. *Early Childhood Research Quarterly*, 20, 3, 433–450.
- Dickinson, Julie (1990) Adolescent representations of socio-economic status. *British Journal of Developmental Psychology* 8, 4, 351–371.
- Elliot, Richard & Leonard Clare (2004) Peer pressure and poverty: Exploring fashion brands and consumption among children of the 'British Poor'. *Journal of Consumer Behaviour*, 3, 4, 347–359.
- Eskola, Jari (1997) *Eläytymismenettelmäopas*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Foucault, Michel (2001) *Tarkkailla ja rangaista*. Helsinki: Otava.
- Georgakopoulou, Alexandra (2006) Thinking big with small stories in narrative and identity analysis. *Narrative Inquiry* 16, 1, 122–130.
- Georgakopoulou, Alexandra (2015) Small Stories Research. Methods–Analysis–Research. Teoksessa Anna De Fina & Alexandra Georgakopoulou (toim.) *The Handbook of Narrative Analysis*. Chichester: WileyBlackwell.
- Greene, Sheila & Hogan, Diane (2005) Narrative Analysis of Children's Experience. Teoksessa Sheila Greene & Diane Hogan (toim.) *Researching children's experience*. Thousand Oaks, CA: Sage, 200–216.
- Hakovirta, Mia & Kallio, Johanna (2014) Lasten käsityksiä köyhyydestä ja köyhyyden syistä. *Yhteiskuntapolitiikka* 79, 2, 152–162.
- Hakovirta, Mia & Raijas, Anu (2016) Lasten ja nuorten käsityksiä välttämättömästä kulutuksesta. *Nuorisotutkimus* 2016, 2, 19–34.
- Hakovirta, Mia & Rantalaiho, Minna (2012) *Taloudellinen eriarvoisuus lasten arjessa*. Helsinki: Kela. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/37848/Tutkimuksia124.pdf> (Viitattu 18.8.2018.)
- Harju, Anne (2008) *Barns vardag med knapp ekonomi*. En studie om barns erfarenheter och strategier. Växjö University Press.
- Heinonen, Visa (1998) *Talonpoikainen etiikka ja kuluksen henki*. Kotitalousneuvonnasta kuluttajapolitiikkaan 1900-luvun Suomessa. Bibliotheca historica 33. Helsinki: Suomen historiallinen seura.
- Helsinki alueittain 2017. Helsingfors områdesvis. Helsinki by District. Helsingin kaupunginkanslian julkaisuja.
- Herman, David (2009) *Basic Elements of Narrative*. Malden, MA: Wiley-Blackwell.
- Holland, Janet (2009) Young people and social capital. Uses and abuses? *Young* 17, 4, 331–350.
- Husa, Sari (2012) Michel Foucault. Tieto, valta ja kasvatustieteiden suunnannäyttäjät. Teoksessa Tapio Aittola (toim.) *Kasvatustieteiden suunnannäyttäjät*. Helsinki: Gaudeamus, 261–287.
- Hyvärinen, Matti (2010) Haastattelukertomuksen analyysi. Teoksessa Matti Hyvärinen & Pirjo Nikander & Johanna Ruusuvaara (toim.) *Haastattelun analyysi*. Tampere: Vastapaino, 90–118.
- Jackson, Alecia Y. & Mazzei, Lisa A. (2012) *Thinking with Theory in qualitative research*. Viewing data across multiple perspectives. London and New York: Routledge.
- James, Alison & Prout, Alan (1997) *Constructing and reconstructing childhood: contemporary issues in the sociological study of childhood*. London: Falmer Press.
- Jokinen, Eeva (2004) Kodin työt, tavat, tasa-arvo ja rento refleksiivisyys. Teoksessa Eeva Jokinen & Marja Kaskisaari & Marita Husso (toim.) *Ruumis töihin! Käsité ja käytäntö*. Tampere: Vastapaino, 285–304.
- Karvonen, Sakari & Salmi, Minna (2016) *Lapsiköyhyys Suomessa 2010-luvulla*. Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen julkaisu. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/131589/URN_ISBN_978-952-302-742-8.pdf?sequence=1 (Viitattu 1.2.2018.)
- Kiili, Johanna (2006) *Lasten osallistumisen voimavarat*. Tutkimus Ipanoiden osallistumisesta. Jyväskylä studies in education, psychology, and social research 283. Jyväskylän yliopisto.
- Lareau, Annette (2003) *Unequal childhoods: Class, Race and Family Life*. Berkeley, CA: University of California Press.
- Liljander, Juha-Pekka (2012) Pierre Bourdieu. Koulutus, symbolinen väkivalta ja yhteiskunnallinen eriarvoisuus. Teoksessa Tapio Aittola (toim.) *Kasvatustieteiden suunnannäyttäjät*. Helsinki: Gaudeamus, 138–160.
- Löfstrom, Jan, Virta, Arja & Salo, Ulla-Maija (2017) *Valppaaksi kansalaiseksi*. Yhteiskuntatiedollisen opetuksen taito ja teoria. Historiallis-yhteiskuntatiedollisen kasvatustieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskuksen tutkimuksia 15. Helsinki:

- Historiallis-yhteiskuntatiedollisen kasvatuksen tutkimus- ja kehittämiskeskus.
- Nykänen, Anna-Stina (2015) HS:n suuri köyhyyskysely: Monien mielestä köyhyys on ihmisen oma syy. *Helsingin Sanomat* 20.12.2015. <http://www.hs.fi/sunnuntai/a1450417337441>. (Viitattu 17.2.2018.)
- Olsson, Elin (2007) The Economic Side of Social Relations: Household Poverty, Adolescent's Own Resources and Peer Relations. *European Sociological Review*, 23, 4, 471–485.
- Pekkarinen, Elina & Myllyniemi, Sami (toim.) (2017) *Opin polut ja pientareet. Nuorisobarometri 2017*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö, Valtion nuorisoneuvosto ja Nuorisotutkimusseura.
- POPS (2014) *Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet*. Helsinki: Opetushallitus.
- Phelan, Shanon & Kinsella, Elizabeth Anne (2013) Picture This...Safety, Dignity and Voice – Ethical Research with Children: Practical Considerations for the Reflexive Researcher. *Qualitative Inquiry* 19, 2, 81–90.
- Pugh, Allison (2009) *Longing and Belonging. Parents, Children and Consumer Culture*. Berkeley, CA: University of California Press.
- Ramsey, Patricia (1991) Young children's Awareness and understanding of social class differences. *The Journal of Genetic Psychology* 152, 1, 71–82.
- Ridge, Tess (2002) *Childhood poverty and social exclusion*. From a child's perspective. Bristol: The Policy Press.
- Riessman, Catherine (2008) *Narrative Methods for the Human Sciences*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Ruckenstein, Minna (2013) *Lapsuus ja talous*. Helsinki: Gaudeamus.
- Ruusuvuori, Johanna & Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti (2010) Haastattelun analyysin vaiheet. teoksessa Johanna Ruusuvuori & Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen (toim.) *Haastattelun analyysi*. Tampere: Vastapaino, 9–36.
- Sallamaa, Susanna (2018) *Kuudesluokkalaisten käsityksiä taloudellisesta eriarvoisuudesta lasten arjessa*. Helsingin yliopisto. Kasvatustieteellinen tiedekunta. Pro gradu -tutkielma. Julkaisematon.
- Salo, Ulla-Maija (2015a) Uutta tuntumaa lapsuuteen, työhön ja talouteen. Arvio kirjasta Ruckenstein, Minna (2013) *Lapsuus ja talous*. *Nuorisotutkimus* 33, 2, 66–70.
- Salo, Ulla-Maija (2015b) Simalabim, sisällönanalyysi ja koodaamisen haasteet. Teoksessa Sanna Aaltonen & Riitta Högbäck (toim.) *Umpikujasta oivallukseen*. Refleksiivisyys empiirisessä tutkimuksessa. Tampere University Press & Nuorisotutkimusseura/ Nuorisotutkimuverkosto, julkaisuja 164, 166–190.
- Stenvall, Elina (2018) *Yhteiskunnallinen osallisuus ja toimijuus: Lasten osallistuminen, kansalaisuus ja poliittisuus arjen käytäntöinä*. Acta Universitatis Tamperensis 2407. Tampereen yliopisto.
- TAT Taloudellinen tiedotustoimisto ry (2019) <https://yrityskyla.fi> (Viitattu: 27.1.2019.)
- Tolonen, Tarja (2010) Yhteiskuntaluokan ja paikallisuuden merkitys nuorten ryhmien ja tyylien muotoutumisessa. *Nuorisotutkimus* 28, 2, 3–22.
- Vaalavuo, Maria & Moisio, Pasi (2014) Tuloerojen ja suhteellisen köyhyiden kehitys. Teoksessa Marja Vaarama & Sakari Karvonen & Laura Kestilä & Pasi Moisio & Anu Muuri (toim.) *Suomalaisten hyvinvointi 2014*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 98–117.
- Vuurisalo, Mari (2013) *Lasten kentät ja pääomat*. Osallistuminen ja eriarvoisuuksien rakentuminen päiväkodissa. Jyväskylä studies in education, psychology, and social research 467. Jyväskylän yliopisto.
- Vänskä, Annamari (2012) *Muodikas lapsuus. Lapset mainoskuvissa*. Helsinki: Gaudeamus.
- Wallin, Anna & Helenius, Jenni & Saaranen-Kauppinen, Anita & Eskola, Jari (2015) Eläytymismenetelmän ensimmäiset kolme vuosikymmentä: menetelmällisestä erikoisuudesta vakiintuneeksi tutkimusmetodiksi. *Kasvatus* 46, 3, 247–259.
- Weinger, Susan (2000) Economic Status: Middle Class and Poor Children's Views. *Children & Society* 14, 2, 135–146.
- Wilksa, Terhi-Anna (2006) Kulutuskulttuurit ja elämänvalinnat Suomessa ja Japanissa. Teoksessa K. Valaskivi (toim.) *Vaurauden lapset: näkökulmia japanilaiseen ja suomalaiseen nykykulttuuriin*. Tampere: Vastapaino, 31–62.

Nuorten palvelut yksinäisyyden lievittäjinä?

Kohdennetun nuorisotyön piirissä olevien nuorten aikuisten ja ammattilaisten näkemysten tarkastelua

Vesa Välimäki, Sanna Aaltonen & Antti Kivijärvi

Viimeaikaisten tutkimusten mukaan kohdennetun nuorisotyön piirissä olevat nuoret aikuiset kokevat keskimääräistä enemmän yksinäisyyttä. Tässä artikkelissa tarkastelemme yksinäisyyden lievittämisen mahdollisuuksia kohdennetussa nuorisotyössä sekä nuorten aikuisten että nuorisotyöntekijöiden näkökulmista. Aineistona hyödynnämme nuorisotyöntekijöiden ryhmähaastatteluja (n=29) ja nuorten aikuisten kasvokkaisia (n=16) ja verkossa tapahtuneita ryhmäkeskusteluja (n=41). Tarkastelemme aineistoa teoriaohjaavasti aikaisemmassa tutkimuksessa esitettyjen yksinäisyyttä vähentävien interventioiden näkökulmasta. Sekä työntekijät että nuoret aikuiset näkivät sosiaalista tukea tarjoavan yksilöohjauksen tarpeellisenä lähtökohtana yksinäisyyteen puuttumisessa. Ryhmälähtöistä työskentelyä pidettiin tärkeänä sosiaalisten mahdollisuuksien luomisessa, vaikka työntekijät olivat kokeneet nuorten aikuisten rekrytoimisen ryhmiin vaikeaksi. Huomionarvoista on, että nuoret aikuiset painottivat työntekijöitä vahvemmin verkkososiaalisuuden mahdollisuuksia. Yksinäisyyden vähentämiseen pyrkivissä hankkeissa olisi jatkossa tärkeää ottaa huomioon erilaiset yksilö- ja ryhmälähtöisyyteen perustuvat tavat lieventää nuorten aikuisten yksinäisyyttä kohdennettujen nuorisopalveluiden kehityksessä.

Avainsanat: kohdennettu nuorisotyö, marginalisaatio, vertaissuhteet, yksinäisyys

Nuoruus on monille elämänvaihe, jolloin irtaudutaan lapsuuden perheestä, mutta elämää ei vielä määritä parisuhde, huoltajuus tai työmarkkinat. Aikaa vietetään verrattain paljon ikätovereiden seurassa kouluissa, harrastuksissa, julkisissa ja kaupallisissa tiloissa tai verkossa (Pääkkönen 2006, 46; Melkas 2009, 35–39; Myllyniemi & Berg 2013, 19). Kaverisuhteiden on todettu olevan nuorille ja nuorille aikuisille keskeisimpiä koettua hyvinvointia määrittäviä tekijöitä (esim. Myllyniemi 2008a, 72–73; ks. myös Törrönen & Vornanen 2002) ja nuoret itse pitävät perheen ja ystävien kanssa vietettyä aikaa elämänsä tärkeimpinä asioina (Myllyniemi 2008b, 106–108). Ystäviä vaille jäämisen tai yksinäisyyden kokemisen voidaan nähdä olevan erityisen haavoittavaa nuoruudessa (Harinen 2008), ja se on myös asia, joka pelottaa nuoria tulevaisuuteen sijoittuvana riskinä (Lindfors ym. 2012).

Vertaisuuhteiden merkitys on tunnistettu varsinkin oppivelvollisuusikäisten nuorten palveluissa. Erityisesti nuorisotyö ja sen monet työmuodot kokoavat yläkouluikäisiä nuoria yhteen ryhminä. (Esim. Kiilakoski 2011.) Nuorisotyöntekijöiden asiantuntemus liittyykin nuorten ryhmäprosesseihin, nuorisokulttuureihin ja ryhmien ohjaamiseen (ks. esim. Pohjola 2009, 34; Kivijärvi 2015, 47–48). Sen sijaan nuorille aikuisille tarjottujen palvelujen kohteena ovat ensi sijassa työn ja koulutuksen ulkopuolelle jääneet, ja julkilausuttuna tavoitteena on yksilöiden koulutukseen ja työelämään kiinnittyminen sekä arjen sujuvuus, ei niinkään sosiaalisten suhteiden vahvistaminen tai ryhmätoiminta (esim. Ohjaamo-toiminta, <https://ohjaamot.fi/etusivu>). Tällaisen kohdennetun nuorisotyön piirissä nuorille aikuisille on tarjolla lähinnä koulutustautumiseen ja työelämään liittyvää yksilöohjausta etsivän työn, ohjaamojen ja työpajojen muodoissa. Näillä kriteereillä

palvelujen onnistumista myös mitataan (esim. Aaltonen ym. 2015).

Nuorten yksinäisyyttä on tutkittu paljon yksilötasolla psykologian näkökulmasta (esim. Laursen & Hartl 2013). Viimeaikaisissa yhteiskuntatieteellisissä tutkimuksissa on havaittu, että yksinäisyyden ja ulossulkemisen kokemukset kasautuvat erityisesti työn ja koulutuksen ulkopuolelle jääneille sekä samalla kohdennetun nuorisotyön piirissä oleville nuorille aikuisille (Gretschel & Myllyniemi 2017; Kivijärvi ym. 2018; ks. myös Souto 2014, 22). Kolmasosa kohdennettujen nuorten palvelujen piirissä olevista nuorista aikuisista ilmoitti kokevansa yksinäisyyttä usein tai jatkuvasti, kun vastaava osuus kaikkien nuorten aikuisten kohdalla on noin kymmenesosa (Kivijärvi ym. 2018). Myös Nuorisobarometrin erillisotoksessa yksinäisyyden kokemusten on havaittu kasaantuvan erityisesti etsivän nuorisotyön asiakkaille (Gretschel & Myllyniemi 2017). Havainnot ovat yhdenmukaisia laajemman yksinäisyydetutkimuksen kanssa, jossa on todettu yksinäisyyden kytkökset yhteiskunnan kulttuurisiin ja materiaalsiin jakoihin. Köyhyys, työttömyys ja monet vähemmistöasemat näyttäisivät altistavan yksinäisyyden kokemukselle. (Moisio & Rämö 2007; Saari 2016; Välimäki ym. 2019.)

Lähestymme nuorten aikuisten yksinäisyyttä ilmiönä, johon voi tarttua yhteiskuntapoliittisin toimenpitein. Yksinäisyyden lievittäminen on tärkeää useasta syystä. Yksinäisyys on kielteinen kokemus ja sitä on pidetty koetun hyvinvoinnin peilikuvana; toisen vähentyessä toinen lisääntyy (Kainulainen 2016, 124). On esitetty (Alanen ym. 2014, 7), että nuorten aikuisten hyvinvointia edistämällä tuetaan myös heidän siirtymiseen työ- ja koulutusmarkkinoille kestäväällä tavalla. Sosiaalisten suhteiden vaikuttaessa työllistymismahdollisuuksiin (ks. Granovetter 1977; Wanberg 2012, 377–381), yksinäisyyden vähentämisellä voidaan ajatella ole-

van myös työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten työllistymismahdollisuuksia edistävää vaikutusta. Yhteiskunnallisen eriarvoisuuden vähentämisen ja yksinäisyyden ennaltaehkäisemisen (ks. Saari 2016) ohella on syytä etsiä myös korjaavia toimenpiteitä, joiden avulla voidaan lievittää jo olemassa olevaa yksinäisyyttä.

Tässä artikkelissa tarkastelemme kohdennetun nuorisotyön palveluja sekä työntekijöiden että nuorten aikuisten näkökulmasta. Vastaamme kysymykseen siitä, minkälaisia näkemyksiä nuorisotyöntekijöillä ja nuorilla aikuisilla on kohdennetun nuorisotyön mahdollisuuksista vähentää yksinäisyyttä ja edistää vertaissuhteiden muodostumista. Tarkastelemme näkemyksiä teoriaohjaavasti aikaisemmassa tutkimuksessa esitettyjen ja yksinäisyyden vähentämiseen tähtävien interventioiden näkökulmasta.

Vaikka kohdennetuilta palveluilta odotetaan ensi sijassa nuorten aikuisten aseman parantamista suhteessa koulutusjärjestelmään ja työmarkkinoihin, sen puitteissa pyritään myös hyvinvoinnin edistämiseen (Aaltonen ym. 2015). Hyvinvoinnin seuraaminen, raportointi ja sen edistäminen ovat osa kuntien ja valtion lakisääteisiä tehtäviä (esim. Kuntalaki 410/2015, § 37; Terveystieteiden tutkimuskeskuksen laki 1326/2010, § 12). Yksinäisyyden lieventäminen voidaan nähdä yksilöiden kannalta keskeisenä hyvinvoinnin edistämisenä, joka ei kuitenkaan itsestään selvästi sijoitu minkään sosiaali- ja terveystieteiden toimenkuvaan. Tästä syystä kohdennettua nuorisotyötä on perusteltua tarkastella laajemmista näkökulmista.

Yksinäisyyden vähentäminen nuorten palveluissa

Yksinäisyys (*loneliness*) viittaa yksilön kielteiseen kokemukseen hänen sosiaalisten suhteidensa riittämättömyydestä tai huonosta laa-

dusta (Weiss 1973). Tällä tavoin yksinäisyys eroaa esimerkiksi sosiaalisesta eristäytynäisyydestä (*social isolation*) ja yksin olemisesta (*solitude*). Edellinen viittaa objektiiviseen tai ulkoiseen arvioon ihmissuhteiden niukkuudesta ja jälkimmäinen mahdollisesti myös myönteiseen kokemukseen omasta tilasta. (Kangasniemi 2008.) Nuori aikuisuus elämänvaiheena luo erityiset puitteet yksinäisyyden kokemukselle. Tähän elämänvaiheeseen sisältyy oletus taloudellisesta itsenäistymisestä suhteessa lapsuuden kotiin; omilleen ja kenties toiselle paikkakunnalle muuttaminen, uusien sosiaalisten suhteiden muodostaminen erityisesti parisuhteen ja mahdollisesti perheen perustamisen muodossa sekä oman opiskelualan tai ammatin löytäminen. Nämä siirtymät voivat lisätä riskiä kokea yksinäisyyttä. (Hawkey ym. 2003; Zarrett & Eccles 2006; Rönkä 2017.)

Nuorille aikuisille kohdennetuissa palveluissa yksinäisyyden vähentämiseen liittyvää toimintaa voi kuvata toteutettujen menetelmien kautta. Yksinäisyyden vähentämiseen tähtäviä interventioita tarkastellen meta-analyysin mukaan vaikuttavia menetelmiä ovat olleet 1) sosiaalisten taitojen kehittäminen, 2) sosiaalisen tuen vahvistaminen, 3) vuorovaikutusmahdollisuuksien tarjoaminen ja 4) yksinäisyyteen liittyvien kielteisten ajattelumallien käsittely. (Masi ym. 2011; ks. myös McWhirter 1990; Juntila 2018.)

Sosiaalisten taitojen kehittäminen viittaa menetelmiin, joilla pyritään parantamaan ihmisten vuorovaikutustaitoja, kuten esimerkiksi keskustelukumppanin huomioimista ja ei-sanallista viestintää. Sosiaalisen tuen vahvistamiseen tähtäävät interventiot ovat tyypillisesti sisältäneet ammatillista hoivaa ja säännöllisiä kohtaamisia. Vuorovaikutusmahdollisuuksien tarjoaminen on puolestaan tarkoittanut erilaisiin harrastus- ja keskusteluryhmiin osallistumista. Kielteisten ajattelumallien käsittely viittaa pääasiassa ”kog-

nitiiviseen käyttäytymisterapiaan” (ks. esim. Butler ym. 2006; Cacioppo ym. 2015), jossa pyritään tunnistamaan ja muuttamaan sosiaaliseen kanssakäymiseen liittyviä kielteisiä tunteita ja ennakkokäsityksiä. (Masi ym. 2011.)

Edelliset yksinäisyyden lievittämiseen tähtäävät menetelmät perustuvat joko yksilöohjaukseen ja -terapiaan tai ryhmätoimintoihin. Siitä huolimatta, että suomalaisen kohdenetun nuorisotyön julkilausutut tavoitteet liittyvät tyypillisesti kouluttautumisen ja työllistymisen edistämiseen, on myös sen piirissä hyödynnetty vastaavanlaisia menetelmiä – toki varsinainen terapia pois lukien.

Etsivä nuorisotyö ymmärretään niin kentällä kuin lainsäädännössäkin yksilölähtöiseksi toiminnaksi, jossa etsivä nuorisotyöntekijä pyrkii tavoittamaan tuen tarpeessa olevia nuoria ja auttamaan heitä palveluiden ja tuen pariin (Puuronen 2014; Kuure 2015, ks. myös Andersson 2018). Anne Puurosen (emt. 97) tutkimuksen mukaan etsivän nuorisotyön kentällä on ensisijaisena tehtävänä pidetty nuoren luottohenkilönä toimimista, jolloin tärkeintä on ollut vahvistaa tämän valmiuksia ja itsenäisyyttä. Tarja Juvonen (2015, 48) puolestaan pitää etsivän työn tehtävänä nuoren osattomuuden kääntämistä osallisuudeksi. Myös Juvoselle (emt. 103) etsivän nuorisotyön ytimessä on yksilölähtöisyys, jossa nuorta pitkäkestoisesti tukeva ammattilainen vahvistaa nuoren toimijuutta. Toisaalta etsivät nuorisotyöntekijät kuvaavat toimintansa tarkoituksiksi myös nuoren saattamisen osaksi jotain ryhmää. Tällaisesta osallisuuden edistämisestä kertovat etsivän työn puitteissa järjestetyt pienryhmätoiminnot. (Puuronen 2014, 31.) Puuronen on kuvannut etsivien nuorisotyöntekijöiden huolta koskien joidenkin nuorten aikuisten kykyä toimia ryhmissä. Tästä syystä etsivässä työssä olisi yksilöohjauksen ohella tärkeää tarjota mahdollisuuksia osallistua ryhmätoimintoihin nuorille mielekkäillä tavoilla. (Puuronen 2014, 99.)

Etsivän nuorisotyön tapaan myös ohjaamotoiminnan painopiste on yksilöohjauksessa ja -neuvonnassa, jonka tavoitteena on parantaa alle 30-vuotiaiden nuorten asemaa työ- ja koulutusmarkkinoilla. Tämän lisäksi ohjaamotoiminnassa annetaan apua arkeen ja vapaa-aikaan liittyvissä kysymyksissä. Pyrkimyksenä on tarjota helposti lähestyttävä palvelupiste, josta voi tavoittaa useiden alojen ammattilaisia ja virastojen edustajia. (Määttä 2018.) Toiviainen (2018, 46–47) on ohjaamotoimintaa käsittelevässä tutkimuksessaan nostanut keskeiseksi kysymykseksi sen, miten yksilöohjausta painottavissa palveluissa voidaan tukea nuorten sosiaalista verkostoa ja tarjota hänelle ryhmään kuulumisen kokemuksia. Toivaiainen (ent. Mäkinen) toisen tutkimuksen (Mäkinen & Vanhalakka-Ruoho 2018) mukaan ohjaamotoiminnan kautta muodostuneet vertaisyhteisöt mahdollistivat nuorten kuuluvuuden tunteiden kehittymisen ja sosiaalisen tuen saamisen.

Nuorten aikuisten työpajatoiminnan ytimessä on työpajan tarjoama yhteisö, ja toiminta on etsivää työtä ja ohjaamoja ryhmälähtöisempää. Työpajoissa nuoret aikuiset viettävät yleensä noin viisi tuntia joka arkipäivä. Matilda Wrede-Jäntin (2018, 84) mukaan yksi työpajojen tärkeimmistä tehtävistä on auttaa nuorta aikuista vahvistumaan sosiaalisesti. Wrede-Jäntin (2018, 87) tutkimuksessa työpajanuoret kuvasivat työpajojen tärkeimmiksi anneiksi suhde pohjaisen tuen ja osallisuuden tunteen. Kyse on Wrede-Jäntin (2018) mukaan nuorten aikuisten kohtaamisesta yksilöinä sekä mahdollisuudesta kokea itsensä tärkeäksi ryhmän jäseneksi. Samansuuntaisia määrällisiä tuloksia työpajojen merkityksestä nuorille aikuisille on saatu myös Työpajayhdistyksen tekemässä kyselyssä (ks. Kinnunen 2016). Lisäksi Kaija Hänninen (2014) ja Jaana Lähteenmaa (2014) ovat tuoneet tutkimuksissaan esille, kuinka nuoret pitivät työpajatoiminnassa tärkeänä sosiaaliin

suhteisiin ja ryhmään kuulumiseen liittyviä merkityksiä.

Aikaisemman tutkimuksen perusteella on toisin sanoen ilmeistä, että kohdennetun nuorisotyön piirissä olevien nuorten aikuisten sosiaalisiin suhteisiin on syytä kiinnittää huomiota. Kohdennettujen palvelujen yksilö- ja ryhmälähtöiset menetelmät näyttävät kietoutuvan yhteen ja parhaimmassa tapauksessa ne tukevat monipuolisesti nuoren hyvinvointia. Vaikuttavien ja yksinäisyyttä lievittävien menetelmien näkökulmasta (Masi ym. 2011) kohdennetussa nuorisotyössä korostuvat yksilöllähtöiset menetelmät ja siten erityisesti sosiaalisen tuen vahvistaminen, mutta kenties myös sosiaalisten taitojen kehittäminen nuorisotyöntekijän ohjauksessa. Kohdennettujen palvelujen ryhmälähtöiset menetelmät ovat puolestaan jo itsessään vuorovaikutusmahdollisuuksien tarjoamista. Samalla ohjattu vertaisryhmätoiminta voi edistää sosiaalisten taitojen kehittymistä.

Kirjallisuuden valossa on yhtä lailla ilmeistä, että kohdennetussa nuorisotyössä on myös käyttämätöntä potentiaalia yksinäisyyden lievittämiseksi. Suomalaisen kohdennetun nuorisotyön ryhmälähtöiset sovellukset tarkoittavat useimmiten nuorten aikuisten kiinnittämistä palvelujen piirissä oleviin vertaisryhmiin. Kansainvälisessä tutkimuksessa on tuotu kenties vahvemmin esille nuorisotyöntekijöiden laajempaa mahdollistajan roolia suhteessa nuorten sosiaalisiin suhteisiin. Näiden tutkimusten mukaan nuorisotyöntekijät voivat rohkaista nuoria aikuisia ja avata mahdollisuuksia osallistua monenlaisten lähiyhteisöjen toimintaan. (Jarrett ym. 2005; Miller ym. 2015.) Lisäksi kohdennetussa nuorisotyössä on hyödynnetty varsin niukasti verkkoyhteisöjen mahdollisuuksia esimerkiksi sellaisten nuorten aikuisten kohdalla, joilla on huonoja kokemuksia kasvokkaisesta vuorovaikutuksesta (Kivijärvi ym. 2019).

Yksilöllähtöisempien menetelmien kohdalla on huomioitava, että nuorisotyöntekijät

eivät ole psykologeja eikä heidän voi olettaa kykenevän kielteisten ajattelumallien muuttamiseen terapeutisista menetelmistä. Tästä huolimatta kohdennetun nuorisotyön tehtävänä pidetään ihmisten ohjaamista sellaisten palvelujen piiriin, joihin he ovat oikeutettuja tai joista he hyötyvät (Puuronen 2014; Määttä 2018). Tämä koskee myös mielenterveyspalveluja.

Tutkimuksen aineisto ja analyysi

Artikkelin taustalla on *Osallistava terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen* (PROMEQ)-konsortiohanke² (Strategisen tutkimuksen neuvosto 2016–2019) ja sen Nuorisotutkimusverkostossa toteutettu alahanke (hankenumero 303615/303650). Alahankkeessa on kerätty sekä määrällisiä että laadullisia aineistoja ensisijaisena pyrkimyksenä tuottaa tietoa nuorten aikuisten hyvinvoinnista ja arvioida kohdennetun nuorisotyön ohessa toteutettua verkkoryhmäkokeilua. Yhteistyökumppaneina ovat olleet nuorisotoimet kolmessa kaupungissa: Jyväskylässä (nuorten työpajat), Kouvolassa (nuorten työpajat, avoin pajatoiminta, etsivä työ ja Ohjaamo) ja Vantaalla (etsivä työ ja Ohjaamo).

Hankkeen lähtökohtana oli ajatus moderoitusta ja anonymista verkkoryhmästä, joka toimisi kasvokkaisen yksilöohjauksen rinnalla ja tarjoaisi mahdollisuuden keskustella vertaisten kanssa turvallisessa ympäristössä. Kaikkien kolmen kaupungin työntekijöiden kanssa käytiin ryhmäkeskusteluja (n=29) asiakkaina olevien nuorten aikuisten elämäntilanteista ja tarpeista. Näissä keskusteluissa nuorisotyöntekijät ymmärrettiin asiantuntijoina, joilla on sekä tietoa nuorista palvelujen käyttäjinä että omakohtaisia kokemuksia ja tulkintoja heidän tilanteestaan (Alastalo & Åkerman 2010). Keskusteluissa myös ideoitii yhdessä kokeilun sisältöjä ja käytännön toteutusta

sekä pyrittiin tunnistamaan ennalta mahdollisia ongelmakohtia (esim. miten puuttua mahdolliseen kiusaamiseen verkkoryhmässä).

Palvelujen piirissä olleille nuorille aikuisille (n=16) järjestettiin kaksi avointa tilaisuutta, joissa toiminnallisten tehtävien ja keskustelujen kautta tarkennettiin niitä hyvinvoinnin osa-alueita, joihin erityisesti kaivattiin tukea. Lisäksi tiedusteltiin osallistujien näkemyksiä verkon käytöstä ja suunnitellun kokeilun mielekkyydestä. Osallistujat olivat nuorisotyöntekijöiden rekrytoimia, emmekä keränneet heidän henkilötietojaan.

Edellisten keskustelujen jälkeen kaikilla tutkimuspaikkakunnilla haastateltiin 147:ää 16–30-vuotiasta nuorta aikuista kyselylomakkeen avulla. Lomakkeessa kysyttiin vastaajien elinoloista ja koetusta hyvinvoinnista. Haastattelun lopuksi kysyttiin halukkuutta osallistua verkkoryhmätoimintaan ja 91 kaikista vastanneista oli alustavasti kiinnostunut tästä mahdollisuudesta. Verkkoryhmistä olivat kiinnostuneet erityisesti ne, jotka kokivat verrattain usein yksinäisyyttä, kärsivät hyvinvoinnin vajeista ja käyttivät runsaasti sosiaalista mediaa (ks. tarkemmin Kivijärvi ym. 2019).

Vastaajat arvottiin koe- ja kontrolliryhmiin, minkä jälkeen 41 nuorta aikuista osallistui neljään erilliseen anonyymiin ja moderoituun ryhmään. Verkkokeskustelut toteutettiin hyvinvoinnin tukemista painottavalla Heimo-alustalla (<https://heimo.co/>).

Verkkokeskustelut kestivät yhdeksän viikkoa ja noudattivat etukäteen suunniteltua viikko-ohjelmaa, jossa jokaiselle viikolle oli nimetty teema, esimerkiksi yksinäisyys, ystävyys, harrastukset ja palvelukokemukset. Maanantai aloitettiin teemaan liittyvällä kysymyksellä, keskiviikkona esitettiin toinen kysymys tai pyyntö ja aiheen käsittely suljettiin perjantaina toivottamalla hyvää viikonloppua. Päiväkohtaiset syötteet olivat valmiita lauseita ja linkkejä, mutta työntekijät muokkasivat

sanamuotoja oman ajankäyttönsä ja kiinnostuksensa puitteissa. Kutakin ryhmää moderoi kaksi työntekijää ja kahdessa jälkimmäisessä ryhmässä oli mukana myös vertaismoderattori, joka oli joku ensimmäisissä ryhmissä aktiivisesti keskustelleista nuorista. Kolme tutkijaa³ toimivat lähinnä sivustaseuraajina, mutta ajoittain myös kommentoijina. Verkkoryhmätoiminnan jälkeen kaikkia ensimmäiseen haastatteluun osallistuneita pyydettiin vastaamaan seurantakyselyyn.

Tässä artikkelissa hyödynnetään hankkeen laadullisia aineistoja: työntekijöiden kanssa käytyjä ryhmäkeskusteluja sekä nuorten aikuisten työpajakeskusteluja ja verkkokeskusteluja. Hankkeen hyvinvoinnin mittaamista ja verkkoryhmätoiminnan soveltuvuutta koskevat, paljolti määrällisiin analyyseihin perustuvat tulokset on julkaistu toisaalla (Aaltonen ym. 2018; Kivijärvi ym. 2018; 2019).

Nuorisotyöntekijöiden ryhmäkeskustelut ja nuorten aikuisten työpajakeskustelut litteroitiin ja verkkokeskustelut tallennettiin tekstimuodossa yhdeksi tiedostoksi. Aineistoja luettiin aluksi kokonaisuuksina, minkä jälkeen niitä analysoitiin teemoittain niin, että kaikista aineistoista⁴ eroteltiin ryhmätoimintaan, yksinäisyyteen ja vertais- sekä verkkososiaalisuuteen liittyvät puheenvuorot. Aineistokatkelmia luettiin rinnakkain ja peilattiin toisiinsa keskittymällä työntekijöiden ja nuorten näkemysten yhtäläisyyksiin ja eroavaisuuksiin.

Edellä mainitun Masin ja kumppaneiden (2011) meta-analyysin jäsenysten avulla toteutetussa teoriaohjaavassa analyysissä kiinnitettiin huomiota työntekijöiden ja nuorten näkemyksiin yksinäisyyden vähentämisen mahdollisuuksista kohdennetussa nuorisotyössä. Meta-analyysissä eriteltyjä yksinäisyyden vähentämiskeinoja analysoitiin suhteessa työntekijöiden ja nuorten kanssa käytyihin keskusteluihin. Valtaosa keskusteluista käytiin tutkijoiden tarjoamassa kehyksessä: nuori-

sotyöntekijät ja nuoret joko kommentoivat hankesuunnitelmaa tai nuoret vastasivat tutkijoiden suunnittelemiin keskustelunaloitukseen verkkoympäristössä. Tutkijalähtöisyydestä, erilaisista tuotantoehdoista ja aineistojen erityispiirteistä huolimatta aineisto- ja tutkijatriangulaation (esim. Eskola & Suoranta 1998) avulla on pyritty tarkastelemaan monipuolisesti yksinäisyyden lievittämistä aiemmin nuorten palveluissa vähälle huomiolle jääneistä näkökulmista.

Nuorisotyöntekijät: yksilöohjaus ja ensimmäiset askeleet

Kohdennetun nuorisotyön palveluille on yhteistä se, että niissä pyritään tukemaan työn ja koulutuksen ulkopuolella olevia nuoria tavalla tai toisella. Palvelut kuitenkin erosivat toisistaan siinä, missä määrin niissä painotettiin ryhmätoimintaa ja hyvinvoinnin tukemista, kuten yksinäisyyden lieventämistä, ja missä määrin taas yksilöllistä aktivointia työhön ja koulutukseen. Ohjaamoissa kontakti nuoreen saattoi olla lyhyt – ”pääsääntöisesti semmosta kertaluontoista käyntiä” – kun taas pajoilla ja etsivässä nuorisotyössä kontakti nuoren ja ohjaajan välillä jatkui usein ainakin muutaman kuukauden (ks. Aaltonen & Kivijärvi 2018). Vastaavasti kaikki palvelut pyrkivät tukemaan yksilöllisiä polkuja, mutta kun Ohjaamot ja etsivä nuorisotyö tarjosivat pääsääntöisesti yksilölähtöistä ohjausta ja tukea nuorten aikuisten ja ohjaajien välisissä kohtaamisissa, työpajoilla nuoret aikuiset olivat myös osa ryhmää. Kyse on toki painotuksista, sillä Ohjaamoissakin tarjottiin ryhmäohjausta esimerkiksi CV:n teossa, ja etsivän nuorisotyön puitteissa järjestettiin sähkökerhoja ja myös työpajatyypistä työskentelyä. Varsinainen ryhmäulottuvuus saattoi kuitenkin jäädä ohueksi myös työpajatoiminnassa, mistä kertoo erään työpajaohjaajan pohdinta siitä,

kuinka nuoret kommunikoivat lähinnä ohjaajien kanssa muiden nuorten sijaan.

Työntekijät tunnistivat yksinäisyyden ja vaikeudet sosiaalisissa suhteissa yleiseksi ongelmaksi, johon he pyrkivät puuttumaan yksilöohjauksen keinoin. Erityisesti etsivän työn lähtökohdaksi määrittyi pitkäjänteinen luottamussuhteen rakentaminen ammattilaisen ja nuoren aikuisen välillä, mikä mahdollisti kotoa poistumisen, virastoissa asioimisen ja vaikkapa kahvilla käymisen julkisessa tilassa yhdessä turvallisen aikuisen kanssa. Joidenkin työntekijöiden mukaan kyse oli näin ollen paljolti ensimmäisten askeleiden ottamisesta suhteessa vertaissosiaalisuuteen tai nuoren saattamisesta ryhmätoimintojen pariin. Kaikilla nuorilla ei nähty olevan välittömiä valmiuksia osallistua ryhmätoimintaan esimerkiksi mielenterveyden ongelmien tai rankkojen koulukiusaamiskokemusten vuoksi: ”Me tehdään aika paljon etsiväs työssä sitä yksilötyötä ja se se oikeesti vaatii paljon, että se nuori on jonkinmoises ryhmäkunnossa.” Yksinäisyyden vähentäminen määrittyi työntekijöiden tarjoamaksi tueksi, jonka pyrkimyksenä oli auttaa kuntoutuksessa ja altistaa nuoria aikuisia sosiaalisille tilanteille ja suhteille.

Sen lisäksi, että nuorten ei arvioitu olevan ”ryhmäkunnossa”, ryhmätoiminnan järjestäminen ja ryhmien kokoaminen koettiin hankalana ja jopa turhauttavana yrittämisten ja epäonnistumisten vuorotteluna. Nuorisotyö perustuu vapaaehtoisuuteen ja työntekijät kertoivat kyllä markkinoivansa ulkopuolistenkin tahojen järjestämiä ryhmiä, mutta niihin ei kuitenkaan tartuttu ”vaikka ois kuinka hieno paketti”. Samaten itse järjestettyjen pienryhmien sosiaalisuus tuntui kuivuvan kokoon, ja jos ryhmä syntyikin, se ei näyttänyt syventyvän ”jakamiseksi” asti.

Nuorisotyöntekijä1: Meil on yritetty jopa neljän hengen ryhmää järjestää. Sekään ei välttämättä on-

nistu. Elikkä ihan etsitään samantyyppisiä nuoria, vaikka että heillä on ihan kaikilla koiria tai kissoja tai jotakin sen kautta.

Nuorisotyöntekijä2: Nii ei kavereita ollenkaan.

Nuorisotyöntekijä1: Et mutta, tai ne tykkää, pojat esimerkiksi kalastamisesta, et sitten nekin jotenkin yritetty, että veneretki meillä oli ihan ajateltu järjestämään, mut sekään ei onnistunut. Et sitten ihan viimeisenä melkeen päivänä kaikki ilmoitti, ettei pääse tulemaan.

Esimerkiksi yrittäny saada niinku yhteen ja samantyyppisiä ihmisiä ja menty heiän kaa kolmestaan, tottakai ensin kysytty että et et kiinnostaisko lähteä yhen mukavan kaverin kanssa heittelee frisbeegolfia tai mitä tahansa, niin tota ne on toiminu ihan hyvin, mut sitte se, se tota sellanen jakaminen ja niinku yhteisist kokemuksist puhuminen ja tällanen, niin se, tota, se on aikamoisen kynnyksen [takana] siinä.

Yksinäisyyteen puuttumisen kipukohdaksi nähtiin se, että sosiaalisten kontaktien pohjaksi tarvittiin vahva yhteinen nimittäjä, jotta se voisi tarjota jotain sellaista, mitä yksilöohjaus ei jo tarjoaisi. Kuten edellisestäkkin lainauksessa tuli ilmi, yhteen pyrittiin saattamaan ”samantyyppisiä ihmisiä”, joilla voisi kuvitella olevan samanlaisia kiinnostuksen kohteita, mutta aina tämäkään ei tuottanut tulosta. Ilman yhdistävää tekijää ja motivoiminen ryhmään osallistumiseen nähtiin erityisen vaikeana. Paradoksaalisesti yksinäisyys saattoi olla jotain sellaista, josta monella oli kokemusta, mutta jonka ei ajateltu toimivan ihmisiä yhdistävänä tekijänä.

Nuorisotyöntekijä1: Mut ei se ihan näin, että sä oot yksinäinen, minäkin myös yksinäinen, ollaan kavereita. [naurua]

Nuorisotyöntekijä2: Ollaan yhdessä yksin. Haluan ko liittyä yksinäisten ryhmään? [naurua]

Erityisesti tutkijoiden esittämään ideaan verkkopohjaisesta ryhmätoiminnasta liitettiin epäilyksiä osittain edellisiin syihin vedoten ja osittain myös siksi, että palveluissa olevat nuoret aikuiset eivät olleet ilmaisseet tarvetta uudenlaiseen toimintamuotoon.

Ei oo ainakaan meiän korviin sellasta huutavaa pulaa, että tällanen [verkkoryhmä] nyt tarvittais, et ku se on niin kuitenkin henkilökohtasta työtä ja näin pois päin.

Verkkosovelluksia hyödynnettiin päivittäisessä työssä tiedottamiseen tai kahdenvälisten viestien vaihtoon kasvokkaisen yksilöohjauksen jatkeena. Verkkososiaalisuuden nähtiin olevan kuitenkin pitkälti nuorten oma alue, jossa rakennettiin omanlaista henkilöhistoriaa, identiteettejä ja yhteisöjä, joista jotkut nuorisotyöntekijät tunnustivat jääneensä tai jättäytyneensä ulkopuolelle. Tutkijoiden esittämässä ideassa huolettivat ne tietosuojaja ja yksityisyyskysymykset, joita uusi yhteydenpilotapa avaisi. Keskusteluissa nousi esiin huoli myös siitä, että aikuiset liittäisivät yhteen huonosti voivia nuoria tilassa, jossa ammattilaisten valvonta ei ole jatkuvaa. Työntekijät pohtivat vastuukysymyksiä tavalla, jossa nuoret nähtiin uhkana toisilleen joko kiusaamisen tai itsetuhoisuuteen yllyttämisen tai sen tarttumisen takia (ks. Hendry ym. 2017).

Nuorisotyöntekijä1: Jos siellä sitten joku nuorista pistää siellä viestiä, että nyt on se päivä, kun aukeaa ranteet, niin kuka siihen reagoi. Ja sitten, taikka siten sieltä toinen vastaa, että helvetin hyvä homma, että vedä vaan, niin kuka siitä sitten on vastuussa esimerkiksi, että täähän voi tapahtua sitten keskellä yötä tai viikonloppuna ja ohjaajat tai jompikumpi teistä näkee sen vasta maanantaina ja tilanne voi olla ikävälläkin tavalla ohi sitte, et kuka niihin niinku reagoi ja kuka niistä ottaa sitten vastuun.

Nuorisotyöntekijä2: Siinä voi syntyä hankalia tilanteita.

Tästä näkökulmasta virtuaaliympäristössä tapahtuva ryhmätoiminta näyttäytyi riskialttiina ja ennakoimattomana. Suositeltavampana ja turvallisempaan tapaan harjoitella sosiaalisuutta pidettiin aikuisten ammattilaisten aikaan ja paikkaan sidottua tukea. Ennen kaikkea tämänkaltaisen tuen nähtiin edistävän yleisemmin nuorten aikuisten elämien saamis-

ta toivottavaan järjestykseen. Toisin sanoen kohdennetun työn mahdollisuudet lievittää yksinäisyyttä ja kiinnittää nuoria aikuisia ryhmiin tarjoamalla sosiaalisia mahdollisuuksia olivat nuorisotyöntekijöiden näkökulmasta melko rajalliset. Ne perustuivat sosiaalisten taitojen vahvistamiseen ja sosiaalisen tuen antamiseen (Masi ym. 2011), käytännössä pienten askeleiden ottamiseen, kuten kotoa poistumiseen yhdessä ammattilaisen kanssa.

Nuoret aikuiset: yksilötukea ja ryhmätoiminnan mahdollisuuksia

PROMEQ-alahankkeen aineistojen valossa on ilmeistä, että yksinäisyyden kokemus ja vertaisyhteisöjen puute ovat todellisia ongelmia monille tutkimuksemme osallistuneista nuorista aikuisista (ks. Kivijärvi 2019). Esimerkiksi nuorille järjestettyihin keskustelutilaisuuksiin osallistuneiden tyypillisimmät⁵ huolenaiheet liittyivät yksinäisyyteen ja sosiaalisen tuen tarpeisiin. Valtaosa kuitenkin näki yksinäisyyden asiana, jota voi ja on syytä pyrkiä lievittämään.

Nuorten verkkokeskusteluissa tuotiin esille yhteneväisiä kantoja nuorisotyöntekijöiden kanssa. Erityisesti etsivän nuorisotyön yksilöohjaus koettiin tärkeäksi yksinäisyyden lievittäjäksi juuri ensimmäisten askeleiden ottamisen mielessä. Nuoret aikuiset kirjoittivat siitä, kuinka ohjaajan antaman sosiaalisen tuen avulla he uskaltautuivat helpommin uusiin ja kodin ulkopuolisiin sosiaalisiin tilanteisiin. Tämän nähtiin madaltavan kynnystä osallistua ryhmätoimintaan, jolloin tutustuminen muihin nuoriin aikuisiin tuli mahdolliseksi. Etsivien roolia painotettiin erityisesti silloin, kun sosiaalisiin tilanteisiin menemisen kynnys oli ehtinyt muodostua korkeaksi. Näin ollen myös etsivälle työlle ominainen yksilöohjaus sosiaalisen tuen muodossa voi

olla hyödyllistä yksinäisyyden lievittämisen näkökulmasta.

Tuki itellä ainakin auttoi tuo etsivä työ toiminta yksinäisyyteen jonkun verran edelleen tunnen yksinäisyyttä mutta se on vähentynyt vuosien varrella varsinkin kun on tullut pari kaveria jotka tykkää samoista asioista (not sure how but I'm glad they did). Mutta aloituksen yksinäisyyden vähenemiseen on auttanut omalla kohalla etsivät/tukihenkilöt ihan perus ”kahvilla” käynnit ovat auttaneet minua. Introvertti piirteet saattaa hankaloittaa itselläni ryhmiin menossa varsinkin isot ryhmät mutta tuki(tuttu ystävä tai tukihenkilö/etsivä jne.) helpottaa lähtöä edes tutustumaan :)

Yksilöohjauksen ohella kohdennettujen palvelujen ryhmätoiminnot koettiin tärkeiksi mahdollisuuksiksi. Nuoret aikuiset kertoivat verkkoryhmissä esimerkkejä siitä, kuinka he olivat löytäneet erilaisten työpajojen ja muun ryhmätoimintaan perustuvan toiminnan kautta uusia tuttavuuksia, ystäviä ja kumppaneitakin. Nuorten palvelut tavoittavat ihmisiä, jotka ovat samanlaisessa elämänvaiheessa. Kuten Wrede-Jäntti (2018, 87) esittää artikkelissaan, työpajat voivat tarjota nuorille aikuisille heidän sosiaalista osallistumistaan helpottavan vertaiskokemuksen siitä, etteivät he ole yksin heidän poikkeavassa elämäntilanteessaan. Erityisesti harrastuksiin liittyvä ryhmätoiminta ja tiettyyn alaan valmentava työpajatoiminta voivat yhdistää työn ja koulutusjärjestelmän ulkopuolelle ainakin väliaikaisesti jääneitä. Toisin sanoen kohdennetut palvelut voivat yhtäältä paikata yhteisöelämän aukkoja, joita syntyy, kun ei ole osa työ- tai opiskeluyhteisöä ja toisaalta mahdollistaa harrastusryhmiin osallistumisen ilman kalliita osallistumismaksuja.

Viimeksi uuden ystävän olen saanut nuorten työpajalta. Myös seurustelukumppani löytyi sieltä :D. Uskon, että jotta voisit löytää juuri sinulle sopivia ihmissuhteita, kannattaa hakeutua sellaisiin paikkoihin ja aktiviteetteihin, josta todennäköisemmin löytää samanhenkisiä ihmisiä

Edellä kuvatuista hyvistä kokemuksista huolimatta läheskään kaikki nuoret aikuiset eivät olleet löytäneet apua yksinäisyyteensä kohdennetun nuorisotyön palvelurepertuaarista.

No mulla on esimerkiksi täl hetkellä itelläni voin ihan avoimesti sanoa et semmonen ongelma et mä oon muuttanut tänne toukokuun alussa et mä en oo täällä [anonymisoitu] alueella sen pidempään asunut. Mun kaikki kaverit on jäänyt tieteenkin sinne aikasempaan asuinalueelle ja vähän sinne radanvarrelle. Jos mä yritän ettii täältä uusia kavereita, niin mä koko kesän oikeesti pommitin ohjaamaa, mä pommitin nuorisopalveluita ja ties mitä. Et mä menin kysymään kaikkialta et mis täällä on jotain ryhmätoimintaa. Et mä yritin niinku päästä sinne löytämään niitä samanhenkisiä ihmisiä et oli vaikee... Koska jos et sä oo siis koulussa tai töissä tai missään, niin et sä et oo missään, niin sun on tosi vaikee löytää sosiaalisia kontakteja uudesta paikasta. (Nuorten keskustelutilaisuus, syksy 2016)

Tässä suhteessa nuorten aikuisten palveluja voinee kehittää soveltamalla sellaisia menetelmiä, joiden kautta entistä useammalle avautuu mahdollisuuksia sosiaaliin kohtaamisiin (ks. tarkemmin Kivijärvi ym. 2019; Miller ym. 2015). Tutkimuksen puitteissa järjestetyissä työpajakeskusteluissa suhtauduttiinkin varsin myönteisesti tutkijoiden esittämään ajatuksen verkkoryhmätoiminnasta. Menetelmän toivottiin avaavan matalan kynnyksen mahdollisuuksia tutustua uusiin ihmisiin, ennen kaikkea toisiin nuoriin aikuisiin, kuten käy ilmi seuraavista työpajassa esitetyistä kommentteista.

Et sellai niinku olis kiva et olis just tällasii et olis tämmösiä jonkunlaisii ryhmiä et mis vois sit niinku anonymisti keskustella ja kysyä, ettii periaatteessa jo sitten kavereita ja tämmöstä. Et joku tommonen.

Tossakin ois vielä hyvä et vaikka se ois joku iso ryhmächatti mut sä pystyisit kuitenkin siellä olla ja jutella jonkun kaa kahestaankin et se ei ois vaan semmonen iso ryhmä. Et jos toi tyyppi ois just semmonen kenen vaan mä haluaisin kavereeraa niin sit se ois et hei, pystyttyäiskö jutella vaik kahestaa tai et hei, voidaanks me jotenkin niinku nähä tai jotain?

Aikaisemmassa tutkimuksessa internet on nähty tärkeäksi väyläksi ylläpitää sosiaalisia suhteita työn ja koulutuksen ulkopuolella (Feuls ym. 2014). Verkko ja sen monet alustat voivat kompensoida sosiaalisten mahdollisuuksien niukkuutta niillä, jotka ovat työ- ja opiskeluyhteisöjen ulkopuolella ja joilla on vaikeuksia uskaltautua kasvokkain ryhmiin mukaan (Kivijärvi ym. 2019). Nuoret aikuiset kertoivat erityisesti verkkoryhmissä siitä, kuinka tärkeänä he näkivät internetissä tapahtuvan verkkososiaalisuuden. Se oli auttanut niin kavereiden, ystävien kuin parisuhteen löytämisessä.

Viime vuonna tein lempibändini suomalaisille faneille sivut sosiaalisessa mediassa ja löysin sen kautta nopeasti paljon uusia kavereita ja tuttavialt tänä vuonna muutin yhteen yhden niistä kanssa. olen parhaimmat kaverit ennenkin yleensä saanut netistä samojen kiinnostuksen kohteiden kautta. viime vuosi auttoi mua paljon kun olin keskeyttänyt koulun ja melkein kaikki sosiaaliset kanssakäymiset jäi pois arkipäivästä.

Verkkoyhteisöt näyttäisivät tarjoavan joillekin sosiaalisia mahdollisuuksia (Masi ym. 2011), helposti saavutettavan alustan tutustua uusiin ihmisiin. Erityisesti tämä painottui niillä, jotka olivat kokeneet ulossulkemisia ja kiusaamista aikaisemmissa vertaissuhteissaan. Verkkovälitteisyyden tarjoama mahdollisuus anonymisyyteen oli helpottanut muutaman nuoren aikuisen mukaan henkilökohtaisten asioiden ja kokemusten jakamista. Tämä matalan kynnyksen mahdollisuus oli heidän tapauksessaan edistänyt uusien sosiaalisten suhteiden luomista.

Yksinäisyys on siitä jännä aihe, että ainakin itse tuntee välillä itsensä yksinäiseksi vaikka ympärillä on aika paljonkin ihmisiä. Internetissä on myös ollut helpompi ”ystävystyä” kuin normaalissa elämässä, kun voi jutella suhteellisen anonymisti. Siellä olen itse ainakin avautunut välillä ongelmista, joista en viitsisi oikean elämän kavereille puhua. Ei itsellän-

ikään ole kunnan ystäviä kuin internetin kautta, mutta onneksi siellä. Muuten olisin varmaan osa tuota pientä täysin yksinäistä joukkoa.

Toisaalta myös nuoret aikuiset tunnistivat riskejä verkkososiaalisuudessa. Riskit liittyivät erityisesti luottamuksen puutteisiin tilanteissa, joissa muutkin verkkofoorumien käyttäjät olivat anonyymejä. Verkkososiaalisuutta kohtaan esitettiin kritiikkiä myös siitä näkökulmasta, että verkossa luodut sosiaaliset suhteet olivat tyypillisesti heikompia kuin kasvokkaiset.

Nettipalveluiden hyvä puoli on mielestäni se, että se tarjoaa mahdollisuuden tutustumiseen ihmisille, joille uusien ihmisten tapaaminen ja tutustuminen kasvokkain on ahdistavaa tai joihin ei muuten millään törmäisi, kuten vaikka toiselta paikkakunnalta olevat ihmiset tai sellaiset henkilöt, jotka eivät juurikaan ”käy ulkona”. Haittapuolena on tietysti se, että netissä on helppo valehdella ja henkilökohtaisten tietojen antamisessa ja ekojen treffien sopimisessa kannattaakin olla tarkkana.

Edellisistä varauksista huolimatta verkkokeskustelijat näkivät internetin tarjoaman sosiaalisuuden enemmän mahdollisuutena kuin uhkana. Erityisesti verkkovälitteisyys näyttäytyi nuorille mahdollisuutena muodostaa uusia sosiaalisia suhteita.

Johtopäätökset

Olemme yllä tarkastelleet nuorisotyöntekijöiden ja nuorten aikuisten näkemyksiä yksinäisyyden lievittämisestä kohdennettujen nuorisopalvelujen kehityksessä. Vaikka hyödyntämämme aineistot on kerätty osin eri konteksteissa ja tutkimukseen osallistuneet puhuvat niissä erilaisille yleisöille, on pyrkimyksemme ollut asettaa ammattilaisten ja nuorten näkökulmat rinnakkain.

Sekä ammattilaiset että nuoret aikuiset näkivät yksilöohjauksen mahdollisuudet yksinäi-

syyden lievittämisessä varsin samalla tavalla. Lisäksi kummatkin jakoivat näkemyksen, jonka mukaan sosiaalisuutta voi ruokkia saattamalla samoista asioista kiinnostuneita ihmisiä yhteen. Nuorisotyöntekijöiden ja nuorten aikuisten näkemysten eroavaisuudet liittyivät ryhmätoimintaan ja erityisesti verkkoalustoihin.

Moni nuorisotyöntekijä toi esille ryhmätoimintaan liittyviä ongelmia, lähtien jo siitä, että nuorten aikuisten keskinäinen vuorovaikutus saattoi olla vähäistä jaetuista tiloista huolimatta. Erityisesti erilaisten harrastusryhmien luomisessa koettiin vaikeaksi se, ettei nuoria aikuisia saada mukaan. Työntekijöiden puheessa saattoi aistia turhautumista epäonnistuneista yrityksistä saattaa nuoria yhteen. Tämä voi osaltaan selittää epäluuloja ryhmätoiminnan tarpeellisuutta kohtaan ja ehkäistä ryhmälähtöisten menetelmien pitkäjänteistä kehittämistä.

Nuoret aikuiset puolestaan kertoivat esimerkkejä siitä, kuinka he olivat onnistuneet löytämään erityisesti työpajoilta uusia tuttavuuksia, ystäviä ja kumppaneita. Onkin todennäköistä, että työpajat houkuttelevat erityisesti sosiaalisia mahdollisuuksia kaipaavia nuoria aikuisia. Nuorisotyöntekijöille osin tuntemattomana ja paikoin uhkanakin näyttäytynyt verkkososiaalisuus oli nuorille aikuisille sekä toteutunut että vielä toteutumaton mahdollisuus ystävyksien solmimisessa ja yksinäisyyden lievittämisessä. Verkkovälitteisen nuorisotyön merkitys tulee joka tapauksessa korostumaan tulevaisuudessa. Tämä koskettanee tiedottamisen ja yksilöohjauksen ohella myös ryhmälähtöisiä menetelmiä ja sosiaalisten mahdollisuuksien tarjoamista.

Masin ja kumppaneiden (2011) tekemän jaottelun avulla on mahdollista jäsentää ammattilaisten ja nuorten aikuisten näkemysten ulottuvuuksia. Nyt hyödynnettyjen aineistojen valossa kohdennetussa nuorisotyössä voidaan lievittää yksinäisyyttä monin tavoin. Sekä nuorisotyöntekijöiden että nuorten aikuisten mukaan yksilöohjauksessa on tärkeää

rakentaa luottamuksellinen suhde, vahvistaa toimintakykyä ja madaltaa kynnystä osallistua ryhmätoimintaan. Aiemmissa tutkimuksissa vaikuttaviksi havaituista menetelmistä kohdennettu nuorisotyö tarjoaa erityisesti yksilöohjauksellista sosiaalista tukea, mutta myös vuorovaikutusmahdollisuuksia ryhmälähtöisten menetelmien muodossa. Molempien sivutuotteena nuorten sosiaaliset taidot saattavat kehittyä, vaikka tästä ei ole aineistossa selkeitä mainintoja. Samalla aineistossa on niukasti viitteitä siitä, että nuorille aikuisille tarjotaisiin psykologien tai terapeuttien palveluja nimenomaan yksinäisyyteen liittyen, vaikka tapaamisissa on saatettu käsitellä myös kielteisiä ajatusmalleja.

Yksinäisyyden vähentämiseen liittyvien interventoiden (Masi ym. 2011) näkökulmasta olisi tärkeää, että yksinäisyyden lieventämisen erilaiset mahdollisuudet nähtäisiin nykyistä systemaattisemmin sekä yksilö- että ryhmälähtöisyyttä painottavissa nuorten palveluissa. Yksilölähtöisessä etsivässä nuorisotyössä ja ohjaamotoinnissa painottuvat erityisesti sosiaalisen tuen antaminen nuorille aikuisille. Ryhmälähtöisyyttä painottava työpaja taas kykenee tarjoamaan nuorelle aikuiselle laajemmin sosiaalisia mahdollisuuksia tutustua muihin samassa elämäntilanteessa oleviin. Yksinäisyyden vähentämisessä yksi tapa ei kuitenkaan sovi kaikille. Yhdellä yksinäisyyttä saattaa lievittää parhaiten yksilölähtöisen toiminnan kautta saatava sosiaalinen tuki, kun taas toinen kaipaa enemmän vertaisryhmästä löytyviä uusia sosiaalisia kontakteja.

Yksinäisyyden lievittämisen näkökulmasta lieneekin olennaista analysoida nykyistä tarkemmin yksilöohjauksen ja ryhmälähtöisempien menetelmien välisiä rajoja ja niiden ylittämisten mahdollisuuksia. Yksilöohjauksen tarjoama sosiaalinen tuki voi auttaa nuorta sopeutumaan ryhmälähtöisempään toimintaan paremmin. Myös aikaisemmassa tutkimuksessa (ks. esim. Lagus & Honkela

2016) on havaittu, että pitkään yksinäisyyttä kokeneen johdattaminen osaksi ryhmälähtöistä toimintaa ilman yksilölähtöisempää tukea saattaa syventää kokemusta. Nyt käytetyn aineiston valossa on epäselvää, miten onnistunut siirtyminen yksilölähtöisestä toiminnasta niin nuorisotyön piirissä organisoituihin ryhmätoimintoihin kuin erityisesti ulkopuolisiin ja epävirallisiin vertaisryhmiin tapahtuu. Nämä siirtymät ansaitsevat lisähuomiota kohdennetun nuorisotyön kentällä.

Nuorilta aikuisilta kerättyjen aineistojen valossa on joka tapauksessa selvää, että kohdennetussa nuorisotyössä on käyttämätöntä potentiaalia erityisesti ryhmämuotoisen toiminnan osalta. Esimerkiksi verkon vuorovaikutusmahdollisuudet sijoitettiin nuorten aikuisten puheessa nuorisotyön ulkopuolelle. PROMEQ-alahankkeessa kokeiltua verkko-ryhmätoimintaa voi pitää vuorovaikutusmahdollisuuksien tarjoamisen ja sosiaalisten taitojen opetteluun ohella pyrkimyksenä purkaa kielteisiä ajattelumalleja kannustavassa vertaisryhmässä (Kivijärvi ym. 2019).

Siitä huolimatta, että kohdennetun nuorisotyön ensisijainen tavoite on koulutukseen ja työelämään kiinnittyminen, on nuorten aikuisten hyvinvoinnin edistäminen usein keskeinen osa käytännön työtä. Tämä on olennaista jo opiskelu- ja työkyvyn takaamiseksi. Lisäksi nuorisotyön työmuodoissa on taustalla nuorten osallisuutta tukeva eetos, johon ryhmätoiminta ja vertaissosiaalisuuden tukeminen sopivat hyvin. Yksinäisyys on kenties tärkein kohdennetun nuorisotyön piirissä olevien nuorten aikuisten hyvinvointia heikentävä tekijä (Gretschel & Myllyniemi 2017; Kivijärvi ym. 2018), joten ilmiöön on syytä kiinnittää huomiota.

Myös tämän tutkimuksen valossa näyttää ilmeiseltä, että yksinäisyys on yhteydessä yhteiskunnan kulttuurisiin ja materiaalsiin jakoihin (ks. Saari 2016). Näin ollen julkisrahoitteisten palvelujen yhdeksi tehtäväksi

voi nähdä yksinäisyyden lievittämisen. Onkin olennaista pohtia sitä, minkälainen rooli työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten aikuisten palveluille annetaan. Toistaiseksi nuorisotyö tarjoaa nuorille aikuisille pitkälti koulutus- ja työelämäorientoitunutta yksilöohjausta ja näillä kriteereillä palvelujen vaikuttavuutta myös arvioidaan. Oppivelvollisuusikäisille suunnatussa nuorisotyössä ja perinteisesti myös nuorisotyöntekijöiden koulutuksessa keskeisin asema on kuitenkin sosiaalisissa suhteissa ja ryhmälähtöisissä menetelmissä. Näiden merkityksen nykyistä systemaattisempi huomiointi myös nuorten aikuisten palveluissa lienee perusteltua (ks. myös Puuronen 2014, 80). Kyse ei ole niinkään nuorisotyöntekijöiden osaamisesta ja tavoista tehdä työtä vaan siitä, miten kohdennetun nuorisotyön tehtävä lainsäädännössä ja rahoittajien toimesta määritellään.

Viitteet

- 1 Kohdennetulle nuorisotyölle ei ole koko suomalaisen nuorisotyön kentän läpäisevää määritelmää. Samankaltaista työtä voidaan nimittää erityisnuorisotyöksi, sosiaalisesti nuorisotyöksi tai kohdennetuksi nuorisotyöksi (ks. Cederlöf 2013). Yhdistävänä tekijänä on työn kohdentuminen ennalta määritettyyn ryhmään tai ongelmaan. Tällä hetkellä ennalta määritetty nuorten aikuisten ryhmä on lähes poikkeuksetta työn ja koulutuksen ulkopuolelle tai vähintäänkin reuna-alueille jääneet ja heille kohdennettu työmuoto on ohjaamotoiminta, etsivä työ ja työpajat.
- 2 Hankkeella on Itä-Suomen yliopiston tutkimus-eettisen toimikunnan puolto.
- 3 Sanna Aaltonen, Antti Kivijärvi ja Martta Myllylä.
- 4 Sekä nuorisotyöntekijöiden ryhmäkeskustelut että nuorille järjestetyt työpajamuotoiset keskustelutilaisuudet kestivät noin kaksi tuntia. Verkko-keskustelujen aikana nuoret kirjoittivat yhteensä 292 viestiä, jotka sisälsivät 13807 sanaa.
- 5 Keräsimme nuorten kokemia tuen tarpeita nimettömille taralapuille, joita kertyi yhteensä 71. Kaverisosiaalisuus mainittiin 16 lapussa. Muut toistuvat teemat olivat mielenterveys (12), opiskelu/työ (6) ja keskusteluapu (5).

Lähteet

- Aaltonen, Sanna, Berg, Päivi & Ikäheimo, Salla (2015) *Nuoret luukulla. Kolme näkökulmaa syrjäytyneeseen ja nuorten asemaan palvelujärjestelmässä*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 160.
- Aaltonen, Sanna & Kivijärvi, Antti (2018) Disrupting professional practices with a research-driven intervention. Researcher-gatekeeper negotiations in the context of targeted youth services. *Qualitative Social Work* 18 (4), 621–637.
- Aaltonen, Sanna & Kivijärvi, Antti & Myllylä, Martta (2018) Työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten aikuisten koettu hyvinvointi. *Yhteiskuntapolitiikka* 84 (3), 301–311.
- Alanen, Olli & Kainulainen, Sakari & Saari, Juho (2014) *Vamos tekee vaikutuksen. Vamos-nuorten hyvinvointikokemukset ja tulevaisuuden odotukset*. Helsingin Diakonissalaitos.
- Alestalo, Marja & Åkerman, Maria (2010) Asian-tuntijahaastattelun analyysi: faktojen jäljillä. Teoksessa Johanna Ruusuvaara, Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen (toim.) *Haastattelun analyysi*. Tampere: Vastapaino, 372–392.
- Andersson, Björn (2018) Fringe work – street-level divergence in Swedish youth work. Teoksessa Pam Alldred, Fin Cullen & Kathy Edwards (toim.) *The sage handbook of youth work practice*. London: Sage, 284–297.
- Butler, Andrew C. & Chapman, Jason E. & Forman, Evan M & Beck, Aaron T (2006) The empirical status of cognitive-behavioral therapy: A review of meta-analyses. *Clinical Psychology Review* 26 (1), 17–31.
- Cacioppo, Stephanie & Grippo, Angela & London, Sarah & Goossens, Luc & Cacioppo, John (2015) Loneliness: Clinical import and interventions. *Perspectives on Psychological Science*, 10 (2), 238–249.
- Cederlöf, Petri (2013) *Kuntien nuorisotyötä nuorisolain valossa – tilanne, puitteet ja tulkintoja*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1998) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Feuls, Miriam & Fieseler, Christian & Suphan, Anne (2014) A social net? Internet and social media use during unemployment. *Work, employment and society* 28 (4), 551–570.
- Granovetter, Mark S. (1977) The Strength of Weak Ties. *American Journal of Sociology* 78 (6), 1360–1380.
- Gretschel, Anu & Myllyniemi, Sami (2017) *Työtä, koulutus- tai harjoittelupaikkaa ilman olevien nuorten käsityksiä tulevaisuudesta, demokratiasta*

- ja julkisista palveluista palveluista.* Nuorisobarometrin erillisnäyte/aineistonkeruu. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Harinen, Päivi (2008) Hyvä, paha yksinäisyys. Itselisyytys, yksinäisyys ja ystävyys myöhäisnuoruudessa. Teoksessa Minna Autio & Kirsi Eräranta & Sami Myllyniemi (toim.) *Polarisoituva nuoruus? Nuorten elinolot -vuosikirja 2008.* Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 84 & Nuorisoasiain neuvottelukunta, julkaisuja 38 & Stakes, 84–93.
- Hawkey, Louise C. & Burleson, Mary H. & Berntson, Gary G. & Cacioppo, John T. (2003) Loneliness in Everyday Life: Cardiovascular Activity, Psychosocial Context, and Health Behaviors. *Journal of Personality and Social Psychology* 85 (1), 105–120.
- Hendry, Natalie, Robards, Brady & Stanford, Sonya (2017) 'Beyond social media panics and mental health risk for young people'. Teoksessa Sonya Stanford & Nina Rovinelli Heller & Elaine Sharland & Joanne Warner (toim.) *Beyond the Risk Paradigm in Mental Health.* Lontoo: Palgrave Macmillan, 135–154.
- Hänninen, Kaija (2014) Työpajanuorten kokemus ja unelma työelämästä. Teoksessa Gissler, Mika & Kekkonen, Marjatta & Känkänen, Päivi & Muranen, Päivi & Wrede-Jäntti, Matilda (toim.) *Nuoruus toisin sanoen: Nuorten elinolot -vuosikirja 2014.* Tampere: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos & Nuorisotutkimusverkosto & Valtion nuorisoasiain neuvottelukunta.
- Jarrett, Robin & Sullivan, Patrick & Watkins, Natasha (2005) Developing social capital through participation in organized youth programs: Qualitative insights from three programs. *Journal of community psychology* 33 (1), 41–55.
- Junttila, Niina (2018) *Kaiken keskellä yksin: Aikuisten yksinäisyydestä.* Tammi.
- Juvonen, Tarja (2015) *Sosiaalisesti kontrolloitu, hauraasti autonominen. Nuorten toimijuuden rakentuminen etsivässä työssä.* Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 165.
- Kainulainen, Sakari (2016) Yksinäisen elämänlaatu. Teoksessa Saari, Juho (toim.) *Yksinäisten Suomi.* Helsinki: Gaudeamus, 114–125.
- Kangasniemi, Jukka (2008) *Yksinäisyyden kokemisen avainkomponentit Yleisradion tekstitelevision Nuorten palstan kirjoituksissa.* Jyväskylän yliopisto: Nykykulttuurin tutkimuskeskus.
- Kivijärvi, Antti (2015) *Etnisyyden merkityksiä nuorten vertaissuhteissa. Tutkimus maahanmuuttajataustaisten ja kantaväestön nuorten kohtaamisista nuorisotyön kentillä.* Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 162.
- Kivijärvi, Antti & Aaltonen Sanna & Forma Leena & Partanen Jussi & Myllylä, Martta & Rissanen, Pekka (2018) Quality of life among young Finnish adults not in employment or education. *Applied Research in Quality of Life*, 1–18.
- Kivijärvi, Antti & Aaltonen, Sanna & Välimäki, Vesa (2019) Feasibility of an online discussion group as a component of targeted youth work in Finland. *Children and Youth Services Review* 105, <https://doi.org/10.1016/j.chilcyouth.2019.104411>.
- Kiilakoski, Tomi (2011) Talotyön ja alueellisen nuorisotyön kehittäminen. Teoksessa Veronika Honkasalo & Tomi Kiilakoski & Antti Kivijärvi: *Tutkijat ja nuorisotyö liikkeellä. Tarkastelussa kaupunkimaisen nuorisotyön kehittämishankkeet.* Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 114, 153–252.
- Kinnunen, Riitta (2016) *Työpajatoiminnan ja etsivän nuorisotyön vaikuttavuus. Työkäluna sosiaalisen vahvistumisen Sovari-mittari.* Pieksämäki: Valtakunnallinen työpajayhdistys ry.
- Kuure, Tapio (2015) *Sosiaalisen vahvistamisen määrittely ja asema nuorten hyvinvoinnin palvelujärjestelmässä.* Teoksessa Valtakunnallinen työpajayhdistys & tekijät (toim.) *Sosiaalinen vahvistaminen käsitteenä ja palveluina: Sosiaalisen vahvistamisen kehittämistoiminnan tuloksia.* Helsinki: Valtakunnallinen työpajayhdistys ry & Opetus- ja kulttuuriministeriö, 5–67.
- Lagus, Krista & Honkela, Timo (2016) Yksinäisyys mielen rakenteissa. Teoksessa Juho Saari (toim.), *Yksinäisten Suomi,* Helsinki: Gaudeamus, 273–296.
- Laurson, Brett & Hartl, Amy C. (2013) Understanding loneliness during adolescence: Developmental changes that increase the risk of perceived social isolation. *Journal of Adolescence* 36 (6), 1261–1268.
- Lindfors, Pirjo, Solantaus, Tytti & Rimpelä, Arja (2012) Fears for the future among Finnish adolescents in 1983–2007: From global concerns to ill health and loneliness. *Journal of Adolescence* 35 (4), 991–999.
- Lähteenmaa, Jaana (2014) Liata kätensä vaan ei sydäntään. Tutkijan ristiriitaisia tunnustuksia aktiivointia koskevista ajatuksista. Teoksessa Gretschel, Anu & Paakkunainen, Kari & Souto, Anne-Mari & Suurpää Leena (toim.): *Nuorisotakuun arki ja politiikka.* Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 150, 207–210.
- Masi, Christopher M. & Chen, Hsi-Yan & Hawkey, Louise C. & Cacioppo, John T. (2011) A Meta-analysis of Interventions to Reduce Loneliness. *Personality and Social Psychology Review* 15, 219–266.
- McWhirter, Benedict T. (1990) Loneliness: A review of current literature, with implications for counseling and research. *Journal of Counseling and*

- Development*, 68, 417–422.
- Melkas, Tuula (2009) Suomalaisten yksityiselämän solidaarisuudesta. Teoksessa Mirja Liikkanen (toim.) *Suomalainen vapaa-aika, arjen ilot ja valinnat*. Helsinki: Gaudeamus, 21–48.
- Miller, Johanne & McAuliffe, Lisa & Riaz, Nighet & Deuchar, Ross (2015) Exploring youths' perceptions of the hidden practice of youth work in increasing social capital with young people considered NEET in Scotland. *Journal of Youth Studies* 18 (4), 468–484.
- Moisio, Pasi & Rämö, Tuomas (2007) Koettu yksinäisyys demografisten ja sosioekonomisten taustatekijöiden mukaan Suomessa vuosina 1994 ja 2006. *Yhteiskuntapolitiikka* 72 (4), 392–401.
- Mäkinen, Sanna & Vanhalakka-Ruoho, Marjatta (2018) Guidance center as sites for construction of agency among young people on the educational margins. Teoksessa Cohen-Scali, Valérie & Rossier, Jerome & Nota, Laura (toim.) *New perspectives on career counseling and guidance in Europe*. Springer, Cham, 167–185.
- Määttä, Mirja (2018) Työtä, osaamista ja arjen taitoja: Ohjaamot tehtävänsä määrittämässä. Teoksessa Gissler, Mika & Kekkonen, Marjatta & Känkänen, Päivi *Nuoret palveluiden pauloissa: Nuorten elinolot -vuosikirja 2018*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos & Nuorisotutkimusseura & Valtion nuorisoneuvosto.
- Myllyniemi, Sami (2008a) Tilasto-osio. Teoksessa Minna Autio & Kirsi Eräranta & Sami Myllyniemi (toim.) *Polarisoituva nuoruus? Nuorten elinolot -vuosikirja*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura & Nuorisosiain neuvottelukunta & Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 18–82.
- Myllyniemi, Sami (2008b) *Mitä kuuluu? Nuorisobarometri 2008*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 88 & Nuorisosiain neuvottelukunta, julkaisuja 39.
- Myllyniemi, Sami & Berg, Päivi (2013) *Nuoria liikkeellä! Nuorten vapaa-aikatutkimus 2013*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö & Valtion liikuntaneuvosto & Nuorisosiain neuvottelukunta & Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 140.
- Pohjola, Anneli (2009) Nuorisotyön ja sosiaalityön rajapinnoilla. Teoksessa Suvi Raitakari & Elina Virokangas (toim.) *Nuorisotyön ja sosiaalityön jaetut kentät. Puheenvuoroja asiantuntijuudesta, käytännöistä ja kohtaamisista*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 96, 21–40.
- Puuronen, Anne (2014) *Etsivän katse. Etsivä nuorisotyö ammattina ja ammattialan kehittäminen – näkökulmia käytännön työstä*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 144.
- Pääkkönen, Hannu (2006) Vapaaehtoistyö, naapuriapu ja sosiaalinen kanssakäyminen. Teoksessa Laura Issakka (toim.) *Sosiaalinen pääoma Suomessa – tilastokatsaus*. Helsinki: Tilastokeskus, 45–52.
- Rönkä, Anna Reetta (2017) *Experiences of Loneliness from Childhood to Young Adulthood. Study of the Northern Finland Birth Cohort 1986*. Oulun yliopisto. ACTA UNIVERSITATIS OULUENSIS, E. Scientiae Rerum Socialium, 172
- Saari, Juho (2016) Suomalainen yksinäisyys. Teoksessa Juho Saari (toim.) *Yksinäisten Suomi*, Helsinki: Gaudeamus, 33–51.
- Souto, Anne-Mari (2014) ”Kukaan ei kysy, mitä mulle kuuluu.” Koulutuksen keskeyttäjät ja ammatilliseen koulutukseen kuulumisen ehdot. *Nuorisotutkimus*, 32 (4), 19–35.
- Toiviainen, Sanna (2018) Sopeutumista, sitkeyttä ja selviytymistä: Nuorten relationaalinen toimijuus siirtymissä marginaalista kohti valtavirtoja. *Nuorisotutkimus* 36 (4), 35–49.
- Törrönen, Maritta & Vornanen, Riitta (2002) Emotionaalinen huono-osaisuus peruskoululaisten kokemana syrjäytymisenä. *Nuorisotutkimus* 20 (4), 33–42.
- Välimäki, Vesa & Kivijärvi, Antti & Aaltonen, Sanna (2019) The links between structural and social marginalisation – social relations of young Finnish adults not in employment or education. *Journal of Youth Studies*, <https://doi.org/10.1080/13676261.2019.1676884>.
- Wanberg, Connie (2012) The individual experience of unemployment. *Annual review of psychology* 63, 369–396.
- Weiss, Robert S. (1973) *Loneliness: the experience of emotional and social isolation*. Cambridge, MA: The MIT Press.
- Wrede-Jäntti, Matilda M. E. (2018) Suhdetyön merkitys nuoren onnistuneen työpajajakson taustalla. Teoksessa Gissler, Mika & Kekkonen, Marjatta & Känkänen, Päivi (toim.) *Nuoret palveluiden pauloissa: Nuorten elinolot -vuosikirja 2018*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos & Nuorisotutkimusseura & Valtion nuorisoneuvosto.
- Zarrett, Nicole & Eccles, Jacquelynne (2006) The Passage to Adulthood: Challenges of Late Adolescence. *New Directions for Youth Development* 111, 13–28.

Nuorten miesten luottamus- ja epäluottamuskokemukset nuoren tulevaisuuden raamittajina

Eija Raatikainen & Jaana Poikolainen

Artikkelissa tarkastellaan nuorten luottamuskokemuksia, sillä sosiaalinen luottamus liittyy toimiviin ihmissuhteisiin ja ihmisen kykyyn toimia osana ryhmää ja yhteisöä. Aineisto on kerätty työpajanuoria (N=24) haastatellen vuosina 2017–2018 Kouvolassa ja Helsingissä. Analyysi on toteutettu sisällönanalyysillä. Artikkelissa kysytään, mitä nuoret kertovat 1) luottamuksesta ihmisiin ja sen merkityksestä elämässään sekä 2) epäluottamuksesta elämässään ja millaisia selviytymiskeinoja he ovat käyttäneet epäluottamuskokemuksia kohdatessaan. Tulosten mukaan nuoret luottavat läheisiin ihmisiin, vaikka luottamus kuvataan asiaksi, joka pitää ansaita. Epäluottamuskokemuksista selviytymiseksi nuoret tuovat esille monia erilaisia keinoja, sekä kognitiivisia että praktisia. Tutkittaessa nuorten ajatuksia luottamuksesta voidaan todeta, että tämän tutkimuksen nuoret puhuvat perheeseen ja läheisiin ihmissuhteisiin liittyvästä luottamuksesta enemmän kuin ystäviin liittyvästä luottamuksesta. Luottamus muihin kuin perheenjäseniin pitää tutkimuksessa mukana olleiden nuorten mukaan ansaita. Tämä kertoo luottamukseen liittyvästä varovaisuudesta ja sen ehdollisesta luonteesta. Luottamukseen liittyy aina riski, joka ilmenee tuloksissa enemmän suhteessa perheen ulkopuolisiin ihmissuhteisiin. Ymmärrystä luottamuksesta ja sen moninaisesta luonteesta sekä luottamuksen voimavaraistavasta luonteesta voidaan hyödyntää ohjaustyössä tuettaessa nuoria heidän omien luottamusvoimavarojen löytämisessä. Tutkimus on toteutettu *Matti – Miesten matkat työhön* -hankkeessa (ESR 2016–2018).

Asiasanat: sosiaalinen luottamus, epäluottamus, osaaminen, nuoret

Nuorten kertomukset luottamuksesta eivät rakennu tyhjiössä, vaan kertomusta tuotetaan tiettyssä yhteiskunnallisessa ajassa ja kehyksessä. Viime aikoina onkin käyty keskustelua toimijuuden ylikorostamisesta, ja tähän liittyy kysymys siitä, missä määrin nuorilla on mahdollisuus vaikuttaa omaan elämäänsä. (Giardiello & Capobianco 2019.) Luottamus on tärkeää yksilön pärjäämiselle (Pekkarinen & Myllyniemi 2017, 89). On myös osoitettu, että yhteisöissä, joissa ihmiset luottavat toisiinsa, kollektiiviset ongelmat ovat helpommin ratkaistavissa (Ostrom 2003; Justwana, Bakker & Berejikian 2018).

Nuorten jääminen syrjään, tai syrjäyttämisen yhteiskunnasta, on haaste sekä yksilöllisellä että kansallisella tasolla (Holte 2017). Mikäli tutkimuksen kohteena olisi tässä esimerkiksi kansallisen tason hyvinvointipalvelut, olisi mielekästä käyttää institutionaalisen luottamuksen käsitettä (Heino 2016; Honkanen, Poikolainen & Karlsson 2018). Tutkittaessa yksilöiden luottamusta siihen, etteivät heille tuntemattomat ihmiset tarkoituksellisesti halua aiheuttaa heille haittaa, käytetään käsitteparia yleistynyt luottamus (Kouvo 2014). Tässä artikkelissa tutkimuksen kohteena on erityisesti mikrotason ilmiö ja kiinnitytään käsittepariin sosiaalinen luottamus, sillä tällä on tärkeä asema nuorten aikuisten päivittäisessä vuorovaikutuksessa (Lee, Jolle & Krabbendam 2016). Skandinaviassa raportoidaan yleensä sosiaalisen luottamuksen tason olevan korkea. Sosiaalisen luottamuksen on todettu rakentuvan iän myötä, mutta edelleen tutkimus nojaa pääasiassa aikuisiin kohdistuvaan tutkimukseen ja tämän vuoksi on esitetty, että erityisesti nuorten luottamuksen tutkimusta tarvitaan lisää. (Abdelzadeh & Lundberg 2017.) On myös todettu, että Suomen nuorison sosiaalisessa luottamuksessa on tapahtunut nopeaa heikkenemistä (Pekkarinen & Myllyniemi 2018, 70).

Artikkelissa tarkastellaan nuorten merkityksellisiä luottamus ja epäluottamuskokemuksia *Matti – Miesten matkat työhön* -hankkeen (ESR 2016–2018) toteuttamille pajoille osallistuneiden nuorten kokemusten perusteella. Aineistot on hankittu haastattelulla 24:ta pajatoimintaan osallistunutta nuorta Helsingissä ja Kouvolassa ja analysoitu teoriaohjaavalla sisällönanalyysillä. Artikkelissa vastataan siihen, mitä nuoret kertovat 1) luottamuksesta ja sen merkityksestä elämäänsä sekä 2) epäluottamuskokemuksistaan ja millaisia selviytymiskeinoja he ovat käyttäneet niitä kohdatessaan.

Luottamuksen kehittyminen ja siihen vaikuttavia tekijöitä

Pohdittaessa luottamusta ja sen kehittymistä, voidaan todeta, että luottamuksen kehittämisessä ihminen sosiaalistuu luottamukseen lähiyhteisössään (Sztompka 1999; Justwana, Bakker & Berejikian 2018). Tämä tarkoittaa sitä, että hän joko oppii luottamaan tai olemaan luottamatta (Lee, Jolles & Krabbendam 2016). Kun ihminen luottaa muihin ihmisiin, hänelle syntyy myös kyky ja taito luottaa. Luottamus auttaa kestämaan erilaisuutta ja elämän pettymyksiä (Sztompka 1999). Luottamukseen kuuluu kyky ottaa riski luottettaessa toiseen ihmiseen (Sztompka 1999), sillä vuorovaikutussuhteissa asiat eivät aina välttämättä suju odotetusti. Luottamus liittyy myös sosiaaliseen pääomaan ja sen rakentumiseen (Abdelzadeh & Lundberg 2017). Putnam (2000) on esittänyt, että sosiaalinen pääoma on yhteisöllistä ja se liittyy yksilöiden sosiaalisiin verkostoihin sekä niissä syntyviin vastavuoroisuuden normeihin ja luottamukseen. Sosiaalisen pääoman tukipilarina pidetäänkin juuri luottamusta (Coleman 1988; Putnam 2000; Ilmonen & Jokinen 2002; Abdelzadeh & Lundberg 2017). Ideaalitalan-

teessa ihminen voi hyötyä sosiaalisesta pääomasta esimerkiksi hakiessaan töitä (Putnam 2000, 20). Coleman (1988) on todennut, että sosiaalinen pääoma on merkityksellinen yhteisön tiivyyttä tai perheen sisäistä yhteyttä selittävä tekijä. Tällöin sosiaalista pääomaa muodostuvissa ryhmissä ja niiden sosiaalisissa suhteissa on kolme merkittävää tekijää. Nämä ovat 1) vastuunjakautuminen (odotukset ja vaatimukset), jotka ovat riippuvaisia luottavuudesta, 2) toimintaa edistävä informaatio ja 3) sanktioin säädellyt normit. Luottamus on sosiaalisen pääoman keskeisin osa-alue, tässä tutkimuksen kohteena on erityisesti sosiaalinen luottamus.

On myös todettu, että sosiaalisella kontekstilla on vaikutusta ihmisten väliseen luottamuksen tasoon (Justwana, Bakker & Berejikian 2018). Luottamus kehittyy lapsuudesta aikuisuuteen tasoittuen myöhäisessä aikuisuudessa (Sutter & Kocher 2007). Van den Bosin, Westenbergin, Dijken ja Cronen (2010) mukaan varhaisaikuisuuteen kuuluu se, että oppii paremmin ymmärtämään oman, muiden ihmisten ja yhteisön erilaisia näkökulmia. Luottamuksen yhteiskunnallisuutta ja ajalle ominaisuutta voidaan tarkastella sosiaalistumisen ja oppimisen lisäksi sukupolvien välisenä ilmiönä. Suomalaisten nuorten miesten luottamus on keskimäärin hieman heikompaa kuin nuorten naisten, vaikkakin erot ovat viime vuosina pienentyneet (Pekkarinen & Myllyniemi 2017, 90). Myös nuorten koulutustasolla on tutkitusti vahva yhteys sosiaaliseen luottamukseen eli ihmisiin luottamiseen. Kynnisiimpiä ovat työttömät ja yrittäjät. Edellisten lisäksi perhetaustan vaikutus lapsuuden ajan lastensuojelun asiakkuuteen heijastuu nuorten heikkoon luottamukseen. Nuoret, jotka uskovat pystyvänsä vaikuttamaan elämänsä kulkuun, ovat taipuvaisia luottamaan toisiin ihmisiin. (Myllyniemi 2016.) *Nuorisobarometrin* (2016) mukaan on ollut havaittavissa, että pojilla luottamuksen

lujittuminen iän karttuessa ei ole ollut yhtä todennäköistä kuin tytöillä (Myllyniemi 2016).

Luottamus ihmissuhteissa

Maunun (2018) mukaan sosiaalista luottamusta voidaan tarkastella esimerkiksi yhteisöllisyyden keskeisenä olomuotona tai ryhmätason vuorovaikutuksessa muodostuvana ilmiönä. Luottamus liittyy toimiviin ihmissuhteisiin ja ihmisen kykyyn toimia osana ryhmää tai yhteisöä. Luottamus luo ihmisten välille turvallisuutta ja ennustettavuutta. Luottamus on usein tiedostamatonta, kunnes se menetetään. Toisaalta luottamuksessa on myös sen patologinen puoli, joka Frowen (2005) mukaan ilmenee siten, että jos ihminen luottaa kaikkiiin, kukaan ei luota häneen. Luottamukseen ajatellaan liittyvän ihmisten odotuksiin muiden käyttäytymistä kohtaan (Hardin 1996). Luottamukseen kuuluu olennaisena osana ihmisten välinen tuttuus (Luhmann 1979), yhteisesti jaetut arvot ja kulttuuri. Usein luottamuksen ajatellaan kuitenkin olevan ihmisen henkilökohtainen asia liitettynä hänen persoonallisuuteensa, yksilöllisyyteensä ja osaksi identiteetin rakentamista (Rotter 1980). Luottamus mahdollistaa avoimen kommunikaation (Davis 2008, 3). Se on liitettävissä myös optimistiseen asenteeseen (Jones 1996), sillä kun ihminen luottaa, hänellä on Govierin mukaan (1993) positiivinen asenne ja positiiviset odotukset muita ihmisiä kohtaan. Luottamuksen rakentaminen vie aikaa (Raatikainen 2015), ja siksi tähän kiinnitettiin erityistä huomiota, kun Matti-hankkeen pajatoimintaa toteutettiin nuorten kanssa.

Luottamuksesta voidaan puhua asenteena tai valintana (Li 2012). Ihmisellä on täten oltava kyky olla riippuvainen muista ihmisistä ja ottaa ihmissuhteissa riskejä (Govier 1993). Luottamus edellyttää luottamusta toteutu-

akseen (Hawley 2014), vaikkakin ihminen voi kuitenkin luottaa, samaankin ihmiseen, eriaikaisesti eri tilanteissa (Govier 1993, 105). Luottaessaan toiseen ihmiseen hän uskoo jotakin itselleen tärkeää toisen ihmisen huolehdittavaksi (Hawley 2014, 4). Ihminen tuo käsillä olevaan luottamustilanteeseen tahdon sitoutua altruistiseen ihmissuhteeseen, mikä perustuu aikaisempiin positiivisiin kokemuksiin luottamuksesta (Simpson 2007). Samanmielisten ihmisten on todettu luottavan enemmän myös vieraisiin ihmisiin (Freitag & Bauer 2016, 473). Nuorten kohdalla myös vanhempien koulutustaso on selvästi yhteydessä luottamukseen. Se, että ainakin toisella vanhemmalla on korkeakoulutus, ennustaa lapselle keskimääräistä vahvempaa sosiaalista luottamusta (Pekkarinen & Myllyniemi 2017, 91.) Euroopan tasolla luottamuksen on kuitenkin todettu kehittyneen esimerkiksi 18–24-vuotiailla toisen asteen opiskelijoilla positiiviseen suuntaan (European Quality of Life Survey 2016, 81.) Myös esimerkiksi Derksin, Leen ja Krabbendamin (2014) tutkimuksessa nuorten miesten luottamus näyttöytyi vahvempana kuin naisten.

Epäluottamus ja sen seuraukset

Epäluottamukseen kuuluu Tromanin mukaan (2000) epäily, vierauden tunne, vihamielisyys ja erillisyyttä sekä vähättelevyys ja turvattomuus. Luottamus on liitettävissä riskin ja toiminnan väliseen yhteyteen, niiden vaikuttaessa toinen toisiinsa (Luhmann 1988, 97, 100). Kortteisen ja Elovainion (2012) tutkimuksen mukaan vanhemman yhteisöllinen disintegraatio eli epäluottamus yhteisön kantavaan voimaan periytyy herkästi jälkipolville. Epäluottamus synnyttää turvattomuutta, kun taas vähäinen luottamus ilmenee lähinnä huolestuneisuutena tai epävarmuutena. Luottamuksensa menettäneet

ihmiset ovat monella tavoin haavoittuvampia, erityisesti vastoinikäymisten edessä (Kortteinen & Elovainio 2012).

Ihminen kokee monia tunteita ihmissuhteissaan, esimerkiksi pettyessämme tunnemme haavoittuvuutta tai katkeruutta (*reactive attitudes*) (Holton 1994, 66). Kun ihminen luottaa toiseen ihmiseen, hän ottaa itse samalla riskin olla haavoittuvainen, koska tämä toinen ihminen ei välttämättä käyttäydykään sovitulla tavalla. Tämän epävarmuuden kohtaaminen vaatii itseluottamusta. Ihmisten välinen epäluottamus aiheuttaa varovaista ja epäilevää vuorovaikutusta, jolloin vuorovaikutuksen epäluotettavuus voi aiheuttaa sen, että kiinnitetään enemmän huomiota omaan ahdistukseen ja pelon hallintaan kuin omien ajatusten esille tuontiin. Ihminen esimerkiksi miettii, kenen kanssa ja mitä hän puhuu. Huomio on enemmän toisten ihmisten tarkkailemisessa kuin itsessä (Tschannen-Moran & Hoy 2000). Epäluottamus on myös kahlitsevaa, siihen tuhlautuu resursseja ja energiaa (Ilmonen & Jokinen 2002, 95). Ihminen, joka ei luota muihin, ei välttämättä itse ole epäluotettava tai toimi epäluotettavasti. Ihmiset, joilla on itseluottamusta, kokevat itsensä tyytyväisemmiksi, menestyvät paremmin työssä ja ihmissuhteissa ja myös heidän terveytensä on parempi. (Lyubomirsky ym. 2005.) Nuorten tyytyväisyys on yhteydessä tulevaisuuden odotuksiin, lähisuhteisiin, suojaan, terveydestä huolehtimiseen ja itsensä kehittämiseen (Alkire 2002, 185). Epäluottamukseen saattaa kuulua negatiivinen asenne toista ihmistä kohtaan ja epäily positiivisten motiivien puuttumisesta (Hawley 2014, 6). Esimerkiksi kun hanketta esiteltiin nuorten pajoilla, eräs nuorista kysyi: ”Miksi te olette täällä, koska me ollaan syrjäytyneitä, vai?”

Nuoren päätökseen luottaa toiseen ihmiseen vaikuttavat ”todisteet” tämän toisen ihmisen luotettavuudesta, hänen maineensa,

esiintymistapansa ja niiden ilmeneminen. Lisäksi luottamusajatteluun vaikuttavat lopputuloksen kannalta keskeiset edut ja haitat sekä menetykset. Rationaalinen luottamus on kaikista tyyppillisin luottamuksen laji. (Davis 2008, 15.) Myös toisen ihmisen taholta kohdistuva vihaisuus ja yksilön kontrollikyvyn heikkous vaikuttavat ihmisen luottamuskokeuksiin merkittävästi enemmän kuin tunteiden luonne persoonallisella tasolla (Dunn & Schweitzer 2005). Epäluottamukseen puolestaan liittyvät usein täyttymättömät odotukset (Hawley 2014, 1) muita ihmisiä kohtaan. Tyytymättömmimpiä nuoria ihmissuhteisiinsa ovat vieraskieliset, yksin asuvat, heikosti toimeentulevat, työttömät ja koulutuksen ulkopuolella olevat (Pekkarinen & Myllyniemi 2017).

Tutkimuksen toteutus

Tutkimusympäristö

Tässä artikkelissa tarkastellaan luottamusta *Matti – Miesten matkat työhön* -hankkeen (ESR 2016–2018) toteuttamille pajoille osallistuneiden nuorten kokemusten perusteella. Pajat toteutettiin ja aineistot hankittiin casekaupunkien Nuorten työpajoilla, jotka ovat vakiinnuttaneet asemansa nuorten palveluissa. Suomessa nuorten työpajojen tavoitteena on saattaa nuoria eteenpäin tilanteesta, jossa he ovat olleet ennen työpajoille tuloaan eli pääsyy hakeutua tai ohjautua pajoille on ollut työttömyys tai se, ettei nuori ole koulutuksessa tai harjoittelussa. Toimittaessa nuorten työpajoilla törmätään nopeasti henkilöiden väliseen luottamukseen, joka on edellytys sille, että voidaan suunnitella ja toteuttaa nuorten voimavaraistumista ja elämänhallintaa tukevaa toimintaa. Myös sillä on merkitystä nuorten luottamuskokemusten rakentumiseen, miten nuoret kohdataan erilaisissa palveluissa (Hon-

kanen, Poikolainen & Karlsson 2018), joista nuorten työpajatoiminta on eräs esimerkki. Luottamus, ja sen rakentaminen on olennainen tekijä toteutettaessa toimintaa sellaisten nuorten kanssa, joihin ei esimerkiksi ennen pajatoimintaa ole ollut sidettä.

Tutkimukseen osallistui työpajanuoria Helsingissä ja Kouvolassa (N=24) vuosina 2017–2018. Nuori tulee työpajalle pääsääntöisesti viranomaisen tai julkista tehtävää hoitavan tahon ohjaamana. Nuori voi myös hakeutua oma-aloitteisesti työpajalle. (Nuorisolaki 1285/2016, 13§.) Työpajatoiminta asemoituu julkisen sektorin palvelukokonaisuudessa sosiaalialan palveluiden ja nuorisotyön sekä avointen koulutus- ja työmarkkinoiden välimaastoon. Nuorten työpajatoimintaan osallistuu vuosittain Suomessa noin 25 770 valmentautujaa. (Bamming 2017.) Toiminta perustuu nuorisolakiin ja se on osa nuorisotakuuta, jonka tavoitteena on tukea peruskoulun päättäneelle nuorelle jatkokoulutuspaikka. Työpajat on tarkoitettu alle 29-vuotiaille nuorille, jotka tarvitsevat tukea työelämään, elämänhallintaan ja/tai koulutukseen liittyvissä asioissa. Lisäksi toiminnan tarkoituksena on edistää nuoren itsenäistymistä ja osallisuutta yhteiskuntaan. Nuoren valmennus tapahtuu tekemällä työtä, vaikkakin työpaja on samalla Valtakunnalliseen työpajapedagogiikkaan perustuva oppimisympäristö. (Nuorisolaki 1285/2016 § 13.) Työpajajakso työpajoilla kestää keskimäärin 5 kuukautta. Nuoret työskentelevät pajoilla kuitenkin varsin eri pituisia jaksoja, myös viikoittaiset tuntimäärät vaihtelevat (Bamming & Hilpinen 2018). Työpajoilla työskentelevät nuoret eivät olleet ennen nuorten työpajoille hakeutumista työelämässä tai koulutuksessa vaan työttömiä.

Helsingin kaupungilla on yhteensä seitsemän nuorten työpajaa ja Kouvolassa on kaksi. Tutkimuksessa oli mukana yksi työpaja kummastakin kaupungista.

Aineiston hankinta ja analyysi sekä tutkimusetiikka

Tutkimuksessa päädyttiin laadulliseen lähestymistapaan, koska haluttiin kuulla nimenomaan *Matti*-hankkeeseen osallistuneiden nuorten käsityksiä luottamuksesta ja siihen vaikuttavista tekijöistä. Hankkeessa toteutettiin elämänkulkupajoja, joissa yleisenä tavoitteena oli edesauttaa nuorten työllistymistä ja kouluttautumista. Pajoihin osallistui hankehenkilöstön lisäksi pajojen valmentajia ja vapaaehtoisia mentoreita, joista jälkimmäiset kertoivat nuorille työ-, koulutus- ja työttömyyspoluistaan. Kertomusten pohjalta keskusteltiin nuorten kanssa. Tämä toimintatapa antoi hyvän pohjan haastatteluille. Haastattelussa käytettiin puolistrukturoitua haastattelurunkoa. Haastatteluun osallistui työpajoilla työskenteleviä nuoria miehiä Kouvolassa (N=14) ja Helsingissä (N=10). Hanke oli suunnattu nuorille miehille, sillä heidän työllistymisensä on molemmissa case-kaupungeissa haasteellista. Haastattelun yhteydessä nuorten kanssa keskusteltiin myös muutaman luottamukseen liittyvän väittämän pohjalta, jolloin heitä pyydettiin ensin arvioimaan väittämän sisältöä asteikolla 1–10 (ks. Kramer 1999). Esimerkkinä käytettiin väittämää: ”Luotan helposti muihin ihmisiin.” Tämän tavoitteena oli johdatella aiheeseen ja jatkaa nuoren vastauksen perusteella aiheesta keskustelua. Haastattelu sisälsi luottamusteeman lisäksi myös muita teemoja, kuten nuorten palvelut, terveys ja työpajatoiminnan arviointi.

Tässä artikkelissa keskitytään nuorten kokemuksiin luottamuksesta heidän itsensä sanoittamana ja määrittelemänä. Sosiaalisella luottamuksella tarkoitetaan nuorten kokemaa ihmisiä kohtaan tuntemaa luottamusta ja epäluottamusta. Artikkelissa fokusoidaan siis nuorten itsensä kertomana luottamukseen eli luottamuksellisiin ja epäluottamuksellisiin

tilanteisiin, joista haastatteluissa kerrottiin (tilanteet, kokemukset ja muistot, jotka valittiin) sekä niihin liittyvistä merkityksistä tai niihin liittyneistä seurauksista. Tämän vuoksi käytämme sosiaalisen luottamuksen lisäksi myös ’pelkkää’ luottamuksen ja epäluottamuksen käsitettä. Tutkimuksen keskiössä on nuorten itsensä käsitteelle antamat merkitykset.

Tutkimuksessa haastattelujen litterointi ostettiin hankkeen ulkopuoliselta taholta. Aineistoa kertyi yhteensä noin 200 sivua. Aineiston analyysi suoritettiin teoriaohjauksella sisällönanalyysillä (Robson 2011, 474). Aineistoa analysoitiin luokittelen kertomusten sisältöjä tutkimuskysymysten ohjaamana. Tutkimuksessa hyödynnettiin myös narratiivista lähestymistapaa (Robson 2011; Rudrum 2005), joka tarkoittaa tässä tutkimuksessa sitä, että nuorten puhe ymmärrettiin tapana kertoa ja jäsentää omaa maailmaansa ja identiteettiään kertomuksellisuuden avulla. Narratiivinen lähestymistapa tarkoitti siis tutkimusorientaatiota, jossa nuorten puhe haastattelussa nähdään tapana jäsentää elämää ja kokemuksia, kertoa luottamukseen ja epäluottamukseen liittyviä kokemuksia ja tapahtumia. Analyysissa edettiin teemallisesti luottamus ja epäluottamus -teemojen, redusoinnin ja klusteroinnin kautta yhteisten tarkempien alateemojen löytämiseen ja tutkimustulosten luomiseen.

Tutkimusaineiston hankinnassa ja analyysissä noudatettiin hyviä tieteellisiä käytäntöjä ja tutkimuseettisiä periaatteita (Walby & Luscombe 2017) ja noudatettiin yleisiä Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK 2019) ohjeita. Tutkimusluvut haettiin tutkimukseen osallistuvilta organisaatioilta ja tutkimusosuudesta informoitiin hankkeeseen osallistuvia eri organisaatioiden työntekijöitä hankkeen alkaessa. Tietoista suostumusta vahvistettiin antamalla riittävästi tietoa koko hankkeesta ja sen tavoitteista. Kirjalliset tutkimusluvut pyydettiin kaikilta tutkimukseen

osallistuvilta. Kaikki hankkeen organisoimille pajoille osallistuneet nuoret eivät osallistuneet haastatteluun, sillä osallistuminen oli luonnollisesti vapaaehtoista.

Tutkimusaineiston hankinta toteutettiin tutkijatriangulaatiolla. Aineiston hankintaan osallistui neljä haastattelijaa, ja he käyttivät tukena teemahaastattelurunkoa. Haasteeksi osoittautui luottamusteeman syventäminen aineiston hankinnan aikana, koska samassa haastattelussa etsittiin vastausta myös muihin tutkimuskysymyksiin. Vaikka aineisto oli runsas, olisi se voinut olla rikkaampaakin, jos käsiteltäviä teemoja olisi ollut vähemmän. Lisäksi heräsi kysymys luottamuksesta tutkimusaiheena, sillä se on hyvin tilannesidonnainen ja henkilökohtainen asia (ks. Justwana, Bakker & Berejikian 2018). Nuoret eivät kertoneet epäluottamuksesta kovin syvästi tai perusteellisesti. Tämä saattoi johtua aiheen arkaluontoisuudesta ja negatiivisesta muistosta tai omasta (Baier 1986) haavoittuvaisuudesta. Ymmärrettävää on myös se, että hankalista epäluottamuksen kokemuksista ei ole helppo kertoa vieraalle. Vaikuttiko tämä siihen, että nuoret kertoivat enemmän luottamus- kuin epäluottamuskokemuksista? Tässä kohdassa on kyse luottamuksesta myös tutkijan ja nuoren välillä. On mahdollista, että nuori on halunnut antaa tutkijoille positiivisemmän kuvan luottamuksesta kuin millainen se todellisuudessa on ollut (ks. Honkanen, Poikolainen & Karlsson 2018).

Myös haastattelukontekstilla on merkitystä siihen, mitä ja miten nuoret kertovat luottamuksesta. Tätä teemaa sivuttiin muutamaan otteeseen työpajojen aikana, ja luottamusta rakennettiin myös läsnäololla pajoilla. Monet haastatelluista nuorista suhtautuivat haastattelijaan institutionaaliseen kontekstista huolimatta varsin avoimesti ja luottavaisesti. Nuorille luvattiin, ettei heitä koskevaa tietoa luovuteta viranomaisille ja että kaikki tunnistamiseen liittyvät asiat poistetaan artikkelei-

den teksteistä. Luottamuksesta haastattelijaan osoitti muun muassa se, että nuori saattoi kertoa elämästään asioita, joita hän ei omien sanojensa mukaan ollut kertonut aiemmin muille.

Kriittisesti ajatellen tutkimuksen tulosten rajallisuus tulee myöntää, sillä tutkijoiden kontakti nuoriin oli lyhytkestoinen, vieraanvarainen ja melko etäinen. Tämä johtui siitä, että tutkijat vierailivat pajoilla pääasiassa tekemässä haastatteluja. Vierailut tutkimusaineiston kontekstina puoltaa ajatusta, jonka mukaan nuorien 'vieraanvaraisuus' on vaikuttanut siihen, millaisen narratiivinen (tarinan) he ovat valinneet itsestään kerrottavan tutkijalle. Toisaalta Kouvolassa yksi tutkijoista myös ohjasi osittain nuorten työpajoja hankkeen aikana ja oli näin ollen nuorille tuttu. Nuorten vaikutti olevan melko helppoa puhua tutkijalle, mutta silti on muistettava, että he tuottavat puheessaan myös kulttuurista tarinaa kertoessaan elämästään (Brunila & Siivonen 2016; Gardiello & Capobianco 2019).

Myös työpajakonteksti institutionaalisenä kontekstina määrittää sitä mitä, miten ja mistä kerrotaan. Nämä rajoitukset on hyvä tunnistaa. Työpajakonteksti on työssä ja työhön oppimisen konteksti, jossa opetellaan työelämätaitoja. Ymmärrettävästi tämä konteksti myös mahdollistaa nuorten puheen irtautumisen syrjäytyneen nuoren leimavasta kategoriasta, mikä on nuoren kannalta hyvä asia (Holte 2017), ja antaa mahdollisuuden kertoa menestyvän nuoren tarinaa. Näidenkään nuorten tunnustusvelvollisuutta yhteiskunnassa ei voi kieltää. On siis ymmärrettävää, että tulosten positiivinen sävy voi heijastaa hetkellistä turvallisuuden ja tunnustuksen tilaa, ”olen kiinnittynyt työpajaan”. Tällöin nuoret myös haluavat antaa itsestään vahvemman kuvan - samalla luoden vahvempaa ja pärjäävämpää identiteettiä. Aineistoa tulkittaessa tulee huomioida tutkimuksen narratiivinen luonne, keneen kerronnalla

halutaan vaikuttaa ja millainen kuva itsestä halutaan antaa (Brunila & Siivonen 2016). Kuten Gardiello ja Capobianco (2019) ovat todenneet, nuorten kertomuksia tutkittaessa ilmenee epistemologinen harha, sillä elämän subjektiiviset ja objektiiviset dimensiot limityivät muodostaen kokonaisuuden.

Luottamus ja sen merkitys nuorille

Ensimmäisellä tutkimuskysymyksellä selvitimme, mitä nuoret kertovat luottamuksesta ja sen merkityksestä elämässään. Tulosten mukaan nuoret luottavat yleisesti ottaen vahvasti muihin ihmisiin. Kysyttäessä luottamuksesta ja rehellisyydestä, he kertoivat, että ihmiset ovat enemmän rehellisiä kuin luotettavia. Joukossa oli myös kuvauksia, joiden mukaan ihmiset eivät ole lainkaan luotettavia eivätkä rehellisiä. Tulos on samansuuntainen uusimman *Nuorisobarometrin* (2018) mukaan, jonka mukaan nuorten optimismi on lisääntynyt.

Läheisiin ihmissuhteisiin liittyvä luottamus on usein tunteisiin ja kiintymykseen perustuvaa luottamusta. Sen vastakohtana pidetään rationaalista luottamusta, joka liittyy vähemmän läheisiin luottamuksellisiin ihmissuhteisiin, mutta liittyy esimerkiksi asiantuntijuuteen (Lewis & Weigert 1985). Useimmat tutkimukseen osallistuneet nuoret kertoivat pystyvänsä luottamaan läheisiin ihmisiin. Kaikista luotettavimpina ihmisinä nuoret mainitsivat perheenjäsenet tai ystävät, jolloin luottamukselliset ihmissuhteet perustuivat kiintymykseen. Luottamuksellisiin ihmissuhteisiin liittyi myös ajatuksia siitä, että ihmiset käyttäytyvät toistensa parhaaksi ja heidän asenteensa muita kohtaan on huolehtiva. He huolehtivat, eivätkä aiheuta harmia (Baier 1986). Nuoret kuvasivat tapaansa olla luotettava ihminen pitämällä heille kerrotun tiedon itsellään eivätkä tavoittelemalla omaa

etuaan. Luottamuksellisiin ihmissuhteisiin ei tällöin liity toiseen ihmiseen kohdistuvaa harmin aiheuttamista, manipulointia tai häpäisyä (Rotenberg, Fox, Green, Ruderman, Slater, Stevens & Carlo 2005).

Jos mulle on kerrottu luottamuksellist tietoo ja tällasii, ni ne on, tilanteit missä voi olla epärehellinen, missä voi olla, missä voi valehdella. Totta kai kuten me jokainen tiedetään että kun on salaisuuksii meillä kaikilla, ni sitte, niitä pitää pitää salassa, ja mitkä ei kuulu muitten ihmisten korville. (NK7)

Kyl mä uskon et suurin osa ihmisist on, luotettavii. Tietysti on just niitä ketkä, valehtelee ja, ei välitä muusta ku omasta perseestään. (N3)

Tämän tutkimuksen tulokset ovat melko samansuuntaisia *Nuorisobarometrin* (Myllyniemi 2016, 27) kanssa, jonka mukaan nuorille kaikkein arvokkainta elämässä ovat läheiset ihmiset ja ystävät. Yksilön kyky luottaa muihin ihmisiin on edellytys toimiville ihmissuhteille, ihmisen kyvyllä luoda ja ylläpitää ihmissuhteita ja ystävyyttä sekä huolehtia toisista ihmisistä (Baier 1986). Analyysi osoittaa, että nuorten kuvauksissa läheisillä ihmissuhteilla oli tärkeä merkitys heidän luottamuksellisissa ihmissuhteissaan. Läheisiin ihmisiin liittyvää luottamusta arvostetaan, ja tämä on tärkeä osa sosiaalista luottamusta, joka rakentuu varsin pysyväksi aikuisuuteen mennessä (Abdelzadeh & Lundberg 2017).

Ansaittu luottamus perustuu henkilön tuntemiseen

Vaikka nuoret toivat avoimesti esille luottamuksen läheisiin ihmisiin merkityksellisenä asiana, ei luottamusta kuitenkaan muihin ihmisiin, kuten vieraisiin, pidetty itsestään selvänä. Tuloksissa tuli selkeästi esille ajatus siitä, että luottamus täytyy ansaita tai sen voi saavuttaa vain ajan kanssa, jolloin toisen ih-

misen oppii ensin tuntemaan (ks. Luhmann 1979). Myös toisen ihmiseen tutustuminen oli siis kriittinen tekijä nuorten vastauksissa. Nuoret kuvasivat, kuinka he olivat valmiita luottamaan, mutta toisen ihmisen tunteminen ja häneen tutustuminen oli luottamuksen edellytys. Seuraavassa keskusteluotteessa tutkijan ja nuoren välillä tämä tulee selkeästi ilmi.

Haastattelija: Sä voit vaikuttaa. Luotan helposti muihin ihmisiin, tääl on se vähiten ja tääl on eniten. (Tutkija esittelee asteikkoa 1–10, jossa 10 osoittaa täyden luottamuksen)

Nuori: En tiedä laita vaikka siihen kuus. Luottamus pitää ansaita. Siinä perustelu.

H: Et kovin hyvin luota muihin ihmisiin.

N: Luotan sitten kun se on ansainnut luottamuksen kyllä.

H: Tää kertoo siitä että sul on epäluottamuksen kokemuksia. Varmaan meillä kaikilla on.

N: Mut kun se luottamus ei tule siinä sekunnissa. Ethän sä voi luottaa kenellekään kymmentä miljoonaa euroa käteen ja tuo mulle, osta mulle yks auto tuolta ja tuo se mulle tänne Suomeen niin se on esimerkiks noin, että se pitää oppii tuntemaan ja sitten sä voit vasta antaa sille sen kymmenen miljoonaa jos sä tiedät ettei se lähe sen kymmenen miljoonan kanssa pois.

H: Et sä tavallaan sitten kun sä tunnistat et sä voit johonkin luottaa niin sitten sä luostat.

N: Nii kyllä.

Luottamukseen liittyi varauksellisuus. Nuoren tuli olla täysin varma luottamuksellisesta suhteesta, jotta hän uskalsi ottaa riskin ja luottaa (olla haavoittuvainen). Varmempaa oli olla luottamatta kehenkään eikä ainakaan luottaa liian vähäisen kokemuksen perusteella.

Eihän keneenkään voi luottaa näin vaan. Kyllähän se vaatii jonkun pohjan siihen. (NK1)

Koska ei ikinä pidä luottaa. Ei pidä ikinä luottaa vaan saman tien. Jos et sä tunne jotain ihmistä esimerkiksi niin emmä ainakaa luota sen sanaan. (N9)

Toiseen ihmiseen tutustuminen oli siis kriittinen kohta nuorten vastauksissa. Nuoret ku-

vasivat sitä, että he olivat valmiita luottamaan, mutta toisen ihmisen tunteminen ja häneen tutustuminen oli edellytys luottamukseen.

Silleen et kyl mä luotan, yleisesti pyrin luottamaan ihmisiin ja, koska, no jos on sillee ettei luota kehenkään ni sit, elämä voi olla aika, hankalaa ja tylsää ja yksinäistä. Pakko sitä on vaan luottaa ja, kyl mä koen et suurin osa ihmisist on aika luotettavii mut kyllä nyt tietysti on, varmaan joku, mitä sanois ehkä joku, jos mieltää vaik koko maailman väestön tietysti ku ihmiset on erilaisii joka paikas, kulttuurit ja uskonnot ja niin pois päin, maat mut. (N3)

Luottamusasenne avaa ovia vuorovaikutukseen, joka mahdollistaa luottamuksen rakentamisen. Luottamusasenne vaikuttaa myös käsityksiin muiden ihmisten tavoitteista, taidoista ja rehellisyydestä (Brewster & Railsback 2003). Eräessä haastattelussa tuntemisen ja tutustumisen sijaan luottamusta kuvattiin ihmisen sisäiseksi taidoksi, jolloin se perustuu intuitioon. Luottamusta pidetäänkin usein tiedostamattomana ja itsestään selvänä ilmiönä, kunnes tai jos se menetetään, kuten tässäkin tutkimuksessa todettiin.

Sillon ku mä silleen tunnen sen ihmisen et mä nään ulkoot päi aik hyvin et keneen pystyy luottaa. — yleensä huomaa ihmisistä kans samalla, et osaa lukee muit ihmisiä. (N10)

Luottamukseen liittyi nuorten mukaan oleellisesti myös rehellisyys, sillä nuoret kuvasivat usein ihmisiä yleensä ottaen rehellisiksi, mutta kuitenkin niin, että ihmisiä pidettiin enemmän luotettavina kuin rehellisinä. Rehellisyys nähtiin tilannekohtaisena. Nuorten kuvauksissa tuotiin esille ihmisten ahneus, tekosyyt ja kieroilu sekä viiteryhmä, jossa liikutaan. Vaikka ihmisiä pidettiin pääasiassa luotettavina ja rehellisinä, luottamusta ei pidetty itsestään selvänä. Vastauksista heijastui varuillaan olo (ks. Tschannen-Moran & Hoy 2000) ja tietoisuus mahdollisuudesta tulla loukatuksi.

Oikeamielisyys, kun ihminen tuntee sellasta sydämessään, oikeamielisyys, ni silloin, haluaa olla rehellinen ja sanoo toiselle että, rehellisesti mitä mieltä on, niin hyvässä kuin huonossa, eikä, oikeamielisyys. (NK 7)

Koska aika monet on todella ahneita. On todella semmosia ihmisiä kenelle sä annat, annat, annat, mutta he eivät anna takaisin. Niin aina keksitään joku tekosyy että miksi ei pystytä antamaan takaisin. (N3)

Kyl suurin osa mun kavereista on rehellisiä mut jotku on sellasia et ne, yrittää kierrellä kaikkee mahdollista. (N1)

Nuorten mukaan se, millaisissa ystäväpiireissä tai kaveriporukoissa liikkuu, vaikuttaa myös osaltaan siihen, kuinka luotettavana ja rehellisinä ihmisiä pidetään. Luottamuksellisissa suhteissa tuetaan toinen toisiaan. (Troman 2000; Justwana, Bakker & Berejikian 2018.) Analyysissa tuli esille, että nuoret eivät kokeneet joitakin ryhmiä kovinkaan luotettaviksi, mutta "tavallisia" kansalaisia ja työssäkäyvät henkilöt, kavereita ja perhettä he pitivät luotettavina.

Sehän riippuu ihan minkälaisis porukois liikkuu. Jos on sellanen normaali kansalainen joka pyörii, normaalien työssäkäyvien ihmisten kanssa ni se varmaan sanois et kaikki on luotettavii ja, rehellisii. Mut sit jos pyörii kaiken maailman epämäärästen, laitapuolen kulkijoiden kanssa ni sit taas, ei oo ihan samal taval. Sanotaan nyt vaikka kaheksan tohonkin. (NK3)

Luottamukselle on tyypillistä ihmisten välisen läheisyys sekä ihmisten välinen turvallinen ja hyväksyvä asenne. Erityisesti läheisissä ihmissuhteissa se on nuorille merkittävä voimavara. Luottamuksen itsestään selvänä pidetyn luonteen vuoksi sen merkitystä voi olla joskus jopa hieman hankala muistaa.

Epäluottamuskokemukset ja niistä selviytyminen

Toinen tutkimuskysymyksemme käsittelee sitä, mitä nuoret kertovat epäluottamuksesta ja siitä millaisia selviytymiskeinoja he ovat käyttäneet epäluottamusta kohdatessaan. Luottamukseen kuuluvat ihmisten odotukset toisiaan kohtaan (Govier 1993) ja aina nämä odotukset eivät tule täytetyiksi. Luottamus ja kontrolli ovat toistensa vastakkaisia ilmiöitä. Luottamukseen kuuluu kyky ottaa riskejä, sillä siihen ei kuulu kontrolli. Tällöin on mahdollista joutua petetyksi. Pettäjinä tai hylkääjinä saattavat olla juuri ne läheiset ihmiset, joihin luotetaan. (Frowen 2005, 38, 41.) Epäluottamus aiheuttaa turvattomuutta, kun taas vähäinen luottamus ilmenee huolestuneisuutena tai epävarmuutena. Suora epäluottamus voi olla pelkoa tulevasta.

Haastatellut nuoret kuvasivat epäluottamuskokemuksiaan erityisesti suhteessa parisuhteeseen, kavereihin tai perheenjäseniin. Epäluottamuksen he liittivät omien asioiden eteenpäin kertomiseen tai pettymyksenä läheisten käyttäytymiseen eli tilanteisiin, joissa joku läheinen oli pettänyt (Frowen 2005) heidän odotuksensa (Govier 1993). Epäluottamuskokemukset he liittivät siihen, pitävätkö ihmiset esimerkiksi salaisuudet tai yksityiset asiat muilta salassa.

Mul on vähän se et se tulee jopa kaveripuolelta että ei ne ihan, se suut valskaa välillä, ja sama on perheessä et jos sä jotain nyt kerrot vaikka isosiskolle nii aika se suu valskaa sinne omalle isälle ja sieltä se menee sitte muille. (N7)

On sit, joutunu pettymään paljo ihmisiin just vaikka ystäviinki. Tai vaikka, omaan tyttöystävään jos on justiin luottanut täysin. (NK1)

Epäluottamuksen kokemuksista kertoessaan jotkut nuorista toivat esille myös epäluottamuskokemusten seurauksia omassa elämäs-

sään. Koulutusvalintojen lisäksi negatiiviset epäluottamuskokemukset olivat erään nuoren kohdalla vaikuttaneet tähän päivään asti. Nuori kertoi, että hänen on edelleen vielä vaikea katsoa ihmisiä silmiin. Troman (2000) mukaan epäluottamukseen kuuluu erillisyyss ja turvattomuus.

Kyl se varmaan, sen verran vaikuttanu et, mul on semmonen ongelma on vaikee kattoo ihmisiä silmiin. Mua alkaa ahdistaa tosi helposti jos mä en tunne niitä. Mul menee ain tietty aika, ennen ku mä uskallan kattoo toisiin ihmisiin silmiin. Se on kai just joku semmonen, vähän jääny jostain tommostest luottamusasioista, jääny semmonen, mikä se on, post-traumatic stress disorder -juttu kaikist noista, lapsuuden kiusaamisista. (N4)

Pettymyksistä opitaan ja kasvetaan

Nuoret kertoivat myös siitä, kuinka he olivat oppineet ymmärtämään menneisyyden tilanteita eri tavalla. Elämänkokemus oli antanut asioihin uutta perspektiiviä, myös suhteessa luottamukseen. Nuoruuden he näkivät elämänvaiheena, johon saattoi liittyä epäonnistumisia ja mokia, tilanteita, jotka 'ikään kuin' kuuluvat nuoruuteen. Kysyttäessä nuorten kokemuksia ratkaisukeinoista, joita he olivat käyttäneet selviytyäkseen vaikeista luottamukseen liittyvistä tilanteista, he toivat esille seuraavanlaisia ratkaisuja: aikuistuessa lapsuuden ja nuoruuden asioihin saa uutta näkökulmaa, itseä loukanneet ihmiset ollaan valmiita jättämään omassa elämässä taakse. Ymmärryksen siitä, ettei ihmiselle välttämättä tarvitse antaa uutta mahdollisuutta, koettiin auttaneen kasvussa. Bosin, Westenbergin, Dijkn ja Cronen (2010) mukaan varhaisaikuisuuteen kuuluu se, että yksilö oppii vähitellen ymmärtämään oman, muiden ihmisten ja yhteisön erilaisia näkökulmia. Justwana, Bakker & Berejikian (2018) ovat todenneet, että toimivat yksilölliset luotta-

mussuhteet vaikuttavat myös kokemuksiin yhteisöllisyydestä.

Siihen aikaan se oli tosi vaikeeta, tälleen. Tuntu et kukaan ei välitä must. Mut, sit myöhemmin ku, tullu aikuiseks ja vielä joskus nuorena, vanhempana teininä silleen ni, alkoi olleen sillee et vittu mitä väliä sil on, ne on vanhoi juttui ja, ihmiset muuttuu. Tietenki just jossain yläasteel niin ihmiset käyttäytyy tosi, villisti ku kaikki hormonit jyrää tälleen. (N4)

Kaikkiaan me ollaan (jouduttu), eikä mua oo silleen kusetettu. —Tilanteet joskus menee niin kun ne menee mutta, ehdottomasti luotan ihmisiin ja, ihmiset on ollu jotenki ystävällisii mua kohtaan, (-) elämän, mikä on tosi siistii (-) (NK7)

Luottamuksesta puhuttaessa nuoret nostivat esille myös avun tarjoamisen ja saamisen. He ajattelivat, että ”sitä saa mitä tilaa”, eli jos minua ei auteta, en minäkään auta muita. Katkeruus ja voimakkaat tunteet (tunnemuistot) kuuluivat puheesta läpi. Epäluottamuskokemukset herättivät negatiivisia reaktioita.

Et samaa kohteluu. Mä voin olla sitten avunannossa että, ku ihmiset tierää et mä tykkään auttaa ihmisiin olee jossai muuttoapuna niin kyl mä oon sanonut sit et emmä tuukaa auttaa (N7)

Mut sit mahdollisuuksia ei tuu lisää helposti. Jos joku on vaikka pettäny luottamuksen? Mä vaan leikkaan sellaset ihmiset pois kokonaan mun elämästä. (N2)

Eräs nuori kuvasi menneisyyden epäluottamuskokemuksen merkitystä tulevaisuuden rakentamisessa. Joskus pettymys voi viedä eteenpäin, vaikka kokemus on ollut kipeä, ja se herättää edelleen raskaita muistoja.

N: Mä veikkaan, ehkä aluks lannistaa ja sitte sen jälkeen kun ei enää lannista niin paljon niin sit antaa sitä intoo. Vähä molempii.

H: Onks se jotain taisteluintoa tai semmost näyttämisenhalua, vai jopa itsensä suojaamista vai?

N: Varmaan vähän kaikkea [naurahtaa].

H: Onks se vaikuttanu sulla siihen että miten sä

muitten ihmisten kanssa olet tai sit ku tutustut uuteen ihmiseen?

N: En mä usko et niin paljon on.

H: Entäs sitte ihan tähän urasuunnitteluun tai harrastuksiin?

N: Vaikuttanu? O.

H: Millä lailla?

N: Sellanen vaikutus, mul ois visio et kuin menestyny mä oon, vaikken mä sitä käytännös minkään rahan takii musiikkii tee, mut, tietäisin et, jos joku on pettäny mun luottamuksen niin se ei kyllä tee mun kans enää mitään, sit kun mul on asiat hyvin.

Johtopäätökset

Tässä tutkimuksessa selvitettiin nuorten kokemuksia luottamuksesta ja epäluottamuksesta heidän itsensä määrittelemänä. Keskusteltaessa luottamuksesta nuoret nostivat esille erityisesti sosiaalisen luottamuksen tärkeyden. Sosiaalisen luottamuksen on todettu rakentuvan arkisessa vuorovaikutuksessa (Maunu 2018) ja nuoret kuvasivatkin luottamusta erityisesti suhteessa perheenjäseniin eli läheisiin ihmissuhteisiin. Nuorten luottamuskokemukset olivat haastatteluissa tiiviimmin esillä kuin epäluottamuskokemukset, vaikka niistäkin kerrottiin. Tyypillistä perheen ulkopuolisissa luottamussuhteissa oli se, että nuorten mukaan luottamus piti ansaita. (Taulukko 1.) Kertomuksissa rakennetaan kuvaa itsestä pärjäävästä yksilönä (vrt. Brunila & Siitonen 2016).

Taulukko 1. Tutkimustulosten yhteenveto

Luottamus ja sen merkitys nuorille
<ul style="list-style-type: none"> • Erityisesti läheiset ihmiset ovat luotettavia • Ansaittu luottamus perustuu henkilön tuntemiseen
Epäluottamuskokemukset ja niistä selviytyminen
<ul style="list-style-type: none"> • Epäluottamus kytkeytyy syviin pettymyksiin ja loukkauksiin ihmissuhteissa • Pettymyksistä opitaan ja kasvetaan

Epäluottamuskuvaukset puolestaan liittyivät syviin pettymyksiin ja loukkauksiin ihmissuhteissa. Niistä puhuttaessa nuoret kertoivat selvinneensä kokemuksistaan epäluotettavista tilanteista monin keinoin. Nuorten kuvaama pääasiallinen selviytymiskeino liittyi kykyyn nähdä maailma eri tavalla heidän vanhetessaan (ks. Sutter & Kocher 2007), mutta myös itsen suojelemisen ja toimimattomien ihmissuhteiden katkaisemisen he kokivat tärkeäksi keinoksi suojella itseään epäluottamuskokemuksen jälkeen. Kuvauksista välittyy, että nuoret olivat halukkaita luottamaan, vaikkakin luottamus ihmissuhteissa piti ansaita. Tietynlainen ehdollisuus ja haavoittuvuus heijastuivat vastauksista. Toisaalta he olivat löytäneet keinoja epäluottamuskokemuksista selviytymiseen. Nuoret kuvasivat oppineensa noista tapahtumista. Kuten tässä artikkelissa todettiin aiemmin, nuoret ovat voineet esittää selviytymiskertomuksensa positiivisempana kuin millainen selviytymispolku on todellisuudessa ollut (Furlong 2009; Giardiello & Capobianco 2019).

Tuloksista välittyy kuva, että nuoret olivat selvittäneet epäluottamukseen liittyneet elämänhaasteet itsenäisesti, minkä johdosta voidaan kysyä, millainen rooli nuorten kanssa (työskentelevillä) ja lähellä olevilla aikuisilla voisi olla luottamuskokemusten sanoittajana ja siinä, että nuoret löytävät luottamuksesta itselleen voimavaran. Mitä tämä voisi merkitä niiden nuorten kohdalla, joille epäluottamuskokemuksia kasaantuu (ks. Raatikainen 2015; 2018)? Voidaanko nuorten sosiaalista luottamuksen rakentumista tukea esimerkiksi nuorten työpajoilla? Lisäksi herää kysymys siitä, kuinka paljon palvelut, rakenteet ja ”tukijärjestelmät” itsessään tuottavat epäluottamuspulaa nuorille, esimerkiksi silloin, jos henkilökunta vaihtuu usein tai luodaan uusia organisaatiota, jolloin ihmisten työtehtävät organisoidaan uudelleen (ks. Honkanen, Poikolainen & Karlsson 2018; Pajamäki & Ok-

ker 2018, 66). Nuorten kuulemiskäytäntöjen kehittämisessä tulisi aikuisten tukea myös nuorten keskinäisen vuoropuhelun vahvistamista pelkän aikuinen–nuori-kohtaamisen sijaan (Suurpää 2015 ym., 66). Laajentuneessa nykyisyydessä eläminen toimii Kojon (2010, 32) mukaan työn marginaalissa olevien nuorten elämänhallinnan keinona, jolloin myös tulevaisuus näyttäytyy niin epävarmana, ettei siihen juuri kannata panostaa.

Nuoren luottamusvoimavarojen näkyväksi tekeminen on tärkeä vastavoima periksi antamiselle, toivottomuudelle ja pessimismille. Uusimman nuorisobarometrin mukaan lähes 80 prosenttia nuorista suhtautuu omaan tulevaisuuteensa optimistisesti (Pekkarinen & Myllyniemi 2018, 70). Koska optimismilla ja luottamuksella on todettu olevan yhteys (Jones 1996), optimistinen asenne voi toimia nuoren tulevaisuususkoa vahvistavana, oman luottamusvoimavaran löytämisenä. Luottamus itseen, läheisiin ihmisiin ja tulevaisuuteen raamittavat positiivista näkyä elämään. Luottamuksen on todettu lisäävän toivoa tulevaisuuteen (McGeer 2008). Näin ajateltuna nuoren luottamuksellinen ympäristö ja oman luottamuksen voimavaran löytäminen voivat parhaimmillaan lisätä myös hänen tulevaisuususkoaan. Tämä on erityisen tärkeää huomata niin sanottujen NEET-nuorten kohdalla, sillä juuri luottamus tulevaan näyttäytyy nuorta suojaavana tekijänä ennen kaikkea hyvinvoinnin matalammilla tasoilla (ks. myös Kallunki & Lehtonen 2012).

Luottamuksellisissa suhteissa ihmiset tulevat toinen toisiaan (Troman 2000; Justwana, Bakker & Berejikian 2018), ja juuri se voi olla ratkaisevaa haavoittuvassa asemassa olevien nuorten kohdalla. Luottamus tulevaisuuteen, ympärillä oleviin läheisiin ja näiden asioiden tunnistaminen ovat avainasemassa siihen, että nuori jaksaa yrittää hahmottaa ja rakentaa tulevaisuuttaan. Tämä tutkimus todentaa luottamusta ilmiönä, joka on

tilannesidonnainen, dynaaminen ja henkilökohtainen ilmiö, mutta joka voi parhaimmillaan tarjota rikastuttavan kasvualustan nuoren näkyväksi tulemisen ja tulevaisuuden uskon löytämiseksi – vastavoiman näköalatomuudelle.

Lähteet

- Abdelzadeh, Ali & Lundberg, Erik (2017) Solid or Flexible? Social Trust from Early Adolescence to Young Adulthood. *Scandinavian Political Studies* 40 (2), 207–227.
- Alkire, Sabina (2002) Dimensions of Human Development. *World Development* 30 (2), 181–205.
- Baier, Annette (1986) Trust and antitrust. *Ethics* 96 (2), 231–260.
- Brewster, Cori & Railsback, Jennifer (2003) Building Trusting Relationships for School Improvement: Implications for Principals and Teachers. *Northwest Regional Educational Laboratory*, 9–23.
- Bamming, Ruht & Hilpinen, Merja (2018) *Työpajatoiminta 2017 Valtakunnallisen työpajakyselyn tulokset*. Opetus- ja kulttuuritoimen vastuualue. 50/2018 Aluehallintovirastojen julkaisuja. <http://www.avi.fi/documents/10191/10616116/Tyopajatoiminta-2017-LSSAVI.pdf> (Viitattu 26.1.2019).
- Bamming, Ruth (2017) *Työpajatoiminta 2016 Valtakunnallisen työpajakyselyn tulokset*. Opetus ja kulttuuritoimen vastuualue. 30/2017 Aluehallintoviraston julkaisuja. <http://www.avi.fi/documents/10191/8064383/Julkaistu-30-LSSAVI.pdf/c14d914c-b8b6-4c49-ae83-5377f5dffe6d> (Viitattu 26.1.2019.)
- Van den Bos, Wouter & Westenberg, Michiel & Van Dijk, Eric & Crone, Eveline (2010) Development of trust and reciprocity in adolescence. *Cognitive Development* 25 (1), 90–102.
- Brunila, Kristiina & Siivonen, Päivi (2016) Preoccupied with the self: towards self-responsible, enterprising, flexible and self-centred subjectivity in education. *Discourse. Studies in the Cultural Politics of Education* 37 (1), 56–69.
- Coleman, James (1988) Social Capital in the creation of human capital. *American Journal of Sociology* 94, 95–120.
- Davis, Keti (2008) *Trust in the lives of young people: A conceptual framework to explore how youth make trust judgments*. Harvard University. Project Zero. Howard Gardner, Series Editor.
- Derks, Jeffrey & Lee, Nikki & Krabbendam, Lydia

- (2014) Adolescent trust and trustworthiness: Role of gender and Social value orientation. *Journal of Adolescence* 37 (8), 1379–1386.
- Dunn, Jennifer & Schweitzer, Maurice (2005) Feeling and Believing: The Influence of Emotion on Trust. *Journal of Personality and Social Psychology* 88 (5), 736–748.
- European Quality of Life Survey* (2016) <https://www.eurofound.europa.eu/eqls2016> (Viitattu 10.4.2020.)
- Freitag, Markus & Bauer, Paul (2016) Personality traits and the propensity to trust friends and strangers. *The Social Science Journal* 53 (4), 467–476.
- Frowe, Ian (2005) Professional Trust. *British Journal of Educational Studies* 53 (1), 34–53.
- Furlong, Andy (2009) Revisiting transitional metaphors: Reproducing social inequalities under the conditions of late modernity. *Journal of Education and Work* 22 (5), 343–353.
- Giardiello, Mauro & Capobianco, Rosa (2019) Young people and Inequality: Marginality as a Case of Epistemological Fallacy. *Studi di Sociologica* 2, 117–128.
- Govier, Trudy (1993) Self-Trust, Autonomy, and Self-Esteem. *Hypatia* 8 (1), 99–120.
- Gretschel, Anu & Myllyniemi, Sami (2017) *Työtä, koulutus-tai harjoittelupaikkaa ilman olevien nuorten käsityksiä tulevaisuudesta, demokratiasta ja julkisista palveluista*. Nuorisobarometrin erillishälyte/aineistonkeruu. https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/hankkeet/nuorisobarometrin-erillishälyte/eriavoistumistyoryhma_gretschelmyllyniemi_neet_aineistokooste_05122017_nettiin.pdf (Viitattu 12.12.2018.)
- Hallstein Holte, Bjørn (2018) Counting and Meeting NEET Young People: Methodology, Perspective and Meaning Research on Marginalized Youth. *YOUNG. Nordic Journal of Youth Research* 26 (1), 1–16.
- Hardin, Russell (1996) Trustworthiness. *Ethics* 107 (1), 26–42.
- Hawley, Katherine (2014) Trust, Distrust and Commitment. *NOUS* 48 (1), 1–20.
- Heino, Eveliina (2016) Ymmärrystä ja tukea – kohtaamattomuutta ja vääryyttä. Venäläistaustaisten perheiden institutionaalisen luottamuksen ja epäluottamuksen rakentuminen suomalaisia peruspalveluita kohtaan. *Yhteiskuntapolitiikka* 81 (2), 127–137.
- Holton, Richard (1994) Deciding to trust, coming to believe. *Journal Australian Journal of Philosophy* 72 (1), 63–76.
- Honkanen, Kati & Poikolainen, Jaana & Karlsson, Liisa (2018) Hyvinvointipalvelukokemukset tuentarvitsijan institutionaalista luottamusta rakentamassa? Tarkastelussa lapsiperheiden vanhempien ja nuorten aikuisten kokemukset hyvinvointipalveluista. *Yhteiskuntapolitiikka* 83 (5–6), 532–543.
- Ilmonen, Kai & Jokinen, Kimmo (2002) *Luottamus modernissa maailmassa*. Jyväskylä: SoPhi.
- Jones, Karen (1996) Trust as an affective attitude. *Ethics* 107 (1), 4–25.
- Justwana, Florian & Bakker, Ryan & Berejikian, Jeffrey (2018) Measuring social trust and trusting the measure. *The Social Science Journal* 55 (2), 149–159.
- Kojo, Marjaana (2010) Laajentunut nykyisyys: nuorten tulevaisuuteen suuntautuminen työn marginaalissa. *Nuorisotutkimus* 28 (2), 23–35.
- Kallunki, Valdemar & Lehtonen, Olli (2012) Nuorten aikuisten elämäntyytyväisyyden osatekijät hyvinvoinnin eri tasoilla. *Yhteiskuntapolitiikka* 77 (4), 359–374.
- Kortteinen, Matti & Elovainio, Marko (2012) Millä tavoin huono-osaisuus periytyy? Teoksessa Sami Myllyniemi (toim.) *Manipolvinen hyvinvointi*. Nuorisobarometri 2012. Helsinki: Opetusministeriö & Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 127 & Nuorisosaian neuvottelukunta, julkaisuja 46.
- Kouvo, Antti (2014) *Luottamuksen lähteet. Vertaileva tutkimus yleistynyttä luottamusta synnyttävistä tekijöistä*. Turku: Turun yliopisto, Sosiaalitie- teiden laitos.
- Kramer, Roderick (1999) Trust and distrust in organizations: Emerging Perspectives, Enduring Questions. *Annual Review of Psychology* 50 (1), 569–598.
- Lee, Nikki & Jolles, Jelle & Krabbendam, Lydia (2016) Social information influences trust behavior in adolescents. *Journal of Adolescence* 46, 66–75.
- Lewis, J. David & Weigert, Andrew (1985) Trust as a Social Reality. *Social Forces* 63 (4), 967–985.
- Li, Peter (2012) When trust matters the most: The imperatives for contextualizing trust research. *Journal of Trust Research* 2 (2), 101–106.
- Luhmann, Niklas (1979) *Trust and Power*. Chichester: John Wiley.
- Maunu, Antti (2018) Sosiaalinen luottamus ryhmäilmiönä. Tapaustutkimus ammatillisista opiskelijaryhmistä. *Sosiaalipedagoginen Aikakausikirja*, 9–41.
- McGeer, Viktoria (2008) Trust, hope and empowerment. *Australian Journal of Philosophy* 86 (2), 237–254.
- Myllyniemi, Sami (2016) *Katse tulevaisuudessa*. Nuorisobarometri 2016. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö & Nuorisotutkimusverkosto/

- Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 189 & Valtion nuorisoneuvosto, julkaisuja 56.
- Nuorisolaki 1285/2016. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2016/20161285>. (Viitattu 6.1.2019.)
- Ostrom, Elinor (2003) Towards a Behavioral Theory Linkin Trust, Reciprocity, and Reputation. Teoksessa Elinor Ostrom and James Walker (toim.) *Trust & Reciprocity: Interdisciplinary lessons from Experimental Research*. New York, NY: Russel Sage Foundation, 19–79.
- Pajamäki, Tatjana & Okker, Anna-Maija (2018) ”Pitäis jaksaa, uskaltaa luottaa ja odottaa” – nuorten kokemuksia palveluista. Teoksessa Mika Gissler & Marjatta Kekkonen & Päivi Känkänen *Nuoret palveluiden Pauloissa: Nuorten elinolut-vuosikirja* 2018. Terveiden ja Hyvinvoinninlaitos. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/137198/THL_TEE030_2018.pdf?sequence=1&isAllowed=y (Viitattu 20.8.2019.)
- Pekkarinen, Elina & Myllyniemi, Sami (toim.) (2017) *Opinpolut ja pientareet*. Nuorisobarometri 2017. https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2018/03/Nuorisobarometri_2017_WEB.pdf (Viitattu 4.1.2019.)
- Putnam, Robert (2000) *Bowling Alone. The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon & Schuster.
- Robson, Colin (2012) *Real World Research*. Third Edition. John Wiley & Sons Ltd. UK.
- Raatikainen, Eija (2015) *Lujita luottamusta – asiakassuhteen rakentaminen Sosiaali- ja terveysalalla*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Raatikainen, Eija (2018) Nuoren identiteetin rakentaminen kohtaamisessa. Teoksessa Teija Rautiola & Elina Ala-Nikkola (toim.) *Kohtaa nuori – Kompassi suuntaa hakevan nuoren kohtaamiseen*. Helsinki: Metropolia. <http://kohtaanuori.metropolia.fi/> (Viitattu 16.4.2019.)
- Rotenberg, Ken & Fox, Claire & Green, Sarah & Rudermand, Louise & Slater, Kevin & Stevens, Kelly & Carlo, Gustavo (2005) Construction and validation of a children’s interpersonal trust belief scale. *British Journal of Developmental Psychology* 23 (2), 271–292.
- Rotter, Julian (1980) ‘Interpersonal Trust, Trustworthiness, and Gullibility’, *American Psychologist* 35 (1), 1–7.
- Rudrum, David (2005) From Narrative Representation to Narrative use: Towards the limits of definition. *Narrative* 13 (2), 195–204.
- Simpson, Jeffry (2007) Psychological foundations of trust. *Current directions in psychological science* 16 (5), 264–268.
- Sztompka, Piotr (1999) *Trust: A sociological theory*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Suurpää, Leena & Cederlöf, Petri & Gretschel, Anu & Kestilä, Laura & Kiilakoski, Tomi & Kuure, Tapio & Myllyniemi, Sami & Määttä, Mirja & Paakkunainen, Kari & Paju, Petri & Vehkalahti, Kaisa (2015) *Nuoria koskeva syrjäytymistieto: Avaus tietämisen politiikkaan*. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 27. <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/syrjaytymistieto.pdf> (Viitattu 4.11.2019.)
- Sutter, Mattihas & Kocher, Martin (2007) Trust and trustworthiness across different age groups. *Games and Economic Behaviour* 59 (2), 364–382.
- Tschannen-Moran, Megan & Hoy, Wayne (2000) A Multidisciplinary Analysis of the Nature, Meaning, and Measurement of Trust. *Review of Educational Research* 70 (4), 547–593.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta TENK (2019) TENKin ohjeistot. <https://www.tenk.fi/fi/tenkin-ohjeistot> (Viitattu 16.3.2019.)
- Troman, Geoff (2000) Teacher Stress in the Low-Trust Society. *British Journal of Sociology of Education* 21 (3), 331–353.
- Walby, Kevin, & Luscombe, Alex (2017) Criteria for quality in qualitative research and use of freedom of information requests in the social sciences. *Qualitative Research* 17 (5), 537–553.
- Salo, Saara & Kauppi, Antti (2014). Reflektiivinen työote vanhemman kohtaamisessa. Teoksessa Sanna Aaltonen & Päivi Berg & Sanna Ikäheimo (toim.) *Nuoret luukulla. Kolme näkökulmaa syrjäytymiseen ja nuorten asemaan palvelujärjestelmässä*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 160. 75–96. <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/nuoretluukulla.pdf> (Viitattu 4.11.2019.)

Restoratiivinen lähestymistapa ja sovittelu peruskoulukontekstissa

Maija Gellin

Teksti perustuu kirjoittajan väitöstilaisuuden lectio praecursoriaan Lapin yliopistossa 8.11.2019. Vastaväittäjänä toimi professori Jouni Välijärvi Jyväskylän yliopistosta.

Maija Gellin (2019) *Restoratiivinen lähestymistapa ja sovittelu peruskoulukontekstissa. Kohti eheyttävän kohtaamisen toimintakulttuuria*. Acta electronica Universitatis Lapponiensis 266. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-337-173-6>

Väitöskirjani tarkastelee restoratiivista lähestymistapaa ja sovittelua peruskoulukontekstissa. Suomalaisissa peruskouluissa restoratiiviseen oikeuteen pohjaavaa restoratiivista lähestymistapaa ja sovittelutoimintaa on toteutettu jo vuodesta 2001 lähtien. Tutkimukseni kiinnittyy yhtäältä kasvatus- ja opetuskentän henkilöstön lakisääteiseen tehtävään työrauhanturvaamisesta ja toisaalta kasvatus- ja opetustyön eettiseen lähtökohtaan lapsen ja nuoren kasvun ja identiteetin kehittymisen sekä osallisuuden tukemisesta. Väitöstutkimus toteutui Grounded Theory (GT) -prosessissa.

Tutkimukseni aineisto muodostui kahdesta osasta: Ensimmäinen aineisto koostui vuosina 2010–2012 kerätyistä 24:stä Suomen sovittelufoorumin VERSO-ohjelman restoratiivisen lähestymistavan ja sovittelun -koulutukseen osallistuneen henkilön välitehtäväraportista. Toisena aineistona toimi

vuosina 2010–2013 kyseisen koulutuksen käyneen kolmentoista henkilön haastattelut. Haastattelut toteutuivat syksyn 2013 ja kevään 2014 aikana, jolloin haastateltavien koulutuksesta oli kulunut vuosi tai enemmän aikaa. Kaikki informantit toimivat virassa peruskouluissa.

Olen tutkimusmatkani aikana kohdannut lukemattomia oppilaita ja opettajia kouluissa, joissa restoratiivista lähestymistapaa ja sovittelutoimintaa on käynnistetty. Eräs sovitteluun koulussa osallistunut oppilas on todennut, että ”tässähän oppii hyviä taitoja meidän tulevia avioliittoja varten.” Toinen oppilas koki vertaissovittelijana toimittuaan, että ”olen saanut elämälleni uuden merkityksen.”

Tämän tutkimuksen informanttina, siis aineiston tuottajana, toiminut opettaja pohtii sitä, miten oikeasti toteuttaa osallisuutta ja kuulla oppilaita. Miten me saamme lapsille ja nuorille kokemuksen siitä, että he tulevat kuulluksi, että heidän asiantuntijuuttaan kun-

nioitetaan, ja miten varmistamme, että heidän omat näkemyksensä päätösten teossa otetaan huomioon. Yksi haastatelluista opettajista kertoo, että ”restoratiivisuus on ruvennut minulle merkitemään yhä enemmän kaikkia niitä toimia mitä opettajat ja oppilaat voivat yhdessä tehdä hyvinvoinnin tasapainotilan säilyttämiseksi koulussa”. Toinen informantti lisää, että ”Restoratiivinen oppimisyhteisö on sellainen, jossa kuunnellaan toista ja kun nioitetaan toisten ajatuksia. Kun esitetään rakentavia tai korjaavia näkemyksiä niin, ne esitetään tavalla, joka ei loukkaa toista, vaan kaikkien mielipiteistä pyritään löytämään se hyvä.”

Kommentit ovat merkittäviä ja kysymys osallisuudesta on erinomainen, ei pelkästään koulukontekstissa vaan myös yhteiskunnassa yleisemmin erityisesti viime vuosina kärjistyneen vihapuheen tuottaman vastakkainasettelun valossa. Mitä on tämä restoratiivinen lähestymistapa, joka nostaa näitä näkemyksiä ja pohdintoja esiin?

Restoratiivinen lähestymistapa pohjaa restoratiivisen oikeuden kehitykseen. Restoratiivisen oikeuden määritelmästä ei kuitenkaan ole yhtä selkeää näkemystä. Myös termin *restoratiivinen* suomenkielinen käännös vaihtelee, vaikkakin oikeustieteen alalla restoratiivista oikeutta kutsutaan usein *korjaavaksi* oikeudeksi. Termi *restoratiivinen* pohjaa englanninkieliseen verbiin *to restore*, joka sanakirjan avulla kääntyy suomeksi sangen moniulotteisesti. Käännöksen mukaan verbi tarkoittaa korjaamista, uudelleen rakentamista, eheyttämistä, uudelleen varastoimista, palauttamista, ennallistamista, restauroimista, ja jopa elvyttämistä, jos verbin perään liitetään ”*to life*”. Suomen kielen monipuolisuus on rikasta, mutta tässä tapauksessa rikkaus on johtanut siihen, että termiä ei käytännössä useinkaan käännetä suomenkielille, vaan termi *restoratiivinen* sellaisenaan on vakiintunut yhä enemmän alan toimijoiden käyttöön.

Vaikka restoratiivisen oikeuden teoriasta ja määritelmistä käydään edelleen keskustelua, restoratiivisen oikeuden kehittymisen myötä on restoratiivisia käytäntöjä sovellettu jo laajalti myös muiden konfliktien kuin vain rikosten käsittelyssä. Kun rikosoikeuden prosesseissa määritellään uhri ja tekijä, ja käsitellään tapahtunutta rikosta suhteessa lakiin, niin restoratiivisen oikeuden käytännöllä pyritään käsittelemään tapahtunutta laajemmin paremminkin ihmisten välisenä konfliktina, joka on aiheuttanut vahinkoa sekä osapuolille, heidän ihmissuhteilleen että heidän lähiyhteisölleen.

YK:n Lapsiin kohdistuvan väkivallan yksikkö julkaisi vuonna 2013 dokumentin ”Promoting Restorative Justice for Children”. Julkaisussa todetaan, että restoratiivisen oikeuden keskeinen päämäärä on korjata (*to restore*) oikeutta niin, että restoratiivinen oikeus voidaan implementoida niin perheiden, koulujen, kuntien kuin eri yhteisöjenkin toimintaan keskeiseksi osaksi konfliktien hallintaa. Merkittävinä arvoina nähdään lasten intressien huomioon ottaminen niin, että vuorovaikutus ja yhteistyö eri toimijatahojen kanssa on mahdollista ja avointa. (United Nations 2013.) Suomessa ehkä tunnetuin restoratiivisen oikeuden ilmentymä on rikos- ja riita-asioiden sovittelupalvelu, jota on jo vuodesta 1984 tarjottu vaihtoehtona eritasoisille rikosoikeuden prosesseille aluksi isoimmista kaupungeissa, mutta vuodesta 2006 palvelu on kattanut koko valtakunnan.

Rikosten käsittelyn sijaan tämä tutkimus keskittyy kuitenkin kouluissa tapahtuvaan työrauhan turvaamiseen sekä jännitteiden ja konfliktien käsittelyn käytäntöihin, joissa toimijoina ovat koulun henkilökunnan jäsenet. Kasvatus- ja opetuskentällä puhutaan paremminkin restoratiivisesta lähestymistavasta kuin restoratiivisesta oikeudesta. Tässä väitöstutkimuksessa onkin tarkasteltu restoratiivisista lähestymistapaa,

jolla kouluissa tapahtuvia sosiaalisia jännitteitä, konfliktitilanteita, käytöshäiriöitä ja kiusaamista sekä koulukohtaisten sääntöjen ja normien rikkomisia on käsitelty henkilökunnan toimesta, ennen kuin tilanteet eskaloituvat rikoksen tunnusmerkit täyttäväksi tapahtumiksi. Suomalaisessa koulukontekstissa restoratiivinen lähestymistapa toteutuu muun muassa restoratiivisina puhepiireinä tai pari-piireinä erityisesti ryhmä- ja luokkatilanteissa, sekä sovitteluna erilaisissa konfliktitilanteissa.

Kouluissa sovittelu mielletään strukturoiduksi prosessiksi, jossa puolueeton kolmas osapuoli auttaa konfliktin osapuolia itse ratkaisemaan ristiriitansa. Sovittelijat eivät arvota oikeaa tai väärää, eivät syyllistä eivätkä kiinnity menneeseen enempää kuin on tarpeellista osapuolia tukiessaan. Sovittelijat eivät tarjoa ratkaisua vaan huolehtivat siitä, että osapuolet noudattavat sovittelun periaatteita. Niihin kuuluvat toisen kunnioittava kuunteleminen, oman näkemyksen esittäminen ilman syytelyä, tunteiden ja tarpeiden käsittely sekä ratkaisujen yhteinen etsiminen sekä sopimuksen kirjaaminen ja seuranta.

Suomalaisissa kouluissa sovittelu toimii sekä sovittelijoiksi koulutettujen oppilaiden ohjaamana vertaissovitteluna oppilaiden välisiä jännitteitä purettaessa että sovittelijoiksi koulutettujen henkilökunnan jäsenten ohjauksessa, kun konfliktin ratkaisussa tarvitaan aikuisia tai kun mukana on koulun henkilökunnan jäseniä tai huoltajia.

Edellä avasin tutkimukseni keskeisiä käsitteitä. Tutkimukseni tarkasteli restoratiivista lähestymistapaa ja sovittelua nimenomaan suomalaissa peruskoulukontekstissa. Suomessa aihealueen tutkimus tässä kontekstissa on uusi, mutta kansainvälisellä kentällä aihetta on tutkittu jo paljon. Kansainvälisten tutkimusten tulosten mukaan parhaita vaikutuksia saadaan, kun restoratiivinen lähestymistapa sulautetaan osaksi koko koulun toimintakulttuuria. Tulosten mukaan restoratiivinen lähestymistapa

on parantanut koulun ilmapiiriä, lisännyt yhteisöllisyyttä ja oppilaiden ja huoltajien sitoutumista kouluyhteisön toimintaan, parantanut opiskelutuloksia sekä vahvistanut henkilökunnan opiskelijoille antamaa tukea (mm. Fronius ym. 2016; Gregory ym. 2015; Baraldi & Iervese (toim.) 2012; Wearmouth ym. 2007; Marklund 2007; Hopkins 2006; Morrison, Blood & Thorsborne 2005; Mirsky 2003, 2008).

Tutkimuksellani hain näkemyksiä siitä, miten restoratiivinen lähestymistapa ilmenee, mitä se tuottaa, ja miten restoratiivisia menetelmiä ja sovittelua on suomalaisilla peruskouluilla toteutettu. Tutkijapositioni toi haasteita se seikka, että olin itse ollut yhtenä työryhmän jäsenenä kehittämässä ja kouluttamassa informanttien käymää koulutusta. Toisaalta en ole ollut heidän yhteisöjänsä jäsen, enkä ole ollut mukana heidän koulujensa arjessa. Lisäksi pidin tärkeänä sitä, että kaikkien haastateltujen koulutuksesta oli kulunut jo aikaa, joten he olivat voineet siirtää koulutuksessa oppimaansa omalla tavallaan omaan työhönsä. Positioni tuomia näkökulmia olen, edellä mainitun tiedostaen, pyrkinyt avaamaan tutkimusraporttini mahdollisimman huolellisesti.

Tutkimukseni toteutui Grounded Theory -prosessissa. Grounded Theory on metodologia, joka pohjaa laadulliseen aineistoon. Grounded Theory ei kuitenkaan pyri kuvaamaan aineistoa vaan käsitteellistää sen. Grounded Theory prosessin tavoitteena on etsiä ja löytää aineistosta nousevat käsitteet, joista jatkuvan vertailun periaatteella tuotetaan kategorioita ja lopulta koko tutkimuksen ydinkäsite. Käsitteistä muodostuu ensin paikallinen eli substantiivinen teoria ja lopulta myös ydinkäsitteen ympärille muotoutuva yleinen eli formaaliteoria.

Tutkimukseni aineistosta ilmeni, että restoratiivisuus oli käsitteenä säilynyt informanttien puheessa. Restoratiivisen lähestymistavan perusarvot kunnioittavasta kohtaamisesta,

kuuntelusta ja omistajuuden mahdollistamisesta eri tilanteissa olivat juurtuneet osaksi informanttien työtapaa. Aineistosta nousee esiin ajattelutavan muutos ihmiskäsityksessä. Restoratiivinen lähestymistapa oli ohjannut näkemään oppilaat sosiaalisilta taidoiltaan kehittyvinä ja aktiivisina toimijoina, joiden asiantuntijuutta on merkityksellistä tukea. Opettajan ja oppilaan välinen vuorovaikutus nähtiin olennaisena elementtinä sekä oppimisen että sosiaalisen hyvinvoinnin vahvistamisessa.

Tutkimukseni keskeisenä tuloksena pidän sitä, että restoratiivisen lähestymistavan omaksumisen myötä konfliktit koettiin osaksi arjen vuorovaikutuksen ilmiöitä. Näiden käsittelyyn restoratiivinen sovittelu oli antanut toimivaksi koetun menetelmän. Uusi ihmiskäsitys ohjasi myös konfliktitilanteissa näkemään oppilaat tilanteen ratkaisijoina ilman etukäteen tehtyä erottelua esimerkiksi perinteisiin kiusaajan tai kiusatun rooleihin. Informantit kokivat tämän valtaa käyttävän tuomarin tai erottelijan roolin poisjäämisen helpottavana ja näkivät, että ymmärrys konfliktin omistajuudesta oli vapauttanut heidät vahvistamaan ja tukemaan osapuolten omaa kykyä ottaa vastuuta tapahtuneesta ja muuttaa käytöstään. Näin restoratiivisen konfliktin käsittelyn oli koettu tuottaneen osapuolten eheytymistä, aiempien sanktiopohjaisten menetelmien mahdollisesti tuottamien leimaantumis- tai syrjäyttämiskokemusten sijaan. Kaikki informantit näkivät käymänsä restoratiivisen lähestymistavan ja sovittelun koulutuksen olevan avainasemassa restoratiivisen oppimisyhteisön luomisessa, ja he totesivat, että lähestymistavan koulutus tulisi sisällyttää jo opettajaopintoihin.

Aineistosta nousee esiin myös uuden ajattelu- ja työtavan käyttöönoton haasteet. Johdon ja kollegoiden, sekä toisinaan huoltajienkin kriittinen suhtautuminen hankaloittivat restoratiivisten käytäntöjen hyödyntämistä.

Osa informanteista koki, että osa aikuisista ei ole lähtökohtaisesti valmiita vaihtamaan konfliktin käsittelymenettelyä syyllisiä ja sanktioita osoittavista käytännöistä, sovittelun kaltaiseen osapuolten kohtaamista, osapuolten omien ratkaisujen etsimistä ja syyttämättä työskentelyä tukevaan prosessiin.

Lisäksi käytäntöjen omaksuminen vaati tietoista harjoittelua ja suunnittelua, mihin ei aina koettu olevan aikaa. Myös oman ajattelutavan muutos vaatii harjoittelua ja reflektointia, jotta arjen tilanteissa osaa ottaa restoratiivisen lähestymistavan periaatteet ja menetelmät käyttöön. Toisaalta, useamman samassa koulussa työskentelevän ja saman koulutuksen käyneen kollegan kanssa käydylä yhteisellä reflektoinnilla, sekä säännöllisellä tiedottamisella koettiin olleen keskeinen merkitys restoratiivisen lähestymistavan siirtämisessä ja juurruttamisessa käytäntöön.

Tutkimukseni tuloksena syntynyt substansiivinen eli paikallinen teoria kulminoitui neljän käsitteen ympärille vastaten osaltaan tutkimukseni kysymykseen siitä, miten restoratiivinen lähestymistapa kouluilla tuotetaan. Vastauksena nousi näkemys siitä, että restoratiivisen oppimisyhteisön toteutuminen edellyttää restoratiivisen ajattelutavan, restoratiivisen osallisuuden ja restoratiivisen sovittelun aktiivista ymmärtämistä ja omaksumista, sekä harjoittelua ja toteuttamista koulun arjessa. Tähän tarvitaan yhteistä restoratiivisen oppimisyhteisön visiota, joka ohjaa omaksutun ajattelutavan, osallisuuden ja sovittelun myötä yhteisön koko toimintakulttuurin muutokseen. Tutkimukseni tulokset vahvistavat tältä osin myös aiheen kansainvälisten tutkimusten tuomaa näkemystä siitä, että restoratiivisen lähestymistavan kokonaisvaltainen käyttöönotto on merkittävää yksittäisten menetelmien toteuttamisen sijaan (mm. Deakin & Kupclik 2018, McCluskey 2018, Hopkins (toim.) 2016, Vaandering 2016, Chapman et al. 2015).

Tutkimukseni tulosten ydinkategoriaksi ja avainkäsitteeksi muodostui restoratiivinen kohtaaminen, sillä restoratiivinen lähestymistapa kulminoitui kaikissa koulun arjen tilanteissa niihin kohtaamisen tiloihin ja hetkiin, joita arki koulussa toistuvasti tuottaa. Restoratiivinen lähestymistapa ja sen käytännöt näyttivät täyttävän yhteisön jäsenten tarvetta tulla kuulluksi ja olla osallisena, kun heitä koskevia tilanteita käsitellään, ja kun tehdään päätöksiä siitä, miten jatkossa toimitaan, jotta kaikkien osallisten hyvinvointi tulee huomioituksi; Eikä vain konfliktitilanteissa, vaan myös oppitunneilla ja vanhempainilloissa sekä koulun henkilökunnan yhteisissä kokoontumisissa. Restoratiivinen kohtaaminen käsitteenä avautuu kolmeen ulottuvuuteen: Ensinnäkin restoratiivinen kohtaaminen tukee kunkin yhteisön jäsenen identiteettiä sellaisena kuin se on yksilön omaa ainutlaatuisuutta vahvistuen. Toiseksi restoratiivinen kohtaaminen tukee inhimillistä ja ammatillista kasvua siinä positiossa missä yksilö kulloinkin on, ja kolmanneksi restoratiivinen kohtaaminen tukee muutosta aina silloin kun siihen on tarvetta. Restoratiivinen kohtaaminen on aina vastavuoroista. Heijastamme kohtaamisissa itseämme toiselle, aivan kuten väitöskirjani kannessa olevassa kuvassa taivas pilvineen heijastuu järven pintaan.

”Miten me oikeasti tuetaan kouluyhteisön jäsenten osallisuutta ja kuulluksi tulemistä...” kysyin yhden informantin suulla tämän lektion alussa. Norjalainen Nils Christie oli tunnustettu sovittelun teoreetikko ja puolesta-puhuja – sovittelun ”grand old man”. Hän on varoittanut meitä syrjäyttämisestä jopa vakavien rikosten osapuolia ja heidän taustojaan tarkastellessamme Christie tarkoittaa sitä, että jaotelllessamme ihmiset etukäteen oman positioimme, ammattimme, tulkintamme tai kokemuksemme perusteella johonkin stereotypiaan emme pysty kohtaamistilanteessa aina kuulemaan tai näkemään. Enkä puhu

nyt vain konfliktitilanteista, vaan yleisemmin tavastamme ryhmitellä yksilöitä mitä erilaisimmissa konteksteissa ja kohtaamisissa, mitä erilaisimmin perustein, mitä erilaisimpiin ryhmiin tai rooleihin. Sorrumme ennakkoon tietämiseen, joka johtaa helposti siihen, että kuulemme, mutta emme kuuntele – katsoimme, mutta emme näe. Christie päätyykin julistamaan, että emme saa varastaa osapuolten konfliktia heiltä itseltään, sillä silloin epäämme heiltä oppimisen mahdollisuuden (Christie 1977).

Nykyisessä yhteiskunnallisessa tilanteessa, jossa vihapuhe on rakentanut ja rakentaa yhä vahvemmin stereotypioita ja vastakkainasettelua, luodaan painetta ja jopa toivetta rangastusten lisäämisestä ja ankaroitamisesta. Tutkimukseni tulokset osoittavat kuitenkin, että painopisteen siirtäminen sanktiokulttuurista konflikteja ennaltaehkäisevään myönteisen asenneilmapiirin rakentamiseen on mahdollista. Restoratiivinen lähestymistapa ja kohtaaminen tuottavat ymmärryksen jokaisen yhteisön jäsenen arvokkuudesta ja kyvykkyydestä, sekä jokaisen osallisuuden mahdollistamisen merkityksestä, kun yhteisön hyvinvointia vahvistetaan. Konfliktitilanteissakin restoratiivinen lähestymistapa on purkanut ennakkoluuloja, lisännyt ymmärrystä ja vastuunottoa, sekä tuonut kunnioitusta yhteisön jäsenten välille eri näkemyksistä huolimatta. Tältä osin tutkimus puhuu kasvatuskentän nykydiskurssissa esiintyvien positiivisten ja yhteisön jäsenten keskinäistä arvostusta ja vuorovaikutusta lisäävien pedagogisten suuntausten puolesta.

Kokonaisuutena tutkimukseni tulokset nostavat ihmissuhteet ja niiden rakentamisen merkityksen koulutyössä keskiöön. Koululaitos luo sekä näkyvät että näkymättömät raamit eli rakenteet, säännöt, normit ja rajat, joiden sisällä ei ole merkityksellistä tarkastella pelkästään sitä, miten näitä raameja onnistutaan ylläpitämään vaan erityiseen fokukseen

tämä tutkimus nostaa ihmissuhteiden ylläpidon ja kohtaamisen osaamisen. Syyttely- ja rankaisukulttuurin sekä rikosnimikkeiden lisäämisen ja rankaisujen ankaroitamisen sijaan olisikin rakennettava yhä vahvemmin eheyttävään restoratiivisen kohtaamisen toimintakulttuuria.

Lähteet

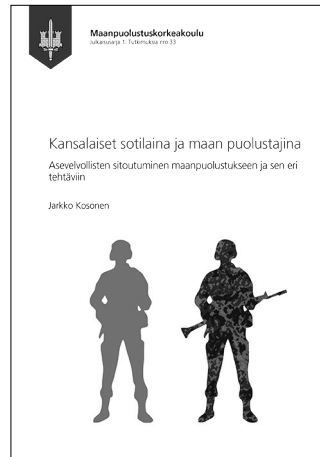
- Baraldi C. & Iervese, V. (toim.) (2012) *Participation, facilitation and mediation. Children and young people in their social contexts*. New York: Routledge.
- Chapman T. (toim.) & Gellin, M. & Aertsen, I. & Anderson, M. (2015) *Protecting Rights, Restoring Respect and Strengthening Relationships: A European model for Restorative Justice with Children and Young People*. European Research on Restorative Juvenile Justice. Vol II. Brussels: OIJ / ECJJ. <http://www.ejjc.org/eumodel> (Viitattu 7.11.2019.)
- Christie N. (1977) Conflicts as property. *The British Journal of Criminology* 17 (1), 1–15.
- Deakin J. & Kupchik A. (2018) Managing behavior: From exclusion to restorative practices. Teoksessa Deakin et al. (toim.) *The Palgrave International Handbook of School Discipline, Surveillance and Social Control*. New York: Palgrave Macmillian Publ., 511–527.
- Fronius T. & Persson, H. & Guckenburger, S. & Hurley, N. & Petrosino A. (2016) *Restorative Justice in U.S. Schools: A Research Review*. San Francisco: The WestEnd Justice & Prevention Research Center. http://jprc.wested.org/wp-content/uploads/2016/02/RJ_Literature-Review_20160217.pdf (Viitattu 7.11.2019.)
- Gregory A. & Clawson K. & Davis A. & Gerewitz J. (2015) The promise of restorative practices to transform teacher-student relationship and achieve equity in school discipline. *Journal of Educational and Psychological Consultation* 25 (1), 1–29.
- Hopkins B. (2006) *Implementing a restorative approach to behaviour and relationship management in schools – the narrated experiences of educationalists*. University of Reading, UK. Faculty of Economic and Social Sciences. Institute of Education. Thesis of the degree of Doctor of Philosophy.
- Hopkins B. (toim.) (2016) *Restorative theory in practice. Insights into what works and why*. London: Jessica Kingsley Publishers
- Marklund L. (2007) *Skolmedling i teori och praktik. Licentiate's dissertation*. Uppsala: Uppsala University.
- McCluskey G. (2018) Restorative approaches in schools: current practices, future directions. Teoksessa Deakin J. & Taylor E. & Kupchik A. (toim.) *The Palgrave international handbook of school discipline, surveillance, and social control*. New York: Palgrave Macmillan, 573–593.
- Mirsky L. (2003) *SaferSanerSchools: Transforming school cultures with restorative practices*. Restorative Practices E-Forum, May 20, 2003. International Institute for Restorative Practices. <https://www.iirp.edu/eforum-archive/safer-sanerschools-transforming-school-culture-with-restorative-practices>
- Mirsky L. (2008) Transforming school culture with restorative practices. Teoksessa: Wachtel T. & Mirsky L. (toim.) *Safer Saner Schools. Restorative Practices in Education*. Bethlehem: International Institute for Restorative Practices, 31–56.
- Morrison B. & Blood P. & Thorsborne M. (2005) Practicing Restorative Justice in School Communities: The Challenge of Culture Change. *Public Organization Review. A Global Journal* (5), 335–357.
- United Nations (2013) Promoting Restorative Justice for Children. The United Nations (UN) Study on Violence against Children. The Special Representative of the Secretary General on Violence against Children. <http://srsg.violenceagainstchildren.org/page/919> (Viitattu 7.11.2019.)
- Vaandering D. (2016) Critical relational theory. Teoksessa Hopkins B. (toim.) *Restorative theory in practice. Insights into what works and why*. London: Jessica Kingsley Publishers, 63–76.
- Wearmouth J. & McKinney R. & Glynn T. (2007) Restorative justice in schools: New Zealand example. *Educational Research* 49 (1), 37–49.

Kansalaiset sotilaina ja maan puolustajina

Jarkko Kosonen

Texti perustuu kirjoittajan väitöstilaisuuden lectio praecursoriaan Maanpuolustuskorkeakoulussa 27.9.2019. Vastaväittäjänä toimi YTT, dosentti Kari Laitinen Tampereen yliopistosta.

Jarkko Kosonen (2019) *Kansalaiset sotilaina ja maan puolustajina. Asevelvollisten sitoutuminen maanpuolustukseen ja sen eri tehtäviin. Maanpuolustuskorkeakoulu: Julkaisusarja 1: Tutkimuksia nro 33*. 226 s. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-25-3093-9>

Syyskuussa 1939, 80 vuotta sitten, oli itsenäinen Suomi epävarmuuden tilassa. Euroopan turvallisuustilanne oli heikentynyt, jännitteet valtioiden välillä kärjistyivät, ja sota laajeni nopeasti. Lokakuussa Puolustusvoimat kutsui reserviläiset ylimääräiseen kertausharjoitukseen. Tuo merkitsi käytännössä liikekannallepanoa ja valmistautumista puolustamaan maata aseellisesti. Tilanne kärjistyi marraskuun 30. päivänä aamulla kello 6.50, jolloin Neuvostoliitto käynnisti hyökkäyksen Suomeen koko itärajan pituudelta. Tuolloin marsalkka Mannerheim kehotti päiväkäskyssä sotilaitaan taistelemaan kodin, uskonnon ja isänmaan puolesta.

Suomalainen maanpuolustustahtokeskustelu on perustunut vuosikymmenten ajan kansalliseen, talvisodan hengestä perustansa saavaan tarinaan ja arvopohjaan. Patrioottinen isänmaallisuus ja maanpuolustaminen ovat perustuneet ajatukselle kansallisvaltion ja sen

rajojen puolustamisesta aseellista hyökkäystä vastaan. Suomi on nähty kansallisvaltiona, jolla on oma fyysinen maa-alueensa, rajansa, kieltensä, kulttuurinsa ja poliittinen riippumattomuus (Eskola 2004). Muiden muassa sosiaalipsykologi Antti Eskola on pohtinut muuttuvan Suomen ja muuttuvien asevelvollisten vaikutusta maanpuolustukseen jo tämän vuosituhannen alussa. Hän on kysynyt, keitä tai mitä suomalaiset sotilaat lopulta joutuvat puolustamaan, ja kuka tai mikä viime kädessä Suomea puolustaa (Eskola 2004, 23).

Kapteeni Jaakko Valtanen, myöhemmin kenraali ja puolustusvoimain komentaja, totesi jo 1950-luvulla, että kansalaisten maanpuolustushenki ei ole olemukseltaan pysyvää, vaan se kytkeytyy erottamattomana osana kansan yleiseen mielenlaatuun. Se siis muuttuu yhteiskunnassa tapahtuvien muutosten mukana. (Valtanen 1954, 2.) Suomalaisten arvoja tutkinut Klaus Helkama on todennut Suomen kansan koostuvan erilaisissa yhteiskunnallisissa

oloissa kasvaneista sukupolvista, joiden arvo-
maailma on moninainen. Suurin osa jakaa
yhteisen historian, mutta uudet sukupolvet
rakentavat identiteettinsä suurten kansallisten
kertomusten sijaan pienten, aiempaa yksilölli-
sempien ja omissa sosiaalisissa verkostoissa syn-
tyvien kertomusten varaan. (Helkama 2015;
Laukkanen & Salasuo 2015, 3.)

Maanpuolustustahtoa ja sen kehitystä seu-
rataan tarkasti. Maanpuolustustiedotuksen
suunnittelukunnan, MTS:n, kyselytuloksia
tulkitaan ja käytetään mediassa, juhlapuheissa
ja poliittisessa retoriikassa. Maanpuolustus-
tahto on ilmiö, johon jokaisella taholla tuntuu
olevan sanottavaa. Eri tahot haluavat ottaa
kunniaa sen noususta, ja sen laskemisesta
ollaan huolissaan. Suomalaisessa maanpuo-
lustustahdon tutkimusperinteessä on toistettu
vuosikymmenten ajan samaa kaavaa ja samoja
kysymyksiä. Maanpuolustustahdon abstraktia
käsitettä on määritelty eri tilanteita ja kyselyitä
varten, mutta akateeminen, tutkimukseen
perustuva määritelmä on jäänyt varsin hata-
ralle. Klassinen maanpuolustustahtokysymys
kuuluu: ”Jos Suomeen hyökätään, olisiko
suomalaisten puolustauduttava aseellisesti
kaikissa tilanteissa, vaikka tulos näyttäisi
epävarmalta?” Yleisen ja henkilökohtaisen
maanpuolustustahdon mittaaminen yksit-
täisillä kysymyksillä on kaventanut ilmiön
tutkimusta ja hidastanut uusien tutkimus-
listen avausten tekoa. Myös aikalaisanalyysit
kyselytulosten tulkinnassa ja hyödyntämisessä
ovat jääneet varsin vähäisiksi.

Aloittaessani tämän, tänään tarkastetta-
van, väitöskirjan kirjoittamista, halusin läh-
teä selvittämään, millainen on suomalaisten
asevelvollisten taistelutahto 2010-luvulla.
Vastatakseni tuohon kysymykseen, keräsin
ensimmäisen aineiston sähköisellä kyselyllä
Maavoimien taisteluharjoituksessa. Harjoi-
tuksessa asevelvolliset toimivat sodanajan
toimintaa ja olosuhteita jäljittelevissä olo-
suhteissa. Tulokset on raportoitu väitöskirjaan

liitetyssä artikkelissa I. Tulokseni vahvistivat
aiempien, lähinnä Puolustusvoimien piirissä
tehtyjen, tutkimusten tuloksia. Asevelvollis-
ten, jotka suorittavat varusmiespalveluksen
loppuun tai tulevat reservin kertausharjoit-
ukseen, maanpuolustustahto ja taistelutahto
ovat korkealla tasolla. Tahto ja sitoutuminen
vahvistuvat johtajakoulutuksen sekä reservissä
iän myötä tulevan kasvun kautta.

Syventäessäni ymmärrystä tahto-ilmion
teoreettisesta taustasta havaitsin, että ilmiön
tutkiminen ymmärtävällä tasolla edellyttää
syvempää lähestymistapaa sekä teoreettisesti
että empiirisesti. Tutkimuksen viitekehyk-
seksi muodostuikin kansalaisuuden ja siihen
liittyvän yhden säikeen - maanpuolustuksen
tutkiminen. Otin etäisyyttä maanpuolustus-
tahdon tutkimusperinteeseen ja lähdimme
Tahto-tutkimusprojektissa tarkastelemaan
kansalaisten suhdetta hyvinvointivaltioon
ja maanpuolustukseen. Tunnistimme kan-
salaisuuden olevan muutoksessa ja esitimme
hypoteettisen oletuksen, että kansalaisuudes-
sa tapahtuvilla muutoksilla olisi merkitystä
kansalaisten suhteeseen maanpuolustukseen.
Valitessamme sopivaa menetelmää ilmiön
tutkimiselle, päädyimme haastattelemaan
asevelvollisuuden marginaaleina pidettyjä
kohderyhmiä, reservistä eroavia ja siviilipal-
velusta suorittavia. Heidän kanssaan käydyt
keskustelut olivat antoisia ja tuottivat moni-
puolista aineistoa heidän suhteestaan valtioon
ja sen puolustamiseen. Haastatteluaineistojen
perusteella tehdyt osuudet on raportoitu väi-
töskirjaan liitetyissä artikkeleissa II, III ja IV.

Tämän tutkimuksen keskeinen kontri-
buutio sotilassosiologiselle teorianmuodos-
tukselle sekä empiiriselle tutkimukselle on
maanpuolustussuhde-käsite, jota kehitellään
artikkelissa II, sekä tässä väitöskirjassa julkais-
tava maanpuolustussuhde-malli sivulla 61. Se
jäsentää kansalaisen suhdetta maanpuolustus-
seen [maanpuolustus]suhdetta perustavina ja
sitä asemoivina tekijöinä. Maanpuolustussuh-

detta perustavia tekijöitä ovat: kiinnittyminen valtioon, kokemus valtiosta puolustamisen arvoisena sekä kokemus valtioon kohdistuvista uhkista ja niihin varautumisesta. Yksilö asemoituu maanpuolustukseen maanpuolustusasenteen, maanpuolustusluottamuksen, maanpuolustusosaamisen ja maanpuolustus-toimijuuden kautta. Maanpuolustussuhde tarjoaa mahdollisuuden tutkia eri kohderyhmien suhdetta maanpuolustukseen ja laajemmin kokonaisturvallisuuteen, maanpuolustustahdon mittaamista perusteellisemmalla ja hienojakoisemmalla tavalla.

MTS:n tuoreimman, viime syksynä julkaistun kyselytutkimuksen (2018) mukaan kaksi kolmasosaa suomalaisista on sitä mieltä, että suomalaisten tulisi puolustautua aseellisesti, jos Suomeen hyökätään, vaikka tilanne näyttäisi epävarmalta. Kansalaisista noin 85 % olisi kyselyn tulosten mukaan valmis osallistumaan maanpuolustuksen eri tehtäviin omien kykyjensä ja taitojensa mukaan. Väitöskirjan artikkelissa III käsitellään asevelvollisuudessa ja asepalveluksessa problematisoituvia asioita. Kriittisiksi tekijöiksi nousevat asevelvollisuuden pakko, tappamisen eettiset kysymykset sekä asevelvollisuusjärjestelmän epätasa-arvoisuus. Vaikka asevelvollisuuden tuottamaa sotilaan roolia kyseenalaistettiin, pääosa haastateltavista osoitti vahvaa maanpuolustustahtoisuutta sanan laajassa merkityksessä. Suomea tulee puolustaa erilaisia uhkia vastaan ja he itsekin haluavat osallistua maan puolustamiseen, mutta oman osallistumisen halutaan tukevan kokonaisturvallisuutta asevelvollisuuden velvoittavan sotilaan roolin sijaan.

Väitöskirjan neljännessä artikkelissa tarkastellaan eri kansalaisuusikäistyksiä ja peilataan niitä kansalaisten ja maanpuolustuksen välisiin suhteisiin. Suomalaisen yhteiskunnan ja asevelvollisuuden kontekstissa on relevanttia tarkastella kansalaisuutta hyvinvointivaltiossa, yksilöllistymiskehitystä sekä globalisaation

vaikutuksia. Hyvinvointivaltiokansalaisuudessa omaa suhdetta valtioon ja maanpuolustukseen peilataan yksilön velvollisuuksien ja yhteiskunnassa kansalaisuuden kautta saavutettavien oikeuksien kautta. Yksilöllistymiseen liittyy hyötykansalaisuus, jossa yksilö tekee omaan toimintaan ja maanpuolustukseen liittyvät valinnat itselle koettavissa olevan hyödyn kautta. Globalisaatio ja kansainvälistyminen rakentavat globaalia kansalaisuutta, jossa yhteisöllisyyttä muodostetaan valtioista tai kansalaisuudesta riippumattomana ilmiönä. Yhteenkuuluvuuden tunne voi kehittyä erilaisten verkostojen ja vaikkapa internetissä samaa tietokonepelejä pelaavien välillä. Eri tutkimusten mukaan nuoret kiinnittyvät aiempaa kevyemmin valtioon liittyvään kansalaisuuteen, paikallisuuteen tai kiinteään omaisuuteen. Globaalissa kansalaisuudessa voidaan suhtautua kriittisesti kansallisvaltion rajojen aseelliseen puolustamiseen, puolustuksellisten arvojen suuntautuessa enemmän ihmisoikeus- ja konfliktienehkäisykysymyksiin.

Tämän väitöskirjatutkimuksen tarkoituksena on rakentaa kansalais- ja yksilölähtöisesti ymmärrystä suomalaisten asevelvollisten suhteesta ja sitoutumisesta maanpuolustukseen ja sen eri tehtäviin. Tutkimuksessa hyödynnettiin kahta erillistä aineistoa. Asevelvollisille Maavoimien taisteluharjoituksessa tehtyä kyselyä sekä reservistä eroavien ja siviilipalvelusta suorittavien asevelvollisten haastatteluja. Kahdella erilaisella aineistolla vastaan väitöskirjassa esittämiini tutkimuskysymyksiin ja rakennan monipuolista kuvaa tutkittavasta ilmiöstä – kansalaisten, erityisesti asevelvollisten suhteesta maanpuolustukseen. Tutkimukseni tulosten perusteella väitän, että maanpuolustusvelvollisuus ja asevelvollisuus näyttäytyvät kansalaisille varusmiespalveluksena ja sen suorittamisena. Varusmiespalveluksella on edelleen vahva sosionormatiivinen velvoite ja sen suorittamista kontrolloidaan sekä valtion että sosiaalisten yhteisöjen tahoilta. Osa kan-

salaisista on velvoitettu tähän palvelukseen, osa haluaa suorittaa sen vapaaehtoisesti ja osa puolestaan hakee vaihtoehtoisia tapoja suorittaa palvelus. Varusmiespalveluksen kautta asevelvolliselle koulutetaan sodan ajan tehtävä ja rooli [kansalais]sotilana. Tuo tosiseikka tulisi ottaa nykyistä selkeämmin esille sekä palveluksessa että siihen liittyvässä viestinnässä. Asevelvollisella on kansalaisuuteen liittyen sotilaan rooli ja häntä koulutetaan tuon tehtävän vaatimuksiin. Laajempi kysymys onkin, miten ja kuka kouluttaa tai käyttää kansalaisia maanpuolustuksen muihin tehtäviin.

Toiseksi väitän, että asevelvollisuus ja maanpuolustus tuottavat Suomessa sukupuolittuneita kokemuksia. Suomalaisen asevelvollisuusjärjestelmän sukupuolittunut miesten velvoittavuus ja naisten vapaaehtoisuus ovat asevelvollisten sitoutumiseen vaikuttavia rakenteellisen tason ilmiöitä. Osa miehistä kokee järjestelmän epätasa-arvoiseksi heille suunnatun pakon vuoksi. Osa naisista taas näkee järjestelmän rajaavan heidän mahdollisuuksiaan osallistua, kouluttautua ja sitoutua maanpuolustukseen ja sen eri tehtäviin.

Väitän myös, että maanpuolustussuhteen tekijät jäsentävät yksilön suhdetta maanpuolustukseen ja sitä voidaan käyttää tutkimuksellisenä välineenä eri kohderyhmien tutkimuksessa. Maanpuolustustahdon käsite ja sitä mittaavat kysymykset ovat muodostuneet sodanjälkeisessä yhteiskunnallisessa tilanteessa. Turvallisuusympäristön ja yhteiskunnan muuttuessa tarvitaan ymmärrystä kansalaisten suhteesta maanpuolustukseen ja turvallisuuteen. Nykyisessä Suomessa *maanpuolustussuhde* kuvaa maanpuolustustahdon käsitettä paremmin ja tarkemmin kansalaisten suhdetta maanpuolustukseen sekä rakentaa ymmärrystä tuosta moniulotteisesta ilmiöstä.

Neljänneksi väitän, että asevelvollisuuden ja kansalaisuuden välinen suhde voidaan nähdä kenttinä, joiden välillä asevelvollinen liikkuu ja tekee valintoja. Keskeistä on ym-

märtää asevelvollisen käymä neuvottelu siviili- ja sotilaskansalaisuuden välillä. Nuo siirtymät voivat aiheuttaa sopeutumiskysymyksiä sekä fyysisellä, psyykkisellä, sosiaalisella että eettisellä tasolla. Asevelvollisuuteen perustuvat sodan ajan joukot eroavat ammattiarmeijoista juuri sotilaiden identiteetin kautta. Ammattisotilaat ovat identiteetiltään sotilaita myös vapaa-aikanaan. Asevelvolliset puolestaan ovat siviilikansalaisia, jotka saavat tai ottavat tilapäisesti sotilaan roolin esimerkiksi kertausharjoituksessa tai äärimmäisessä tilanteessa - sodassa. Asevelvollisten kaksoisidentiteetin muodostumisen tapoja tulee ymmärtää, jotta voidaan tukea asevelvollisten tai laajemmin maanpuolustusvelvollisten kansalaisten sitoutumista maanpuolustuksen eri tehtäviin.

Tulosten perusteella suomalaisilla näyttää olevan varsin vahva halu osallistua maan puolustamiseen sen laajassa merkityksessä. Kokemus Suomesta hyvänä ja puolustamisen arvoisena maana sekä kuulumisesta ja kiinnittymisestä valtioon, yhteiskuntaan tai lähiyhteisöihin rakentavat perusteita kansalaisten suhteelle maanpuolustukseen. Kokemukset turvallisuusuhkista ohjaavat suhteen muodostumista ja yksilön asemitumista maan puolustamiseen.

Suomalaisen kokemuksen maahan kohdistuvista uhkista on selvitetty viime vuosina useissa tutkimuksissa ja kyselyissä. Kansalaiset näkevät tulevaisuuden Suomessa nykyistä tasoa turvattommaksi. Keskeisimpiä maahan kohdistuvia uhkia tai huolenaiheita ovat maan sisäinen eriarvoistuminen, kansainväliseen terrorismiin tai poliittiseen tilanteeseen kytkeytyvät ongelmat sekä ilmastonmuutos lieveilmiöineen, kuten vaikeasti hallittavat pakolaisvirrat. Sodanuhkan koetaan Suomessa olevan varsin pieni. Perinteisessä suomalaisessa puhettavassa isänmaa, kansallisvaltio, on ollut keskeinen puolustamisen kohde. Nykyisin sen rinnalle nousevat hyvinvointivaltiossa kiteytyvä toimiva yhteiskuntajärjestelmä ja

suomalainen arvomaailma. Kansallisvaltion keskeisimpiä uhkatekijöitä ovat olleet vieraan valtion aseellinen hyökkäys tai valtioon kohdistuva painostus. Nykyisin valtiota uhkaavat ulkoisten uhkien lisäksi myös valtion sisäinen eriarvoistuminen, luottamuksen heikkeneminen poliittiseen päätöksentekoon sekä hyvinvointivaltion peruspalvelujen purkaminen.

Asevelvollisia on käsitelty ja kohdeltu masmaisesti ja joukkoina. Tuo osa kansasta on kuitenkin varsin moninainen ryhmä ja suomalaisen asevelvollisuuden kehittämisessä tulisi huomioida entistä selkeämmin yksilölliset tarpeet sekä kirkastaa asevelvollisuuden ja varusmiespalveluksen ydintehtävää: asevelvollisten ja vapaaehtoisten naisten kouluttamista sotilaisiksi poikkeusolojen tehtäviin.

Miten sotilassosiologinen tutkimus voi hyödyttää asevoimia tai suomalaista yhteiskuntaa? Sosiologia ei pyri hallitsemaan yhteiskuntaa, vaan se pyrkii ymmärtämään ja kuvaamaan, miten sen ilmiöt muodostuvat, mistä ne johtuvat ja selittää sen sosiaalisia prosesseja. Sotilassosiologia syntyi toisen maailmansodan aikana Yhdysvalloissa, kun sosiaalitieteilijät valjastettiin asevoimien toiminnan kehittämiseen. Samaan aikaan Suomessa, Knut Pipping tutki jatkosodan konekiväärikomppanian sosiaalista rakennetta ja toimintaa. Pippingiä ja hänen väitöskirjaansa on pidetty myöhemmin suomalaisen sotilassosiologian merkittävimpänä klassikkona. Suomalainen sotilassosiologia ja sotilassosiologinen tutkimus ovat olleet kapea-alaisia, varsinkin jos verrataan emotieteen sosiologian kehitykseen. Sotilassosiologia on kiinnostunut makrotasolla yhteiskunnan ja asevoimien välisistä suhteista sekä mikrotasolla yksilön ja asevoimien välisestä suhteesta. Tässä tutkimuksessa yhdistettiin kaksi mikrotason ilmiötä: kansalaisen suhde valtioon ja maanpuolustukseen. Sotatieteiden yhtenä tieteenalana sotilassosiologinen tutkimus voi tuottaa tietoa asevoimien käyttöön. Suomalaisen asevelvollisuuden nykytilan ja

tulevaisuuden ymmärtämisessä sekä kehittämisessä sotilassosiologisella tutkimuksella on paljon mahdollisuuksia.

Maailma on entistä pirstaleisempi, turvallisuusympäristön ennakointi on vaikeampaa emmekä välttämättä tiedä, millaisia uhkia vastaan tulisi varautua. Hybridivaikuttamisessa sodan ja rauhan välinen raja on epäselvä. Hybridisodassa etulinja kulkee koko yhteiskunnan läpi. Tämän vuoksi valtion tulisikin sitouttaa ja kouluttaa kansalaisia laajasti kokonaisturvallisuuden ja maa puolustamisen tehtäviin. Asevelvollisuusjärjestelmän kehittämisen rinnalla tulisi luoda kansalaisille todellisia tehtäviä yhteiskunnan puolustamiseksi ja mahdollistaa kansalaisten osallistaminen oman lähiympäristönsä sekä laajemmin kansallisen turvallisuuden tuottamiseen. Asevelvollisuuden hegemoninen asema on saanut viime vuosina haastajia. Velvollisuutta on haastettu turvallisuusympäristön muutoksen johdosta paineella laajentaa velvollisuutta kaikkia sukupuolia velvoittavaksi, jolloin aseellisen puolustuksen rinnalla kehitettäisiin kansalaisia velvoittavia turvallisuuden tehtäviä. Asevelvollisuuden tarvetta voidaan kyseenalaistaa myös puolustuksen tarpeellisuuden tai yksilölle saavutettavan hyödyn näkökulmista. Tuohon vastaamiseksi asevelvollisuuden ja asepalveluksen piirissä voisi kehittää aktiivisesti aseellisen ja aseettoman palveluksen vaihtoehtoja ja tukea näiden välistä valinnanvapautta. Asevelvollinen voisi sitoutua nykyistä paremmin palvelukseen, jos hän voisi nykyistä joustavammin vaikuttaa omaan sodanajan tehtäväänsä. Osa voisi hakeutua koulutettaviksi vaativiin taistelutehtäviin, esimerkiksi valmiusyksiköissä. Osalle avautuisi selkeitä kouluttautumispolkuja tukitehtäviin, mikä tukisi osalla nuorista varusmiespalveluksen suorittamista loppuun. Vakaumuksellisista syistä siviilipalveluksen suorittavien koulutus voisi nykyistä tehokkaammin suuntautua laajan turvallisuuden

tehtäviin ja niihin varautumiseen. Eri tutkimusten mukaan siviilipalvelus valitaan enneminkin itselle koettavan hyödyn kuin vakaumuksen perusteella. Nykyisessä mallissa on esitetty kritiikkiä siviilipalveluksen suorittaneiden poikkeusolojen tehtävien puuttumisesta. Mitä siviilipalvelus tuottaa kokonaisturvallisuudelle, jos siinä koulutettavaa osaamista ei hyödynnetä tehokkaasti erilaisiin kriiseihin varautumisessa.

19. syyskuuta tuli kuluneeksi 75 vuotta jatkosodan päättymisestä. Suomi ja suomalaiset ovat saaneet elää rauhassa jo liki kolmen sukupolven ajan. Minulta kysyttiin joskus omaan työhöni liittyen: ”Suunnitteletteko sotaa siellä esikunnassa?”. Vastasin, että valmistaudumme pahimpaan, mutta teemme kaikkemme, että sotaa ei koskaan tulisi.

Pelillisuus nuorten tupakoinnin ehkäisyssä – esimerkkinä Other story -peli

*Olli Lehtonen, Miikka-Petteri Lesonen, Marja-Leena Kauronen,
Kirsi Purhonen, Angelika Polak & Valdemar Kallunki*

Pelillisuus tarkoittaa kiteytettynä sitä, että pelillä ratkaistaan jokin ongelma hyödyntämällä pelimekaniikkoja (Adamou 2019). Pelejä hyödynnetään terveyskasvatuksessa, koska ne tarjoavat nuorille kiinnostavan ja tutun lähestymiskanavan erilaisiin ongelmiin. Pelit virittävät nuorten ajattelua niiden sisälle rakennettujen tarinoiden avulla, joihin voidaan sisällyttää informaatiota esimerkiksi tupakoinnin haitoista. Pelillisyyden lähtöoletuksena on, että peleillä voi olla vaikutusta nuoren asenteisiin, uskomuksiin ja kriittisen ajattelun kehittymiseen yksilö- ja yhteisötasolla. Tavoitteena on tässä katsauksessa ymmärtää pelillisyyteen liittyviä mahdollisuuksia nuorten tupakoinnin ehkäisyssä kysymällä, miten nuorten suhtautuminen tupakointiin muuttuu pelaamisen aikana. Katsaus perustuu VERSUS-tutkimushankkeessa kehitettyyn peliin, jossa kerättiin tietoa nuorten suhtautumisesta tupakointiin ennen ja jälkeen pelaamisen.

Pelien pelaamisella on todettu olevan vaikutuksia havainnointiin, tiedon käsittelyyn, tunteisiin, motivaatioon ja käyttäytymiseen (Connolly ym. 2012). Tutkimusten perus-

teella terveyttä edistävien pelien avulla voidaan lisätä tietoa, kehittää taitoja ja muuttaa asenteita (Papastergiou 2009). Elintapojen muutokseen tähtäävät digitaaliset pelit lisäävät pelaajan motivaatiota ja sitoutumista terveellisiin elämäntapoihin, edistävät terveyskäyttäytymisen muutoksia tai parantavat esimerkiksi liikunta-aktiivisuutta (Lieberman 2015). Pelillisuus on sisällytetty koulun opetussuunnitelmiin, sillä sen tavoitteena on lisätä nuoren oppimista, ongelman ratkaisua, kykyä itsesäätelyyn ja siirtää opitut käsitteet omaan muutossuunnitelmaan (Ennis 2013).

Aikaisemmissa tupakoinnin lopettamiseen tarkoitetuissa peleissä pelaajat ovat saaneet ohjeita, joiden tarkoituksena ollut on parantaa pelaajan sitoutumista ja motivaatiota tupakoinnin lopettamiseen (Lieberman 2015). Lopettamiseen tähtäävissä simulaatiopelissä pelihahmot aiheuttavat pelaajassa stressiä, psykologista vastarintaa, tietoista heräämistä omaan tupakointikäyttäytymiseen sekä suuntaavat pelaajan keskittymistä havainnoimaan omaa tupakointikäyttäytymistä ja parantamaan tietoisuutta itsestään (Park ym. 2017). Pelisovelluksilla on myös yritetty vaikuttaa lopettamiseen liittyvään, voimakkaaseen tupa-

kan mielihaluun, mutta tässä pelien merkitys on ollut vähäinen (DeLaughter ym. 2016).

Nuorille suunnatuissa tupakoinnin ehkäisyyn tähtäävissä peleissä suositellaan aihepiiriä lähestyttävän hienotunteisesti, nuorten perspektiivistä siten, että pelissä korostetaan tupakoimattomuuden positiivisia seurauksia. Pelien tulisi olla älyllisesti haastavia, stimuloivia, huumoria sisältäviä sekä grafiikaltaan ja sisällöltään runsaita, ja niissä tulisi pyrkiä vaikuttamaan nuoren tupakoinnin vastasiin asenteisiin (Parisod ym. 2017). Aikaisemmissa tutkimuksissa on myös sosiaalisten normien sisällyttämistä suositeltu osaksi tupakoinnin ehkäisyyn tähtääviä pelejä (Page ym. 2012).

Koska sosiaaliset tekijät, kuten ryhmäytyminen ja läheiset ystävyysuhteet ovat yhteydessä nuoren tupakointikokeiluihin ja satunnaiseen tupakointiin (Hertel & Mermelstein 2012), oletamme tässä katsauksessa, että tupakoinnin ehkäisyssä vertaisten asenteet, uskomukset ja toiminta ovat yhteydessä nuorten tupakointikokeiluihin ja tupakointiin. Vaikka nuoret eivät varsinaisesti kehottaisikaan ystäviään pidättäytymään tupakoinnista, he voivat vaikuttaa yhteisötasolla asenteisiin ja uskomuksiin. Kouluympäristö itsessään – muun muassa terveystiedon opetuksen, tupakointikiellon, valvonnan ja puuttumismenettelyn vuoksi – tukee fyysisenä ja sosiaalisena ympäristönä nuorten tupakoimattomuuteen asetettuja pitkäaikaisia tavoitteita (Corcoran 2010).

Tutkimuspeli Other story

Tutkimuspeli Other storyn (<http://versusportaali.fi>) kehittämisessä hyödynnettiin pelillisinä keinoina tarinankerrontaa, roolipelielementtejä ja kysymyksiin perustuvia minipelejä. Nämä ovat tutkimuspeleissä usein käytettyjä metodeja (Adamou 2019). Tupakoinnin ehkäisy perustuu Other story

-pelissä kuvitteelliseen vuorovaikutukseen pelihahmojen kanssa, mutta osittain myös tietoiseen itsereflektioon. Peli välittää pelaajalle myös non-verbaalisia, suostuttelevia ja itsereflektiota aktivoivia viestejä painottamatta tupakoinnin terveyshaittoja (vrt. Corcoran 2010). Pelin sisällön tarkoitus on herättää pelaajassa kriittisyyttä tupakointia kohtaan, mikä puolestaan saa aikaan keskustelua vertaisten joukossa muuttaen suhtautumista tupakointikokeiluihin ja tupakointituotteiden käyttöön.

Pelin alkutarina asettaa pelaajat tilanteeseen, jossa pelin päähahmo Anna yhdessä Versus-robotin ja Koutsin kanssa jahtaa pelin pääpahista Slinkyä, joka punoo pelissä tupakointiin liittyviä juonia koulun rehtorina. Koulussa tupakointi on riistäytynyt käsistä, joten pelissä Anna ja kumppanit pyrkivät auttamaan koulun oppilaita tupakoinnissa.

Riippuen pelin alussa esitetystä kuvakyselystä ja pelaajan siihen antamista vastauksista, peli ohjaa pelaajan kahdelle polulle. Jos kuvakyselyn tulokset osoittavat pelaajan kuuluvan tupakoinnin riskiryhmään (ks. menetelmä Purhonen ym. 2020), pelaaja sijoitetaan utopiapolulle, jossa kohdatut pelihahmot ovat lopettamassa tupakointia ja tarvitsevat apua ja ohjeistusta tähän. Jos pelaaja ei kuulu kuvakyselyn perusteella riskiryhmään, hänet sijoitettiin dystopiapolulle, jossa kaikki kohdatut pelihahmot tupakoivat ja ovat pelaajaa kohtaa vastahakoisia. Pelin tarina etenee lineaarisesti, mutta hahmojen dialogissa ja käytöksessä on eroja pelipolkujen välillä. Pelin lopuksi kohdataan Slinky ja pelaajan käymä dialogi hänen kanssaan on sama molemmissa pelipolussa.

Construct 2 -pelimoottorilla kehitettyyn Other Story -tutkimuspeliin sijoitettiin aineistonkeruun liitännäinen, joka mahdollisti anonymisoidun tiedon keräämisen kohde-ryhmältä aineistonkeruutilaisuuksissa. Pelaajista kerättiin tietoja heidän valinnoistaan, sukupuolesta ja tupakointitottumuksista. Ai-

neisto kerättiin alkuvuonna 2019 kuudesta yläkoulusta ja yhdestä ammattioppilaitoksesta Kouvolassa. Yhteensä pelaajia oli 375, joista 11,2 prosenttia ilmoitti tupakoivansa.

Pelissä nuorilta kysyttiin ennen pelaamisen aloittamista näkemyksiä siitä, 1) kuinka paljon haittoja he näkevät satunnaisessa tupakoinnissa, 2) onko koulussa käytäntöjä, jotka mahdollistavat tupakoinnin, ja 3) kuinka paljon haittoja he näkevät kaveripiirin tupakoinnissa. Pelaamisen jälkeen nuorilta kysyttiin uudelleen samat kysymykset ja he saivat muokata alkuperäistä vastaustaan, jos kokivat näkemyksensä muuttuneen (vastausasteikko 0–100). Kerättyä aineistoa analysoitiin ristiintaulukoinnin χ^2 -testillä tunnistettaessa kuvakyselyn kykyä tunnistaa nuorten tupakointiriskiä ja t-testillä testattaessa eri pelipolkujen välisiä eroavaisuuksia nuorten suhtautumisessa tupakointiin ennen ja jälkeen pelaamisen.

Kuvakyselyn kyky tunnistaa nuorten tupakointiriskiä

Pelissä tupakoitsijat ohjattiin pelaamaan utopiapolulle ja tupakoimattomat dystopiapolulle. Pelaajien jaottelu pelipolkuihin perustui kuvakyselyyn, jonka tavoitteena oli tunnistaa kuvallisin keinoin nuorten tupakointiriskiä. Tunnistaminen tehtiin, jotta nuoret voitiin ohjata tupakointikäyttäytymistä vastaavalle pelipolulle, joka pyrki kyseenalaistamaan nuorten tupakointia tai vahvistamaan tupakoimattomuutta.

Kuvakysely tunnisti hyvin erityisesti nuorten alhaista tupakointiriskiä. Tupakoimattomista nuorista 90 prosenttia ohjautui pelissä dystopiapolulle ja 10 prosenttia utopiapolulle. Näin ollen tupakoimattomat nuoret pelasivat pääsääntöisesti dystopiapolkua, kuten peliä suunniteltaessa oli tarkoitettu. Tupakoivia nuoria kuvakyselyssä tunnistettiin tupakoimattomia heikommin (taulukko 1), sillä tupakoivista nuorista puolet ohjautui pelaamaan utopiapolkua ja puolet dystopiapolkua. Siten kuvakyselyllä pystyttiin tunnistamaan erityisesti nuorten alhainen tupakointiriski. Kuvakyselyn onnistumista tukevat myös ristiintaulukoinnin tulokset (χ^2 46,863, p-arvo <0,001), jonka mukaan pelattu pelipolku on yhteydessä nuoren tupakointiin.

Pelipolku ja muutokset nuorten käsityksiin tupakoinnista

Pelissä pelatulla polulla on tulosten perusteella yhteys nuorten suhtautumiseen tupakointiin ja tässä tapahtuneisiin muutoksiin pelin pelaamisen aikana. Tilastollisesti merkitseviä eroja pelipolkujen välillä havaittiin näkemyksissä koskien satunnaista tupakointia ja kaveripiirin tupakointiin liittyviä haittoja (taulukko 2). Pelin pelaamisen aikana on dystopiapolun pelanneiden nuorten näkemys muuttui enemmän tupakointivastaiseksi verrattuna utopiapolun pelanneiden vastaajien näkemyksiin, joilla suhtautuminen pelin pelaamisen jälkeen muuttui jopa hieman positiivisemmaksi tu-

Taulukko 1. Nuorten tupakointi ja ohjautuminen pelissä dystopia- ja utopiapoluille.

Dystopia		Pelissä pelattu polku		Yhteensä
		Utopia		
Tupakointi	En tupakoi	301	32	333
	Tupakoin	21	21	42
	Yhteensä	322	53	375

pakointia kohtaan (taulukko 2). On myös huomattavaa, että dystopiapolun pelanneilla suhtautuminen tupakoinnin haittoihin on jo alkutilanteessa ollut utopiapolun pelanneita nuoria kielteisempi ja tämäkin ero pelipolkujen välillä on tilastollisesti merkitsevä (taulukko 2).

Pelipolkujen välillä on samansuuntainen ero myös muutoksessa siinä, kuinka paljon haittoja nuoret liittävät kaveripiiriin tupakointiin (taulukko 2). Tässäkin kysymyksessä on viitteitä siitä, että pelin aikana dystopiapolun pelanneet nuoret vahvistivat käsitystään kaveripiiriin tupakoinnin haitoista enemmän kuin utopiapolun pelanneet nuoret. Tulos korostaa pelin vaikutusta, koska nuorten välillä ei ollut pelipolkujen kesken tilastollista eroa alkutilanteessa (taulukko 2).

Jos katsotaan nuorten osuuksia siitä, miten nuoret ovat muuttaneet näkemyksiään pelaamisen jälkeen tupakointia kohtaan, vahvistivat erityisesti dystopiapolun pelanneet nuoret näkemystään satunnaisen tupakoinnin haitoista ja kaveripiiriin tupakoinnin haitoista enemmän kuin utopiapolun pelanneet nuoret.

ret. Erot pelipoluissa ovat suuremmat väittämässä, joka koskee kaveripiiriin tupakoinnin haittoja. Tässä väittämässä dystopiapolun pelanneista nuorista kymmenen prosenttia vahvisti pelin aikana näkemystään kaveripiiriin tupakoinnin haitallisuudesta. Vertailun vuoksi tässä kysymyksessä utopiapolun pelanneista vastaajista kaksi prosenttia vahvisti näkemystään väittämää kohtaan pelin pelaamisen jälkeen. Dystopiapolun pelanneista seitsemän prosenttia vahvisti näkemystään satunnaisen tupakoinnin haitoista, kun puolestaan utopiapolun pelanneista vastaava osuus oli kaksi prosenttia. Havainnot tukevat näkemystä siitä, että utopiapolun pelanneet nuoret eivät kokeneet peliä niin vaikuttavana kuin dystopiapolun pelanneet nuoret.

Pohdinta ja johtopäätökset

Tutkimuspelin tulokset osoittavat, että pelillisyydellä voidaan toisaalta tunnistaa nuorten tupakointiriskiä, mutta myös vahvistaa erityisesti niiden nuorten tupakointikäyttäytymis-

Taulukko 2. Nuorten näkemysten keskiarvoissa tapahtuneet muutokset pelissä esitetyissä alkua ja loppukysymyksissä pelipoluittain. Taulukossa lyhenne D viittaa dystopiapolkuun ja lyhenne U utopiapolkuun.

Väittämä	Alkutilanne				Lopputilanne				Muutos			
	D. (n=322)	U. (n=53)	t-arvo	p-arvo	D. (n=322)	U. (n=53)	t-arvo	p-arvo	D. (n=322)	U. (n=53)	t-arvo	p-arvo
Kuinka paljon haittoja näet satunnaisessa tupakoinnissa?	66,9	49,4	4,101	<0,001	67,5	47,6	4,562	<0,001	0,5	-1,7	2,167	0,033
Onko koulussa käytäntöjä, jotka mahdollistavat tupakoinnin?	18,4	18,8	-0,106	0,915	18,4	19,6	-0,319	0,750	-0,1	0,7	-0,794	0,429
Kuinka paljon haittoja näet kaveripiirisi tupakoinnissa?	43,868	37,909	1,221	0,225	45,2	37,9	1,481	0,142	1,3	0,1	2,080	0,038

tä, joilla on alhainen tupakointiriski. Tässä ryhmässä peli vahvisti nuorten näkemyksiä satunnaisen tupakoinnin ja kaveripiirin tupakoinnin haittavaikutuksista enemmän kuin nuorilla, joilla tupakointiriski oli suurempi. Pelin vaikutus korkean tupakointiriskin nuorille oli alhainen, sillä se ei vahvistanut heidän näkemyksiänsä tupakoinnin haitallisuudesta. Siksi riskiryhmässä olevien nuorten terveyskäyttäytymisen vahvistaminen näyttää edellyttävän intensiivisempiä interventioita.

Pelistä saadut kokemukset kertovat, että pelillisyyttä kannattaa integroida osaksi koulujen terveyskasvatusta vahvistamaan nuorten myönteistä terveyskäyttäytymistä. Katsauksessa esitetyt tulokset viittaavat siihen, että terveyskasvatusta ei voida rakentaa yksinomaan pelillisyyden varaan, sillä peli vaikutti suhteellisen pieneen osaan pelaajista. Pelillisyydellä voidaan kuitenkin ymmärtää nuorten tupakointia ja tähän liittyviä sosiaalisia konteksteja. Pelien, tarinallisuuden ja keskustelumenetelmien yhdistelmät ovatkin interventioissa suositeltavia, koska ne lisäävät kriittistä ajattelua, osallisuutta ja ovat nuorten kulttuuriin sopiva lähestymistapa tupakkatuotteiden käytön ehkäisyssä.

Lähteet

- Adamou, Betty (2019) *Games and gamification in market research increasing consumer engagement in research for business success*. Lontoo: Kogan Page.
- Cannolly, Thomas & Boyle, Elizabeth & MacArthur, Ewan & Hainey Thomas & Boyle, James (2012) A systematic literature review of empirical evidence on computer games and serious games. *Computers & Education* 59 (2), 661–686.
- Corcoran, Nova (2010) Theories and models in communicating health messages. Teoksessa Corcoran, Nova (toim.) *Communicating health strategies for health promotion*. Lontoo: Sage, 5–31.
- DeLaughter, Kathryn & Sadasivam, Rajani & Kamberi, Adriana & English, Thomas & Seward, Greg & Chan, Wayne & Volkman, J. & Amante, Daniel & Houston, Thomas (2016) Crave-out. A distraction/motivation mobile game to assist in smoking cessation. *JMIR Serious Games* 4 (1), e3.
- Ennis, Catherine D. (2013) Implications of exergaming for the physical education curriculum in the 21st century. *Journal of Sport and Health Science* 2 (3), 152–157.
- Hertel, Andrew & Mermelstein, Robin (2012) Smoker identity and smoking escalation among adolescents. *Health Psychology* 30 (4), 467–475.
- Lieberman, Debra (2015) Using digital games to promote health behavior change. Teoksessa Shyam, Sundar (toim.) *The handbook of the psychology of communication technology*. Lontoo: Wiley Blackwell, 507–527
- Papastergiou, Marina (2009) Exploring the potential of computer and video games for health and physical education: A literature review. *Computer & Education* 53 (3), 603–622.
- Page, Randy & Suwanteerangkul, Jiraporn & Sloan, Arielle & Kironde, Jennifer & West, Joshua (2012) Thai adolescents' normative beliefs of the popularity of smoking among peers, adults, the successful and elite, and parents. *Social Development* 21 (4), 849–867.
- Parisod, Heidi & Pakarinen, Anni & Axelin, Anna & Danielsson-Ojala, Riitta & Smed, Jouni & Salanterä, Sanna (2017) Designing a health-game intervention supporting health literacy and a tobacco-free life in early adolescence. *Games for Health Journal* 6 (4), 187–199.
- Park, Sang-Min & Jang, Han-Jin & Noh, Ghee-Young (2017) Effects of psychological resistance on smoking behavior in smoking simulation game. *Journal of The Korean Society for Computer Games* 30 (2), 77–86.
- Purhonen, Kirsi & Kauronen, Marja-Leena & Lehtonen, Olli & Polak, Angelika & Kallunki, Valdemar (2020). Visual research in mixed methods studies. Recognising social identities and behaviour of non-smokers and smokers. *Journal of Mixed Methods Research* (lähetytty käsikirjoitus).

Humanismia yrittäjyyskasvatukseen

Tuija Oikarinen, Suvi-Jonna Martikainen, Laura Mellanen, Hilikka Laakso, Anja Kuhalampi, Eemeli Hakoköngäs, Paavo Heinonen, Piia Välimäki-Kleemola, Elli Keisteri-Sipilä & Elina Elme

Työelämän murroksessa yrittäjyys nähdään yhteiskunnan kilpailuky-
vyn avaintekijänä. Opetus- ja kult-
tuuriministeriö (2017) on linjannut,
että kaikilla kouluasteilla on tarjottava mahdol-
lisuus kehittää yrittäjyudessa tarvittavia tietoja
ja taitoja. Yrittäjyyskasvatuksen korostaminen
kumpuaa taloudellisen kasvun ja työllisyyden
tavoitteista ja sen arvopohjassa näyttäisi pai-
nottuvan voittoon tähtäävä tehokkuustavoite.
Tässä puheenvuorossa mietimmekin, miltä
yrittäjyyskasvatus näyttäisi, jos siihen liitettäi-
siin hyvinvoinnin ja hyvän elämän arvopohja
– ihmisenä kasvu – ja yritystoiminnan ensisi-
jaisena tarkoituksena olisi hyvän tuottaminen
ympäröivälle maailmalle (Yunus 2010).

Humanismi tarkoittaa von Wrightin
(1976) mukaan etsivää asennetta, joka ko-
rosta ihmisen arvokkuutta, pyrkii hyvään
elämään ja on määriteltävä uudelleen kunkin
aikakauden elinehtojen mukaan. Humanis-
min tehtävänä on olla kulttuurisesti ja yhe-
teiskunnallisesti määräytyneiden ilmiöiden
havainnointia, kommentointia ja havaintoi-
hin perustuvaa toimintaa.

Nussbaumin (2010) mukaan kasvatuksen
tulisi välineellisen voitontavoittelun sijaan
kannustaa kriittiseen ajatteluun, mielikuvi-
tukseen ja luovuuteen. Lisäksi kasvatuksen

tavoitteena on edistää osallistuvaa asennetta
maailman ongelmien ratkaisemiseen ja em-
paattista suhtautumista muihin. Suominen
kuitenkin toteaa (2013, 23), että ”yrittäjyys-
tutkimuksen piirissä pohdintaa ’inhimillisestä
kasvusta’ on usein pidetty epärelevanttina
– suorastaan outona asiana”. Ehdotamme,
että humanistisuuden edistämiseksi olisi yrit-
täjyyskasvatuksessa syytä hyödyntää seikkailu-
ja taidekasvatuksen lähestymistapoja sekä eri
alojen kasvattajien yhteistyötä.

Seikkailukasvatuksesta minäpystyvyyttä ja itsetuntemusta

Kokemuksellinen oppiminen voidaan ym-
märtää oppijaa monipuolisesti koskettavana ja
aktivoivana prosessina, joka hyödyntää aisteja,
tunteita, elämyksiä, mielikuvia ja mielikuvi-
tusta. Seikkailukasvatus on yksi kokemuksel-
lisen oppimisen muodoista. Beamesin (2017)
mukaan seikkailu tarkoittaa ennalta suunnit-
teluja haastavia kokemuksia, joiden loppu-
tulosta ei tiedetä ja joiden saavuttamiseen
vaaditaan jonkinasteisia fyysisiä ja henkisiä
ponnisteluita. Kasvatuksella puolestaan viita-

taan toiminnan tavoitteellisuuteen. Nuoren minäpystyvyyden ja -tietoisuuden vahvistamisen sekä reflektointitaitojen kehittämisen voi katsoa olevan seikkailukasvatuksen ja laajassa mielessä ymmärretyyn yrittäjyyskasvatuksen jaettuun tavoitteeseen.

Luonto tarjoaa kasvatukselle ympäristön, jossa eteen tuleviin tilanteisiin ei usein ole tarjolla valmista ratkaisumallia. Seikkailukasvatus on usein ryhmämuotoista, jolloin sosiaalinen kanssakäyminen ja jaetut kokemukset syventävät osallistujan kokemusta. Erilaatuiset toiminnat nuotion sytyttämisestä erämaavaelluksiin tarjoavat kokemuksia, joiden avulla osallistuja pystyy havainnoimaan omia ajatuksiaan ja tunteitaan uusissa tilanteissa sekä kerryttämään luontosuhdetta edistäviä kokemuksia, mikä on tärkeää ympäristöhuolen aikakaudella.

Jotta toiminta ei jää pelkäksi fyysiseksi aktiivisuudeksi, kokemuksia tulee käsitellä myös tunnetasolla. Reflektoinnin tavoitteena on lisätä osallistujan tietoisuutta omasta toiminnasta, nostaa esille itselle merkityksellisiä asioita sekä yhdistää kokemuksia ja uusia taitoja arkielämään (Pietilä 2020). Kuvaillessaan tunnekokemustaan esimerkiksi köysilaskutumisen eri vaiheissa, oppija konkretisoi omat tunteensa. Äänen sanottuina tunteista tulee näkyviä ja tiedostettuja. Itsetietoisuuden lisääntyminen rohkaisee soveltamaan opittua myös arkiympäristössä. Seikkailukasvatuksessa merkityksellistä ei siten ole toiminta itse vaan se, miten toimintaa ja kokemuksia pystytään liittämään oppijan kokemusmaailmaan.

Taidekasvatuksesta eheyttävää kokonaisvaltaisuutta ja eettistä ymmärrystä

Taidekasvatuksessa yhdistyvät taiteen kaksi intressiä: kasvatuksellinen, jossa tietoisesti

pyritään vaikuttamaan oppijaan, ja avoin päämäärä, jolloin taide ymmärretään itsessään arvokkaana ja merkityksiä täynnä olevana ilmiönä, joka tarjoaa vaihtoehtoisia näkökulmia todellisuuden ymmärtämiseen (Pääjoki 2004). Taidekasvatus vahvistaa oppijan tarkkaavaisuutta, reflektointikykyä ja empatiisuutta sekä voi tarjota flow-kokemuksia. Pitkäjänteiseen luovaan prosessiin syventyminen on muuttuvassa työelämässä arvokas taito, kuten ovat taiteelliseen tekemiseen liittyvä epävarmuuden sieto ja rohkea itsensä haastaminen.

Taidekasvatuksessa yhdistyvät osallistava ja voimauttava minäpystyvyyttä korostava asenne sekä toisaalta aktivismiin suuntautuminen, joka korostaa vaikuttamisen mahdollisuutta tärkeiksi havaittuihin ympäröivän maailman kysymyksiin. Taidekasvatus käsittelee kullekin aikakaudelle ajankohtaisia inhimillisiä, sosiaalisia, yhteiskunnallisia ja eettisiä ilmiöitä. Suominen (2016, 16) tähdentää: ”Kun maailma näyttää ristiriitaisena, jakautuneena, uhattuna ja haavoittuneena, silloin tarvitaan taiteellista ja kasvatuksellista toimintaa, joka tavoittelee kaikkia ihmisenä olon osa-alueita”.

Taidekasvatuksen anti yrittäjyyskasvatukselle on ihmisen kokonaisvaltaisen kasvun tavoittelemisen. Taidekasvatuksessa kehitetään yhteistyötaitoja, voimautumista kriittiseen, eettiseen ja poliittiseen vuoropuheluun ympäröivän maailman kanssa sekä vaikuttamista merkitykselliseksi havaittuihin kysymyksiin. Yrittäjyyskasvatus korostaa samankaltaisia valmiuksia: luovuutta, rohkeutta ja toimintaa mahdollisuuksien maailmassa. Taidekasvatus kommentoi yrittäjyyskasvatuksen tavoitteita myös kriittisesti: ihmisenä kasvamista ei ole syytä pienentää vain hyödyn nimiin työelämätaidoiksi tai yrittäjyysvalmiuksiksi. Ympäristön, yhteiskunnallisen toimijuuden ja tasavertaisuuden kysymykset ansaitsevat erityistä huomiota, kun taidekasvatuksesta ammennetaan yrittäjyyskasvatukseen.

Humanistinen yrittäjyyskasvatusmalli

Edellä tavoitteenamme oli yrittäjyyskasvatuksen funktionaalisten, toimeliaisuuteen ja taloudelliseen hyötyyn tähtäävien tavoitteiden törmäyttäminen seikkailu- ja taidekasvatuksen ihmisenä kasvamisen, elämäntaitojen oppimisen tavoitteiden kanssa. Tuloksena on humanistinen yrittäjyyskasvatuksen malli. Mallissa yhdistyvät yrittäjyyskasvatuksen (Lackéus 2016), seikkailukasvatuksen (Beames 2017) ja taidekasvatuksen (Suominen 2016) yhteiset teemat: 1) yksilö, 2) yhteistyö, 3) toiminta ja 4) uutta luovat mahdollisuudet. Humanistisessa yrittäjyyskasvatuksessa tärkeintä on vahvistaa inhimillisen hyvinvoinnin ja hyvän elämän arvopohjaa kestävässä yhteydessä ympäröivään maailmaan. Kasvatuksen tavoitteena ei ole sopeuttaa nuoria olemassa olevaan vaan rohkaista heitä rakentamaan hyvää elämää ja sitä mahdollistavaa yhteiskuntaa.

Yksilö

Yrittäjyyskasvatuksessa oppijana on yksilö, jonka yrittäjämäisiä taitoja kuten itsetuntemusta, minäpystyvyyttä, motivaatiota ja sinnikkyyttä halutaan kehittää. Kasvatuksen tavoite on tunnistaa ne yksilön osaamiset, joilla voi luoda itselle taloudellista hyötyä.

Seikkailukasvatus korostaa yksilön omaa halua ja päätösvaltaa, sitä mikä on itselle merkityksellistä, mihin on sisäistä motivaatiota ja mitä haluaa kehittää itsessään. Tavoitteisiin vastataan turvallisessa ympäristössä aikaisempaa osaamista rikastavin haastein. Tämä edellyttää haasteen ja osaamisen tasapainoa.

Taidekasvatus avaa ”kolmannen tilan”, jossa on mahdollista tutkia omaa itseään ja suhdetta ympäristöön erilaisin luovoin keinoin. Se kannustaa minän vuoropuheluun ympäröivän maailman kanssa ja vahvistaa tekijässä taitoja, kuten kokonaisuuksien hah-

mottamista, syventymistä ja kärsivällisyyttä. Lisäksi taide tukee tunteiden tiedostamista ja auttaa sanallistamaan kokemuksia.

Humanistisen yrittäjyyskasvatuksen ytimessä on oppijan tietoisuuden herättäminen siihen, millaisena tämä näkee ympäröivän maailman ja omat vaikutusmahdollisuutensa. Vastaavatko yrittäjyysideologian kasvutarinat nuoren omia tavoitteita, ja millaisia mahdollisuuksia on niiden kriittiselle tarkastelulle? Seikkailu- ja taidekasvatus tarjoavat välineitä emotionaalisiin kokemuksellisiin oppimistahtumiin sekä merkitysten rakentamiseen vuorovaikutuksessa ympäristön ja muiden ihmisten kanssa.

Yhdessä

Yrittäjyyskasvatuksessa yhteistyön näkökulmana korostuu se, miten mobilisoida ja hyödyntää muita saavuttaakseen omat tavoitteensa. Yhteistyö käsitetään sen perusteella, miten saa muut motivoitua mukaan.

Seikkailukasvatuksessa vuorovaikutus ja yhteistyö muiden kanssa on usein välttämätöntä yhteisten tavoitteiden saavuttamiseksi. Yhteistyön merkitys syntyy kokonaisvaltaisena ja vuorovaikutuksellisenä kokemisen, tunteiden, haasteiden ja elämysten sikermänä.

Taidekasvatus opettaa kohtaamaan toisia ja ympäröivää maailmaa toisen asemaan asettuen. Keskeistä on ihmisen kohtaaminen samanarvoisena ja itsessään arvokkaana. Muita ihmisiä ei nähdä välineinä tai kilpailijoina suhteessa omiin tavoitteisiin. Taiteen tekemiseen, samoin kuin seikkailuun, liittyy myös yhdessä tekemisen ilo, joka jo sellaisenaan voi riittää motivoimaan toiminnan pariin.

Humanistisessa yrittäjyyskasvatuksessa oppiminen erilaisissa autenttisissa ympäristöissä, vuorovaikutuksessa ympäristön ja muiden ihmisten kanssa yhdistävät toiminnan, sen tuloksen ja tulkinnan kokemukselliseksi oppimiseksi. Sivutuotteena syntyy parhaimmillaan iloa, yhteistä innostusta, yhteenkuuluvuutta

ja empatiaa. Nämä auttavat havaitsemaan, kuinka antaa oma panos sekä ryhmän että muiden ihmisten yhteiseksi hyväksi.

Toiminta

Yrittäjyyskasvatuksessa korostetaan nopeaa tilaisuuksiin tarttumista epävarmuuden ja riskin uhallakin. ”Hulluissa” kokeiluissa katsotaan piilevän oppimisen ja innovaatioiden mahdollisuus.

Seikkailu kertoo jo määritelmällisesti, että kyseessä on haaste, jonka lopputulosta ei ennalta tiedetä ja josta suoriutuminen vaatii toimintaa. Seikkailukasvatusta avaa mahdollisuuksia rohkaistua toimimaan, kohdata epävarmuutta, oppia ja myös kokea onnistumisia.

Taidekasvatusta opettaa epävarmuuden sietokykyä. Työskentelyn kaaren ja valmiin lopputuloksen hahmottaminen etukäteen ei aina ole mahdollista, mutta pitkäjänteinen työskentely opettaa heittäytymistä ja prosessin voimaan luottamista, ja parhaimmillaan myös flown kokemista tekemisen kautta.

Humanistisessa yrittäjyyskasvatuksessa oppimisen kannalta keskeistä on, miten toimintaa, kokemuksia ja tunteita opitaan sanallistamaan ja liittämään aiempiin kokemuksiin. Reflektoinnin tavoitteena on lisätä oppijan tietoisuutta ja vastuullisuutta omasta toiminnasta, nostaa esille itselle merkityksellisiä asioita, yleistää kokemuksia muissa ympäristöissä toimimiseen ja tunnistaa omia vaikutusmahdollisuuksia. Kriittistä ajattelua sekä eettistä ja yhteiskunnallista havainnointia tarvitaan jo ennen toimintaan aktivoitumista.

Mahdollisuus

Yrittäjyyskasvatuksessa luovuus, mahdollisuuksien havaitseminen ja ongelmanratkaisukyvyt ovat tärkeitä tavoitteita. Muiden asemaan asettuminen sekä ympäristön tarjoamien tilaisuuksien tunnistaminen kiinnittyvät yrittäjyyskasvatuksessa usein hyödyn ja rahallisen arvonluonnin tavoitteisiin.

Seikkailukasvatuksessa käytännölliset haasteet opettavat kykyä luovaan ajatteluun ja ongelmanratkaisuun. On tultava toimeen saatavilla olevilla välineillä uusissa tilanteissa, joissa on paljon erilaisia toimintavaihtoehtoja eikä yhtä ainoaa oikeaa vastausta ole etukäteen tiedossa. Mahdollisuuksiin tarttuminen ja ratkaisujen löytäminen on avain seikkailuista selviämiseen.

Taide herättää uusia ajatuksia ja rohkeita ideoita sekä antaa luovan tavan avata ja käsitellä vaihtoehtoisia näkymiä. Taidekasvatuksessa keskeistä on itsenäinen, kriittinen ajattelu, joka ei tähtää lyhyen aikavälin tuloksiin. Pyrkimyksenä on myös tuoda esiin tasa-arvoon, sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen ja yhteiskunnalliseen muutokseen liittyviä kysymyksiä.

Humanistisessa yrittäjyyskasvatuksessa arvonluonnin mahdollisuuksia tarkastellaan tasa-arvoisen sosiaalisen hyvinvoinnin viitekehystä. Kriittisen pedagogiikan hengessä on tärkeää, että lapset ja nuoret herätetään kyseenalaistamaan ”itsestäänselvyyksiä” ja rakentamaan omanlaistaan käsitystä yrittäjyydestä ja sen mahdollistamasta hyvinvoinnin maailmasta.

Yhteenveto

Olemme puheenvuorossa tarjonneet yrittäjyyskasvatuksen taloudellisen kasvun ja tehokkuuden tavoitteiden rinnalle humanistisia ihmisenä kasvamisen, hyvän elämän ja hyvinvoivan yhteiskunnan tavoitteita seikkailu- ja taidekasvatuksesta ammentaen. Joutsenvirtaa ym. (2020) lainaten kasvatuksessa tarvitaan tähyilyä kohti ylevämpää sen sijaan, että keskitytään varmistamaan nykytilan jatkuminen. Tässä puheenvuorossa on tarjottu rakennuspalikoita humanistisen yrittäjyyskasvatuksen käytäntöjen perustaksi. Tähyily kohti ylevää kaipaakin seuraavaksi humanistisen

yrittäjyyskasvatuksen konkreettisten toimintamallien rakentamista ja kokeilemista eri alojen osaajien yhteistyönä.

Puheenvuoro on kirjoitettu osana Luodehanketta (ESR: S21120)

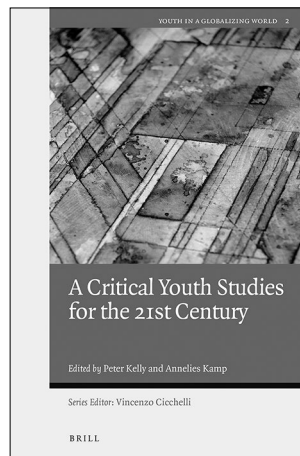
Lähteet

- Beames, Simon (2017) Innovation and outdoor education. *Journal of Outdoor and Environmental Education*, 20 (1), 2–6.
- Joutsenvirta, Maria, Salonen, Arto O. & Jaakso, Ari (2020) *Sivistys vaurautena – Radikaalisti, mutta lempeästi kohti kestäväää yhteiskuntaa*. Helsinki: Basam Books.
- Lackéus, Martin (2016) *Value creation as educational practice – towards a new educational philosophy grounded in entrepreneurship?* Gothenburg: Chalmers University of Technology.
- Nussbaum, Martha (2010) *Not for profit: Why democracy needs the humanities*. Princeton: Princeton University Press.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö (2017) Koulutuksen yrittäjyyslinjaukset <https://minedu.fi/yrittajyyslinjaukset> (Viitattu 21.4.2020).
- Pietilä, Kaisa (2020) Reflektointi elämyspedagogiikassa. Teoksessa Seppo Karppinen, Maarit Marttila & Anita Saaranen-Kauppinen (toim.) *Seikkailukasvatusta Suomessa – pedagogisia ja didaktisia näkökulmia*. Helsinki: Humanistinen ammattikorkeakoulu, 186–199.
- Pääjoki, Tarja (2004) *Taide kulttuurisena kohtaamispaikkana taidekasvatuksessa*. Jyväskylä: Jyväskylä University Printing House.
- Suominen, Anniina (2016) Johdanto. Taidepedagogisia, taiteellisia, tutkimuksellisia ja filosofisia perspektiivejä ekososiaaliseen oikeudenmukaisuuskasvatukseen. Teoksessa Anniina Suominen (toim.) *Taidekasvatus ympäristöhuolen aikakaudella – avauksia, suuntia, mahdollisuuksia*. Helsinki: Aalto ARTS Books, 8–19.
- Suominen, Jouni (2013) ”Missä tiimiyrittäjyys? Yrittäjyyden eetoksen ja yrittäjyyskasvatuksen filosofisten lähtökohtien kriittistä arviointia”. Tampere: Tampereen yliopisto
- von Wright, Georg Henrik (1976) *Humanismi – taisteleva elämänasenne*. <https://filosofia.fi/tallennarkisto/tekstit/4528> (Viitattu 21.4.2020).
- Yunus, Muhammad (2010) *Building social business: The new kind of capitalism that serves humanity’s most pressing needs*. New York: USA.

Itsekriittistä pohdintaa 2000-luvun nuorisotutkimuksesta

*Päivi Honkatukia, Jenni Palomäki,
Juuso Tuulinen & Merja Viljanen*

Peter Kelly & Annelies Kamp (2017) *A critical youth studies for the 21st century*. Volume 2. Leiden & Boston: Brill (Youth in a Globalising World -series), 629 s.

Mitä on kriittinen nuorisotutkimus? Mitkä ovat sen tavoitteet? Näihin kysymyksiin vastataan Peter Kellyn ja Annelies Kampin toimittamassa kirjassa *A critical youth studies for the 21st century*. Luimme Tampereen yliopiston nuorisotyön ja nuorisotutkimuksen maisteriopinnoissa tämän järkäleen, johon on koottu peräti 49 tutkijan puheenvuorot.

Nuorisotutkimus nähdään kirjassa monitieteisenä kenttänä, joka tulkitsee nuoruutta yhteiskuntaa ravistelevana ja uudistavana voimavarana. Samaan aikaan teos analysoi nuorisotutkimuksen perinnettä myös kriittisesti, mihin on haettu inspiraatiota ranskalaisesta filosofiasta, hallinnon analytiikasta sekä feministisistä metodologioista. Tavoitteena on tuoda esiin, miten konventioiden noudattaminen ja osin tiedostamattomat intressit vaikuttavat tutkimuksessa ja tutkimustiedon käytössä.

Kirja pyrkii globaaliin kattavuuteen. Monien kirjan artikkeleiden peilauspintana on vuosien 2008–2009 globaali finanssikriisi,

jolla on ollut laajoja vaikutuksia nuorten työelämäsiirtymiin. Lisäksi kirjassa dokumentoidaan monipuolisesti maailmanpoliittisten kriisien, konfliktien, terroritekojen ja niiden vastaisten toimien vaikutuksia nuoriin. Globaaleina haasteina analysoidaan sosiaalista ja taloudellista epätasa-arvoa sekä nuorten välisiä eroja. Myös ilmastonmuutos ja teknologisoituminen nousevat esiin. Toimittajat pahoittelevat, ettei teoksessa ole Afrikan nuoria koskevaa tutkimusta, mutta jättävät kommentoimatta pohjoismaisen nuorisotutkimuksen puuttumisen. Kirjan keskusteluissa tuntuu kaikesta huolimatta painottuvan nuorisotutkimuksen vahva angloamerikkalainen perinne australialaisittain vahvistettuna.

Kirja on jaettu viiteen kokoelmaan (*gatherings*), jotka alkavat toimittajien esseillä. Ensimmäinen kokoelma käsittelee koulutusta ja nuorten työelämäsiirtymiä. Kokoelmassa analysoidaan muun muassa Japanin 1990-luvun alun talouskriisin vaikutuksia nuoriin sekä vammaisten nuorten ja teiniäitien kouluttautumisen haasteita. Nuorisotutkijat puhuvat usein siitä, miten nuorten

siirtymät työelämään ovat vaikeutuneet ja muuttuneet epävarmoiksi. Kirjassa tätä ajatusta problematisoidaan historian tutkimuksen näkökulmasta. Kriittisyys ilmenee siinä, ettei individualisaation kaltaisia, usein toisteltuja teesejä pidä ottaa annettuina, vaan niiden paikkansapitävyyttä on tutkittava aikaan ja paikkaan kytkeytyvinä ilmiöinä.

Toinen kokoelma tarkastelee lainsäädännön, kansainvälisten sopimusten ja julkisten keskustelujen vaikutuksia nuorten arkeen, elämään ja siirtymiin. Kriittinen analyysi osoittaa, että vaikutukset ovat yllättäviä, jopa päinvastaisia kuin on tarkoitettu. Kriittisyys ilmenee myös nuorten vastuuttamisdiskurssin tarkastelussa: usein nuoria yksilöitä pidetään päävastuullisina oman elämänsä onnistumisista ja epäonnistumisista, vaikka ongelmien juurisytyt ovat yhteiskunnan rakenteissa.

Kolmannessa kokoelmassa käsitellään nuorten identiteettejä, liikkuvuutta ja kohtaamisia globaalissa maailmassa. Kokoelma sukeltaa nuorten arkeen Liettuassa, Kiinassa, Yhdysvalloissa, Australiassa, Irlannissa ja Irakissa. Käsitellyssä ovat nuorten identiteetin rakentuminen suhteessa uskontoon, rotuun tai seksuaaliseen suuntautumiseen. Kantaa otetaan nuoria koskevan queer-tutkimuksen vaikeuteen tutkimusetiikan, rahoituksen ja akateemisen arvostuksen näkökulmista. Vuorovaikutuksen dynamiikkojen ymmärtämiseksi artikkelit kannustavat analysoimaan (ala)kulttuurisia ilmiöitä yksilöiden, ryhmien, yhteisöjen ja yhteiskunnan tasoilta. Foucault'ia siteeraten käytetään heterotopian käsitettä kuvaamaan, miten internet mahdollisuuksineen ja verkostoineen luo nuorille uusia maailmoja. Tutkijat käsitelivät jännitteisiäkin tutkimusteemojaan nuorten näkökulmista, mikä usein tuottaa julkisia keskusteluja nyansoidumpia näkemyksiä kiistanalaisista kysymyksistä.

Neljäs kokoelma pureutuu nuorisotutkijoiden kuvaan nuorista tutkimuksen ak-

tiivisina osapuolina. Kokoelma käsittelee toimijalähtöistä tutkimusta kanta-aottavasti reflektoiden. Kokoelma muistuttaa toimijalähtöisyyden jäävän usein tutkimuksissa pinnallisen osallistumisen tasolle. Artikkeleissa piirtyy kuva 'aidosta' toimijalähtöisestä tutkimuksesta pitkäjänteisenä prosessina ja ruohonjuuritason tutkimuskäytäntöinä nuorten yhdenvertaisen osallistumisen takaamiseksi. Artikkeleissa arvostetaan tutkijan dialogista ymmärrystä, joustavaa tutkimusotetta sekä valmiutta arvioida tutkimusprosessin valtasasetelmia kriittisesti.

Viides kokoelma pohtii, voiko tutkija välttää nuorten kolonialisatiota eli ymmärtää heitä muutenkin kuin riskeinä, puutteellisina tai korjattavina 'toisina'. Toimittajat kehottavat tutkijoita itsekritiikkiin – kenen likaisia lakanoita he tuulettavat, ketkä ovat normaleja, rationaalisia subjekteja, joista nuoret poikkeavat? Tämän kokoelman teoreettis-metodologisissa pohdinnoissa tarkastellaan muun muassa hallinnan analytiikan mahdollisuuksia tutkijan refleksiivisyyden välineenä, tieteidenvälisen dialogia sekä sitä, millaisiin kamppailuihin nuorisopolitiikkaan vaikuttamaan pyrkivä tutkija joutuu. Siinä varoitetaan nuoruuden ilmiöiden tietoperustaisen hallinnan illuusiosta. Niin päätöksenteossa kuin tutkimuksessakin on intressejä, jotka eivät aina liity nuorten aseman parantamiseen. Lisäksi nuorisotutkimusta määrittävät ja ohjaavat tieteentekemisen yleiset normatiiviset konventiot, tiedepolitiikka ja tutkimuksen rahoitusmallit sekä tutkijoiden välinen kilpailu.

Kokonaisuutena arvioiden kirjasta olisi tehnyt lähestyttävämmän pienempi määrä artikkeleita yhdistettynä tiukempaan punaiseen lankaan. Kokoelmien artikkelit toimivat erinomaisesti omina puheenvuoroinaan, mutta niiden synergiaetua on välillä vaikea hahmottaa. Paikoitellen kriittisyyttä avaamaan pyrkivä metaforinen kieli tekee luku-kokemuksesta haastavan ei-natiiville lukijalle.

Kirja on silti inspiroivaa luettavaa nuoria koskevasta tieteellisestä tiedosta ja sen hyödyntämisestä. Sen mukaan nuorisotutkimus on osittain kykenemätön tarkastelemaan tutkimustietoa tai yhteiskunnallisia olettamuksia kriittisesti. Kirja kannustaa pohtimaan, millä tavoin tieteellisen tiedon tuottamisen ja käytön kysymykset ovat poliittisia, ja millaisia intressejä tiedon käytöllä on yhteiskunnassa.

Käsikirjamaisena teoksena se dokumentoi rikkaasti nuorisotutkimuksen tämänhetkistä kenttää ja purkaa myyttisiä käsityksiä tutkimustiedon luonteesta ja vaikutuksista. Tällaisena se tarjoaa opinnäytetöiden tekijöille, nuorisotutkijoille ja tietoa hyödyntäville välineitä sellaiseen tutkimukselliseen ajatteluun, joka on tietoinen omasta rajallisuudestaan.

Osallistavan käänteän kriittistä arviointia

Kari Saari

Taina Meriluoto & Tapio Litmanen (toim.) *Osallistu! Pelastaako osallistaminen demokratian?* Tampere: Vastapaino, 2019, 320 s.

Osallisuus ja osallistuminen ovat olleet voimasanoja viime vuosikymmenien yhteiskunnallisessa keskustelussa ja projektimaailmassa. Molemmat demokratian peruselementteinä ovat samalla herättäneet erityishuolta niin arjen yhteisöjen ja valtioiden kuin globaalilakin tasoilla – demokratian on taas kerran koettu olevan yleismaailmallisesti kriisissä. Vastalääkkeenä kansalaisia on pyritty saamaan mukaan vaikuttamiseen demokratiainnovaatioilla ja osallistamishankkeilla yhteiskunnan eri tasoilla niin innolla, että osa ihmisistä on kokenut jopa ahdistusta heidän jatkuvasta aktivoinnistaan. Toiset, usein yhteiskunnan eri marginaaliryhmiin kuuluvat, eivät edelleenkään koe saavansa ääntään kuuluviin päätöksenteossa tasa-arvoisesti. Osa kansalaisista taas kokee onnea voidessaan entistäkin paremmin olla mukana rakentamassa oma elämäänsä ja tulla kuulluksi yhteisöjen jäsenenä.

Osallistu!-teos luo monitasoisen ja -näkökulmaisen katsauksen nyt eletävään osallistamispolitiikan aikaan, sen jännitteiseen perusolemukseen sekä erilaisiin ilmenemismuotoihin ja päämääriin. Kirjan idea pohjautuu Suomen Akatemian rahoittamaan *Superdemokratia – Osallistuvan käänteän kriittinen arvi-*

ointi -hankkeeseen (2013–2017). Toimitetun teoksen analyysin kohde on *osallistamispolitiikka* eli hallintovetoinen osallistuminen, jonka julkilausuttu tavoite on parantaa demokratian sekä yhteiskunnan avoimuuden ja tasa-arvoisuuden toteutumista – korjata demokratian keskeneräistä projektia. Kirjan kirjoittajat käsittelevät eriasteisen epäillen osallistamispolitiikan onnistumista omassa tehtävässään ja pohtivat miten osallistamista tulisi tulevaisuudessa uudistaa paremmin demokratiaa palvelevaksi. Kirjoittajakunta koostuu kolmestatoista yhteiskuntatieteilijästä. Tieteellisten artikkelien lisäksi kirjan johdannossa ja sen kussakin kolmessa osassa on *Toimijoiden ääni* -luvut, joissa ”osallistumisen edistäjät ja toteuttajat” (kymmenen ”osallistamis-arkea” elävää toimijaa) esittävät lyhyitä kommentteja ja näkemyksiä kirjan kunkin osan keskeisistä kysymyksistä. Valitettavasti osallistamisen kohteet, osallistettavat itse, eivät pääse ääneen näissä luvuissa, kuten eivät valtaosassa kirjan tieteellisissä artikkeleissakaan. Silti kirjan tekstit virittävät lukijan pohtimaan hyvin monipuolisesti ja kriittisesti oman elämänsä osallistumisen tai

osallistumatta jättämisen kokemuksiin.

Kirjan toimittajat Taina Meriluoto ja Tapio Litmanen pohtivat erityisesti osallistamisen ja demokratian suhdetta kirjan johdanto- ja päätösluvuissa. Johdanto luo käsitteellisen yleiskatsauksen ja näkökulman kirjan teoria- ja tutkimustematiikkaan: osallistamista on moneen junaan ja sen arviointia demokratian näkökulmasta voidaan tehdä useista eri viitekehuksesta käsin. Kuka pääsee todella osallistumaan? Mihin on oikeasti mahdollisuus vaikuttaa? Miten osallistuminen rajautuu? Mihin osallistamisella pyritään? Lukija johdatetaan miettimään näitä teemoja, joihin kirjan artikkelit ja puheenvuorot antavat erilaisia vastauksia. Päätösluvussa kirjan toimittajat peilaavat kirjan antia ”Voiko osallistamisesta tulla demokratiaa palvelevaa?” -kysymyksen kautta. Heidän mukaansa yksi tärkeä uudistamisen kohde olisi päästä osallistamishankkeista kohti kokonaisia organisaatioita koskevia ajattelu- ja toimintatapojen muutoksia. Meriluoto ja Litmanen esittävät osuvia ydinkysymyksiä, joilla arvioida osallistamisen demokratian palvelu-ulottuvuuden arviointia, ettei osallistavasta toimintatavasta tulisi itsensä perustelevaa oravanpyörää, jossa osallistumista lisätään osallistumisella vain ja ainoastaan osallistumisen vuoksi.

Kirjan ensimmäisen osan artikkelit kartoittavat osallistamispolitiikan kansainvälisiä ja teoreettis-historiallisia juuria sekä yhteiskunnallisia konteksteja, joissa osallistamisvimma on alkanut kukoistaa ja tullut nykyisin rationaaliselts näytäväksi toiminnan ja hallinnan muodoksi. Marja Keränen ja Marko Nousiainen artikkelit luovat mielenkiintoisen historiallisen kaareen siitä, miten osallistamisen käsitteellinen sanasto ja eetos ovat normalisoituneet osaksi nykypäivää laajempien kansainvälisten vallan ja valtarakenteiden muutosten myötä. Keränen etsii osallistamispolitiikan alkuperää uusliberaalin hallinnan logiikasta, Nousiainen 1960-luvun köyhyyshankkeista. Osan viimei-

nen, Niklas Wilhelmssonin yleistajuinen artikkeli kuvailee suomalaista demokratiapolitiikkaa 2000-luvulla.

Kirjan osat kaksi ja kolme lähestyvät osallistamispolitiikkaa ja -hankkeita enemmän käytännön tason kysymyksenä. Lauri Siisiäisen ja Pertti Lappalaisen artikkelit jäsentävät osallistamista foucault’laisesta analyttisestä kehyksestä käsin, mikä kirjan teemaa ajatellen on lähes itsestäänselvyys. Heidän tekstiensä kautta osallistamispoliittiset keinot näyttävät konsensus-politiikkahakuisina hallinnointimenetelminä, joilla epäpolitisoidaan ja hallinnallistetaan kansalaisvaikuttamista. Keinojen avulla erimielisyydet ja konfliktit kesytetään kansalaisosallistumisessa. Neljä muuta artikkelia analysoivat osallistamista kaupunkisuunnittelun (Pia Bäcklund / Emilia Palonen & Kanerva Kuokkanen & Hanna-Kaisa Hoppania) ja sosiaali- ja terveystalan (Taina Meriluoto & Sanna Laine / Mona Särkelä-Kukko) konteksteissa. Niissä kaikissa peräänkuulutetaan selkeyden, avoimuuden ja demokratian tärkeyttä erilaisten osallistamisprojektien kaikissa toteutusvaiheissa. Näiden osallistamishankkeiden analyysien pohjalta kirjan toimittajat esittävät kirjan viimeisen luvun politiikkasuosituksia matkalle kohti demokraattisempaa osallistamista.

Osallistu! on moninäkökulmaisen kokoomateos osallistamispolitiikan maailman monimuotoisuuteen, ristiriitoihin ja yhteiskunnalliseen monitasaisuuteen. Nuorisotutkimusta ajatellen kirja antaa mahdollisuuden pohtia laaja-alaisesti myös nuoriin kohdistettavien osallistamistoimien ja -hankkeiden tavoitteita, päämääriä ja keinoja. Kirja herättää pohtimaan sitä, missä määrin nuoret halutaan ”oikeasti” mukaan vaikuttamaan yhteiskunnallisiin asioihin. Lukijasta riippuen vastaus voi painottua optimistiseen tai pessimistiseen vireeseen, jotka molemmat ovat läsnä sekä osallistamispolitiikan että kirjan perusolemuksessa.

Tässä numerossa kirjoittavat

Aaltonen, Sanna, VTT, dosentti, yliopistonlehtori, Itä-Suomen yliopisto

Elme, Elina, toiminnanjohtaja, Outward Bound Finland ry.

Gellin, Maija, FT, KM, yhteisöpedagogi (AMK), ohjelmajohtaja, kouluttaja, Suomen sovittelufoorumi ry / VERSO-ohjelma

Hakoköngäs, Eemeli, VTT, tutkimusjohtaja, HY

Heinonen, Paavo, MA, projektipäällikkö, Suomen Urheiluopisto, Vierumäki

Honkatukia, Päivi, professori nuorisotutkimus, Tampereen yliopisto, yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Kallunki, Valdemar, dosentti, johtaja, Laurea ammattikorkeakoulu

Kauronen, Marja-Leena, TT, Terveyden edistämisen asiantuntija, Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu, Kestävä hyvinvointi.

Keisteri-Sipilä, Elli, hankesuunnittelija, Suomen Latu ry.

Kivijärvi, Antti, yliopistotutkija, YTT, Helsingin yliopisto

Kosonen, Jarkko, ST, KM, tutkimusalaohjaja, Koulutus ja simulaattorit -tutkimusala, Maavoimien Esikunta

Kuhalampi, Anja, projektipäällikkö, HY Lahden yliopistokampus

Laakso, Hilikka, projektikoordinaattori, LUT, Lahti

Lehtonen, Olli, FT, tutkijatohtori, Itä-Suomen yliopisto (pelillisuus)

Lesonen, Miikka-Petteri, TKI-asiantuntija, Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu, Luovat alat.

Martikainen, Suvi-Jonna, FM, projektitutkija, LUT, Lahti

Mellanen, Laura, projektsuunnittelija, LUT, Lahti

Oikarinen, Tuija, erikoistutkija KTT, LUT, Lahti

Palomäki, Jenni, nuorisotyön ja nuorisotutkimuksen maisteriopiskelija, Tampereen yliopisto

Poikolainen, Jaana, KT, tutkimuspäällikkö, Nuorisualan tutkimus- ja kehittämiskeskus Juvenia, Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu

Polak, Angelika, TKI-asiantuntija, Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu, Luovat alat.

Purhonen, Kirsi, projektipäällikkö, Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu, Luovat alat.

Raatikainen, Eija, KT, projektipäällikkö, lehtori, Metropolia Ammattikorkeakoulu

Saari, Kari, YTT, dosentti, projektitutkija, Juvenia - Nuorisualan tutkimus- ja kehittämiskeskus, Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu (XAMK)

Sallamaa, Susanna, KM, luokanopettaja, Vantaan kaupunki

Salo Ulla-Maija, dosentti, yliopistonlehtori. Helsingin yliopisto, kasvatustieteellinen tiedekunta

Tuulinen, Juuso, nuorisotyön ja nuorisotutkimuksen maisteriopiskelija, Tampereen yliopisto

Viljanen, Merja, nuorisotyön ja nuorisotutkimuksen maisteriopiskelija, Tampereen yliopisto

Välimäki, Vesa, YTM, väitöskirjatutkija, Tampereen yliopisto

Välimäki-Kleemola, Piia, MuT, projektipäällikkö, Taideyliopisto

English summaries

Talking with children about finances, consumption and different lifestyles

Ulla-Maija Salo & Susanna Sallamaa

The Finnish Journal of Youth Research (“Nuorisotutkimus”) Vol 38, (2), 3–21

This article explores the ways in which children and young people talk about finances, with a focus on economic differences, consumption and money, and the distinctions the young people make between these themes. The data comprise 29 written empathy-based stories and 9 interviews, which were carried out in the Helsinki metropolitan area. The participants comprised 12- to 13-year-old students from middle-class families and the data were specific in the sense that the participants had considerable difficulties when it came to finding the words to describe poverty and a lack of money. The theoretical framework for the study aligns with Pierre Bourdieu’s ideas on economic, social and cultural capital. The material realities among the children proved to be the most explicit, namely their ways of consuming, their hobbies, and their peer relations. It was evident that middle-class children are familiar with and skillful at making plans for their future, education and success as these factors are part of their cultural capital.

Keywords: mode of living, habituation, capital, consumption, children and young people

Youth services as alleviators of loneliness? Examining the views of young adults and professionals in the context of targeted youth work

Vesa Välimäki, Sanna Aaltonen & Antti Kivijärvi

The Finnish Journal of Youth Research (“Nuorisotutkimus”) Vol 38, (2), 22–36

Recent studies have found that young adults involved in targeted youth work feel lonely relatively often. In this article, we scrutinise the views of young adults and youth workers on alleviating loneliness in targeted youth work. The data of the study consist of group interviews with youth workers (n = 29) and offline (n = 16) and online (n = 41) group discussions with young adults. Categorisations stemming from previous research in methods to reduce loneliness were utilised in analysing the data. Our analysis indicates that both youth work professionals and young adults consider one-on-one counselling as a form of social support and as a feasible starting point

for tackling loneliness. Further, peer group activities were seen as an important method for offering social opportunities, even though the professionals had faced difficulties in recruiting young adults to participate in group activities. Moreover, it is notable that, compared to the professionals, the young adults rather strongly emphasised the opportunities that online sociability could provide. When aiming to alleviate loneliness in the context of targeted youth work, it would be beneficial to recognise the variety of individual-level and group-based methods.

Keywords: targeted youth work, marginalisation, peer relations, loneliness,

Young men’s experiences of trust and distrust as a framework for their future

Eija Raatikainen & Jaana Poikolainen

The Finnish Journal of Youth Research (“Nuorisotutkimus”) Vol 38, (2), 37–51

This article seeks to explore young people’s experiences of trust, as social trust is related to functioning interpersonal relationships and a person’s ability to be a part of a group and community. Content analysis was used to study the data, which were collected by interviewing young people (N = 24) in Kouvola and Helsinki in 2017–2018. The study sought to address two research questions: 1) What do young people say about placing trust in people, and its significance in their lives? 2) What do they say about distrust in their lives and the means of coping they have used in the face of experiences of distrust? The results show that young people trust the people close to them, even though trust was described as something to be earned. The young interviewees brought up many different ways of coping with experiences of distrust, both cognitive and practical. Examining young people’s thoughts on trust, it can be seen that the respondents in this study talked more about trust within the family and in close relationships, rather than trust in friends. According to the results, trust in non-family members must be earned. This speaks to the prudence of trust and its conditional nature. There is always a risk associated with trust, which was more evident in the results in connection with relationships outside the family. An understanding of trust and its diverse nature, as well as the empowering nature of trust, can be utilized in guidance work to support young people in finding their own trust resources. The study was carried out as a part of the ‘Matti – Men’s journeys to work’ project (ESF 2016–2018).

Keywords: social trust, distrust, competence, young people

nuorisotutkimus

SISÄLLYSLUETTELO

Pääkirjoitus

<i>Päivi Berg</i> Vaarallinen kevät	1
--	---

Artikkelit

<i>Ulla-Maija Salo & Susanna Sallamaa</i> Talous, kulutus ja erilaiset elämäntyyli lasten puheissa	3
<i>Vesa Välimäki, Sanna Aaltonen & Antti Kivijärvi</i> Nuorten palvelut yksinäisyyden lievittäjinä? Kohdennetun nuorisotyön piirissä olevien nuorten aikuisten ja ammattilaisten näkemysten tarkastelua.	22
<i>Eija Raatikainen & Jaana Poikolainen</i> Nuorten miesten luottamus- ja epäluottamuskokemukset nuoren tulevaisuuden raamittajina	37

Lektiot

<i>Maija Gellin</i> Restoratiivinen lähestymistapa ja sovittelu peruskoulukontekstissa	52
<i>Jarkko Kosonen</i> Kansalaiset sotilaina ja maan puolustajina	58

Katsaukset

<i>Olli Lehtonen, Miikka-Petteri Lesonen, Marja-Leena Kauronen, Kirsi Purhonen, Angelika Polak & Valdemar Källunki</i> Pelillisuus nuorten tupakoinnin ehkäisyssä – esimerkkinä Other story -peli	64
--	----

Puheenvuorot

<i>Tuija Oikarinen, Suvi-Jonna Martikainen, Laura Mellanen, Hilikka Laakso, Anja Kuhalampi, Eemeli Hakoköngäs, Paavo Heinonen, Piia Välimäki-Kleemola, Elli Keisteri-Sipilä & Elina Elme</i> Humanismia yrittäjyyskasvatukseen	69
---	----

Arviot

<i>Päivi Honkatukia, Jenni Palomäki, Juuso Tuulinen & Merja Viljanen</i> Itsekriittistä pohdintaa 2000-luvun nuorisotutkimuksesta	74
<i>Kari Saari</i> Osallistavan käänteen kriittistä arviointia	77

Tässä numerossa kirjoittavat	79
English summaries	80